

TIJKEERT VOOR NATUUR?

JAARVERSLAG

Natuurmonumenten

2021

1 WIE ZIJN WIJ? 3

Voorwoord	3
Visie en missie	4
Strategie	5
Groeiende achterban	5

2 WELKE IMPACT HEBBEN WE? 8

2.1 Transitie landbouw	8
2.2 Beleefbaar erfgoed midden in de natuur	11
2.3 Hoog water	13
2.4 Meer biodiversiteit	15
2.5 Campagnes	18
2.6 Toegankelijkheid natuur	20

3 BEDRIJFSVOERING EN ORGANISATIE 23

3.1 Verslag van het bestuur	23
3.2 Bestuurscommissies	23
3.3 Verslag van de vereniging	25
3.4 Verslag van de ledencommissies	27
3.5 Risicomanagement	31
3.6 Duurzaamheid	33
3.7 Faunabeheer	38
3.8 Investeren in een fitte bedrijfsvoering	38
3.9 Human Resource Management	39
3.10 Integriteit	41

Wij houden van natuur. Natuur laat je leven. Daarom beschermen we de natuur en versterken die waar dat kan. Dat doen we namens, maar vooral mét alle mensen in Nederland die ook van natuur houden. Want wie zich bewust is van de waarde van de natuur, komt er voor op. Zo veranker je natuurbescherming in de samenleving. Nu en in de toekomst.

Voorwoord

Terwijl er elders in Europa, niet ver van hier, een oorlog woedt die onnoemelijk leed aanricht, kijken we in dit jaarverslag terug naar 2021, een in veel opzichten bewogen jaar voor Natuurmonumenten.

Allereerst bepaalde de coronapandemie nog steeds in grote mate het dagelijks leven. Dat betekende wederom drukte in onze natuurgebieden, wat twee kanten heeft: bij te grote belasting komt de natuur in de knel en tegelijkertijd ontdekken steeds meer mensen de waarde van natuur. Dat laatste weerspiegelt zich ook in de groei van onze achterban met zo'n 118.000 mensen.

Vervolgens werden we in de zomer opgeschrikt door de enorme overstromingen in Limburg, ongekend en aanwijsbaar veroorzaakt door de wijzigingen van het klimaat. Ook gebieden van Natuurmonumenten in het Geuldal en de Maasvallei kwamen onder water te staan. Met behulp van honderden vrijwilligers konden we de achterblijvende rotzooi, zo'n 50 ton, binnen drie weken opruimen. Maar de vraag is welke blijvende schade dit voor de natuur betekent.

Tot slot kwam aan het eind van het jaar het nieuwe regeerakkoord uit, waarin wordt erkend dat de manier waarop we nu omgaan met onze leefomgeving niet houdbaar is. In het akkoord staan ambitieuze doelen voor de vermindering van de uitstoot van stikstof en CO₂, tezamen met grote budgetten om die doelen te realiseren. Het komt er nu op aan dat de ambities daadwerkelijk worden waargemaakt.

Daarmee is de vraag gerechtvaardigd of 2021 een kantelpunt is. Voor Natuurmonumenten is de inzet voor de komende jaren om de natuur structureel te versterken en de waardering daarvoor te vergroten in wezen niet anders dan waar we ons sinds 1905 voor inzetten. De 'historische verbouwing van ons land en landschap', die het resultaat is van de kabinetsplannen, zal overal door middel van 'gebiedsprocessen' plaatsvinden. Met onze grote achterban kunnen wij in die processen de natuur de stem geven die nodig is om die verbouwing te realiseren.

Ik wil iedereen bedanken die Natuurmonumenten heeft gesteund in 2021 en eraan bijgedragen heeft dat wij de natuur beschermen – ook in de uitdagende omstandigheden van corona. Die steun is ook in de komende jaren onontbeerlijk.

A handwritten signature in black ink, reading 'Pim van der Feltz'.

Pim van der Feltz,
Algemeen directeur Natuurmonumenten

Visie en missie

Natuurmonumenten is een beweging van en voor mensen met hart voor de natuur. We willen mensen, jong en oud, in het hart raken en we willen onze fascinatie voor de natuur met hen delen. We stimuleren mensen om buiten in de natuur iets geweldigs te beleven. We geven met onze gebieden en gebouwen mogelijkheden om tot rust te komen, om te ontdekken, om te spelen en om te bewegen. Dat doen we omdat de natuur een onmisbare bron van inspiratie en verwondering is. Daar moeten we zuinig op zijn en goed voor zorgen. Want in een dichtbevolkt land is natuur extra kwetsbaar. Natuurmonumenten is een goed

en deskundig beheerder van natuurgebieden, waardevolle landschappen en cultureel erfgoed. We verrijken Nederland met bestaande en nieuwe natuurgebieden. Overal in het land. Voor iedereen. We stellen natuur en cultuurhistorie veilig door gebieden en gebouwen aan te kopen, te beheren en toegankelijk te maken. Dat doen we al sinds 1905 met steun van vrienden, vrijwilligers, leden en bedrijven. We organiseren het beheer van onze gebieden en gebouwen zo dat zoveel mogelijk mensen daaraan mee gaan doen. Dat kan in de vorm van meedoen, meedenken, mee vormgeven en ondersteunen. Samen

komen we ook op voor de natuur. Als ze bedreigd wordt, maar ook als we kansen zien haar te versterken. Bijna al onze natuurgebieden en waardevolle landschappen zijn vrij toegankelijk. Er lopen wandelroutes, fietsroutes, ruitersporen of kanoroutes doorheen. En we organiseren allerlei activiteiten waaraan iedereen kan deelnemen. Zo willen we mensen actief bij de natuur betrekken, hen ervan laten genieten en laten zien hoe wezenlijk het is om onze natuur voor de toekomst te behouden.

Strategie

In het najaar van 2019 heeft het bestuur van Natuurmonumenten, na consultatie van de Ledenraad, de strategie voor de periode 2020-2022 vastgesteld. Deze strategie, getiteld 'Nederland Natuurlijk!', bouwt voort op de eerdere keuze dat Natuurmonumenten een goed beheerder wil zijn van natuurgebieden en cultuurhistorie en een beweging van mensen met hart voor natuur. In de strategie ligt veel nadruk op het streven om in heel Nederland, dus ook buiten de beschermde natuurgebieden, meer ruimte te geven aan natuur. Vandaar ook de titel. Dit komt voort uit een tweetal overwegingen. Ten eerste dat in heel Nederland het landschap het waard is om voor op te komen. Ten tweede dat biodiversiteit in natuurgebieden niet behouden kan worden, zonder ervoor te zorgen dat het verlies van natuurlijke rijkdom buiten de natuurgebieden stopt en ervoor te zorgen dat de biodiversiteit ook daar toeneemt. Naast deze gerichtheid op 'heel Nederland' is een tweede belangrijke bouwsteen van de strategie 2020-2022 de zogenaamde impactbenadering. We willen ons ervan verzekeren dat elke euro en elk uur die wij besteden aan behoud en herstel van natuur

en het betrekken van mensen, een zo groot mogelijke toegevoegde waarde oplevert. Om dit te bereiken lichten we onze gebieden en gebouwen door op enerzijds de kosten die het beheer met zich meebrengt en anderzijds de bijdrage aan behoud van natuur en cultureel erfgoed. Dat kan ertoe leiden dat we ons beheer voor specifieke objecten anders vormgeven en zelfs dat we van bepaalde gebieden of gebouwen tot de conclusie komen dat anderen daar minstens zoveel impact kunnen behalen. Dan komen die in aanmerking voor overdracht. Ook bij natuurbeleving hanteren we steeds meer een impactbenadering: we investeren in voorzieningen voor natuurbeleving waar veel mensen komen, zoals bijvoorbeeld een OERRR-speelplaats nabij Haarzuilens. Verder zetten we ons in voor het toekomstbestendig maken van natuurgebieden in een onzekere en veranderende wereld (stikstof, klimaatverandering, overheidsbeleid). En voor het nog meer en beter betrekken van alle mensen bij natuur en natuurbescherming, door gelegenheid te bieden om te genieten en om bij te dragen in geld, tijd of stem. Dit vertaalt zich in een vijftal speerpunten voor de komende jaren.

1 Natuurmonumenten helpt het hele Nederlandse landschap biodivers en herkenbaar te maken en te houden, met name door bij te dragen aan transitie van landbouw naar natuurinclusief.

2 Natuurmonumenten spant zich in om de natuurgebieden en het cultureel erfgoed die ons toevertrouwd zijn toekomstbestendiger te maken door robuustheid, kosteneffectiviteit en klimaatslim beheer.

3 Natuurmonumenten biedt toegankelijke en aantrekkelijke gebieden voor iedereen die van natuur en cultuurhistorie wil genieten.

4 Natuurmonumenten is een beweging van mensen met hart voor natuur en cultureel erfgoed. We streven naar uitbreiding en versterking van deze beweging, versterken het contact met onze achterban en vergroten de mogelijkheden om bij te dragen.

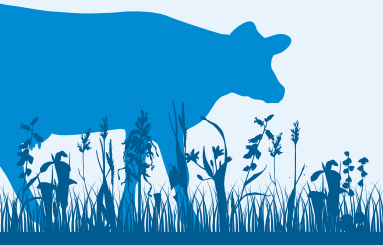
5 Investeren in mensen en een fitte bedrijfsvoering.

Groeiende achterban

Natuurmonumenten geeft een stem aan de natuur in Nederland – en steeds meer mensen zien en waarderen dat. Onze achterban is in 2021 dan ook gegroeid van 761.301 naar 880.029 personen die ons financieel steunen. Een prachtig groeicijfer! De herwaardering van de Nederlandse natuur en de toegenomen behoefte om in de natuur te zijn heeft hieraan bijgedragen, waarbij er zeer positief is gereageerd op de verschillende campagnes. Binnen de achterban nam het aantal leden fors toe. Een andere belangrijke reden daarvoor is de introductie van de nieuwe

lidmaatschapsvormen 'samen' en 'gezin', naast de individuele Natuurmonumenten- en OERRR-lidmaatschappen. Hierdoor kunnen meerdere gezinsleden zich aanmelden als lid. Het aantal leden (Natuurmonumenten en OERRR samen) groeide van 637.285 naar 693.156. In de rapportage van het aantal OERRR-kinderen tellen we vanaf het jaar 2021 alleen de kinderen mee met een betaald OERRR-lidmaatschap. De bestaande leden die nog een gratis lidmaatschap hebben (OERRR is gestart als gratis propositie) tellen we hierin niet meer mee.

SAMEN VOOR DE NATUUR

Speerpunt 1	Speerpunt 2	Speerpunt 3	Speerpunt 4	Speerpunt 5
Natuursuccessen Kraanvogels 9 paar met 6 uitgevlogen jongen Fochteloërveen Zandviooltje NP Zuid-Kennemerland Gentiaanblauwtje Kampina Weidevogels Noordrand Rotterdam Kammetjesstekelzwam Veluwezoom Voorbeeldprojecten Rotterdam de Boer op Natuurinclusieve landbouw Hackfort 	112.422 hectare in beheer (↑0,4%) Realiseren klimaatbuffers 44 initiatieven Voorbeeldproject Natuerbegravingplaats Huis ter Heide 	Beschermen en beheren 2.811 gebouwen 100 cultuurhistorische landschappen 23 gebouwen benutten als vakantiewoning 18 locaties beleven tijdens het NMF Kamermuziekfestival Voorbeeldprojecten 'When nature calls' Natuur voor iedereen fase 2 Het Baken bezoekerscentrum Schiermonnikoog	Groeiende achterban 880.029 (↑16%) mensen die ons werk steunen (603.382 Natuurmonumentenleden, 89.774 OERRR-leden en 186.873 donateurs) 279.736 mensen in actie 6.410 (↑14%) vrijwilligers werken hard mee aan: 60,5% Beheer 25,8% Publiekscontact 7,1% Inventarisatie 6,2% Ondersteunende werkzaamheden 0,4% Belangenbehartiging 181.008 Instagram volgers (↑39%) 631.713 Facebook fans (↑4%) 637.661 nieuwsbriefabonnees (↑35%) 647.352 website bezoekers p.m. (↑22%)	702 medewerkers (↑3%) CO₂ klimaatvoetafdruk bedrijfsvoering 2.234 ton CO₂ (↑13,7%) 4,4% ziekteverzuim

*Het aantal OERRR-kinderen omvat vanaf 2021 alleen betalende kinder-lidmaatschappen. De gratis lidmaatschappen zijn niet opgenomen in dit saldo.

1 WIE ZIJN WIJ?

KENGETALLEN (KPI'S) NATUURMONUMENTEN 2021

		DOEL 2021	REALISATIE 2021	REALISATIE 2020
Helpen het hele Nederlandse landschap biodivers en herkenbaar te maken en te houden, met name door bij te dragen aan transitie van onze landbouw naar natuurinclusief.	Aantal gebiedssamenwerkingen	3	● 3	3
Natuurmonumenten spant zich in om de natuurgebieden en haar cultureel erfgoed toekomstbestendiger te maken door robuustheid, kosteneffectiviteit en klimaatslim beheer.	De in kwaliteitstoetsen opgenomen ha tenminste kwaliteit gelijk gebleven	100%	● 78%	84%
	Realisering ontbrekende schakels (cumulatief vanaf 2014) ¹	80%	● 37%	33%
	Aantal gebieden met een nieuw vastgestelde natuurvisie	17	● 8	3
	Aantal gebieden met nieuw vastgestelde kwaliteitstoetsen ²	41	● 48	16
	Aantal gebieden met CO ₂ -balans	4	● 3	4
Natuurmonumenten biedt toegankelijke en aantrekkelijke gebieden voor iedereen die van natuur en cultuurhistorie wil genieten.	Imagopositie (stand op de ChariCom)		● 10	10
	Spontane naamsbekendheid ³		● 12	14
	Imagosaldo (imagoscore, realisatie als rapportcijfer getoond) ⁴		● 7,2	7,2
	Minimale tevredenheidsscore per gebied ⁵	8,5	● 8,1	8,7
Natuurmonumenten is een beweging van mensen met hart voor natuur en erfgoed. We streven naar uitbreiding en versterking van deze beweging, versterken het contact met onze achterban en vergroten de mogelijkheden om bij te dragen.	Aantal NM-leden	653.701	● 603.382	564.968
	aantal OERRR-leden ⁷		● 89.774	72.317
	Aantal donateurs	138.999	● 186.873	124.016
	Totaal	792.700	● 880.029	761.301
	Achterbanraadpleging ⁶	5	● 4	2
	Inzet vrijwilligers (aantal dagen)		● 49.338	50.820
Investeren in mensen en fitte bedrijfsvoering.	Omvang van vaste/flexibele bezetting in FTE		● 593	574
	Ziektecijfer	< 4%	● 4,4%	3,4%

- 1 In 2019 is de kaart met ontbrekende schakels herzien. Dit heeft geleid tot een aanpassing van de opgave van 7.800 ha naar 6.900 ha.
- 2 Beheereenheid rapporteert het aantal goedgekeurde en ondertekende kwaliteitstoetsen.
- 3 Spontane naamsbekendheid komt uit het ChariCom rapport. De spontane naamsbekendheid is de beste maatstaf voor de breinpositie van een goed doel.
- 4 Imagosaldo komt uit het ChariCom rapport. Het imago van goede doelen wordt uitgedrukt middels een rapportcijfer.

- 5 De tevredenheidsscore is gebaseerd op 7 onderzoeken.
- 6 In voorgaande jaren (t/m 2018) was deze KPI als Streekconferenties landschap opgenomen.
- 7 Het aantal OERRR-leden omvat vanaf 2021 alleen betalende kinder-lidmaatschappen. In verantwoording van het aantal OERRR-leden in het jaar 2020 was sprake van 212.638 OERRR-leden, waarvan 72.317 met een betaald OERRR-lidmaatschap.

2 WELKE IMPACT HEBBEN WE?

In dit hoofdstuk geven we een aantal voorbeelden van de gebieden waarop wij impact maken.

2.1 Transitie landbouw | speerpunt 1

Natuurmonumenten wil bijdragen aan de transitie van de landbouw naar een natuurinclusieve werkwijze. Kern daarvan is dat het bevorderen van de biodiversiteit een vanzelfsprekend onderdeel is van de bedrijfsvoering van een landbouwbedrijf. Om de realisatie van dit doel dichterbij te brengen zijn we in 2021 op landgoed Hackfort (Gld) een proces van landbouwtransitie gestart. Daarbij overleggen we actief met onze pachters. Een pachter heeft zijn gronden omgevormd naar kruidenrijk grasland. Door het vertrek van een pachter en aankoop van gronden buiten het landgoed hebben we op 66 hectare natuurontwikkeling en natuurinclusieve landbouw een impuls kunnen geven. Een agrariër van wie het bedrijf grenst aan het landgoed schakelt om naar een biologische bedrijfsvoering. De komende jaren zetten we onze inspanningen voort om ervoor te zorgen dat het overgrote deel van de circa 290 hectare landbouwgrond op het landgoed natuurinclusief wordt.

Om de biodiversiteit in het agrarisch gebied rondom Rotterdam te vergroten, is het project 'Rotterdam de boer op!' gelanceerd. Het project is mogelijk door een financiële bijdrage van 5 miljoen van de Nationale Postcode Loterij. In samenwerking met boeren, ketenpartijen, (online) supermarkten en ondernemers werken we aan onze ambitieuze Rotterdamse droom: meer biodiversiteit op het platteland, eerlijk geproduceerd

regionaal eten en een gezonde bedrijfsvoering voor boeren. Voor boeren die willen omschakelen naar een natuurinclusieve bedrijfsvoering is het Rotterdams Transitiefonds in het leven geroepen.

Het project 'Rotterdam de boer op!' is een vervolg op de samenwerking die we al langer zoeken met natuurvriendelijke boeren in de Noordrand van Rotterdam. Dat heeft onder meer geresulteerd in de herinrichting van Polder Schieveen, die grenst aan de Akerdijkse Plassen. Er zijn diverse maatregelen genomen om van de polder een optimaal weidevogelgebied te maken. Dit jaar is de laatste stap gezet: het verhogen van het grondwaterpeil. Het vertaalde zich meteen in een succesvol broedseizoen. Het aantal broedende weidevogels was groter dan in voorgaande jaren, en bovenal was het aantal jongen dat vliegvlug werd groter. Zo was de grutto, de weidevogel waarvoor ons land de grootste internationale verantwoordelijkheid heeft, dit jaar in de polder aanwezig met 40 territoria (in 2020 nog met 31). De tureluur met 50 territoria (in 2020 met 34), de scholekster met 35 (in 2020 met 29) en de kievit met 124 (in 2020 met 91).

Ook op Schiermonnikoog is dit jaar een belangrijke stap gezet naar een natuurinclusieve, biodiverse landbouw. De zeven boeren op het eiland hebben om aan de stikstofnormen te kunnen voldoen hun veestapel met een derde ingekrompen. De melk die ze produceren, is dit jaar voor het eerst verwerkt tot kaas. De bedoeling is de kaas uiteindelijk op het eiland zelf te gaan produceren. De samenwerking tussen de boeren en Natuurmonumenten

is goed. Zo zijn afspraken gemaakt over de inzet van de boeren bij het beheer van onder meer de kwelders. De overmatige neerslag van stikstof in natuurgebieden stond ook in 2021 hoog op de politieke agenda. Om tot een doorbraak te komen in het stikstofbeleid hebben we in het voorjaar met de Stichting Natuur & Milieu, LTO Nederland, VNO-NCW, MKB Nederland en Bouwend Nederland een voorstel gedaan aan het kabinet dat drie dingen beoogde: versnelde vermindering van de stikstofuitstoot, versterking van de natuur en toekomstperspectief voor boeren.

Om de stikstofoverlast en andere problemen (zoals achteruitgang biodiversiteit, slechte waterkwaliteit, klimaatverandering, omschakeling naar duurzame energie) op te lossen wil het nieuwe kabinet, dat op de valreep van 2021 tot stand kwam, tot 2030 het buitengebied opnieuw inrichten. Dat moet ertoe leiden dat de stikstofbelasting halveert. We juichen de ambities toe. Het is nu zaak deze ambities te vertalen naar concrete plannen en aan de uitvoering daarvan te beginnen.

Dat een forse vermindering van de stikstofuitstoot zeer urgent is, bleek eens te meer uit de evaluatie die onze afdeling audit in 2021 maakte van het beheer in onze duingebieden. Ondanks grote herstelprojecten is de achteruitgang bij de Rode-Lijstsoorten niet gestopt. Een groot deel van de Rode lijst-reptielen, -amfibieën, -libellen, -sprinkhanen en -zoogdieren gaat achteruit of is verdwenen. De achteruitgang van de dagvlinders is dramatisch. Bij de broedvogels verdwijnen er meer dan er bij komen. Alleen bij de planten is het beeld positief.

2 WELKE IMPACT HEBBEN WE?

WERKEN AAN MEER NATUURINCLUSIEVE LANDBOUW OP LANDGOED HACKFORT | [speerpunt](#) 1

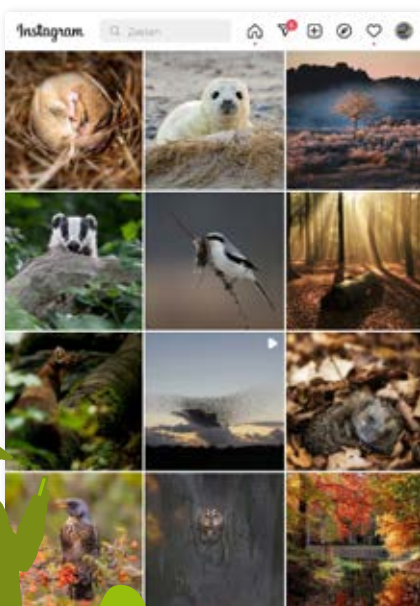

2 WELKE IMPACT HEBBEN WE?

ONLINE INTERACTIE MET NEDERLAND | **speerpunt** 1

181.008 Instagram volgers

39%
meer volgers

631.713 Facebook fans
372.696 Natuurmonumenten
259.017 51 natuurgebieden

4% meer
Facebook fans

55.432
Twitter
volgers

6%
meer volgers

34.816
LinkedIn
volgers

29%
meer volgers

647.352 website bezoekers
(bezoekers per maand)

22% meer
bezoekers

342.192
verwerkte berichten
door het webcare team

6%
minder berichten

637.661
nieuwsbrief
abonnees

35%
meer abonnees

2.2 Beleefbaar erfgoed

midden in de natuur | speerpunt 3

Natuurmonumenten wil toegankelijke en aantrekkelijke gebieden bieden voor iedereen die van natuur en cultuurhistorie wil genieten. Om onze cultuurhistorische gebouwen te behouden maken we ze kostenefficiënt en energiezuinig. We ontwikkelen dit cultureel erfgoed zodat de gebouwen op diverse manieren kunnen worden benut en beleefd.

Vakantie binnen Nederland was in 2021 vanwege de coronacrisis ongekend populair. Natuurmonumenten verhuurt via Buitenleven Vakanties een deel van haar culturele erfgoed als vakantiewoning, zodat zoveel mogelijk mensen kunnen genieten van de natuur. Het gaat om karakteristieke vakantiewoningen die in de natuurgebieden van Natuurmonumenten staan. Van vroegere boswachterswoning, idyllisch landhuisje en fraaie boerderij tot prachtig kasteel. De verhuur levert ook inkomsten op waarmee we dit erfgoed kunnen onderhouden. De verhuur van de Buitenleven-vakantiewoningen was in 2021 met een bezettingsgraad van 90 procent dan ook erg goed. Er verbleven in totaal 7.636 volwassenen, 1.368 kinderen (waarvan 208 baby's). De gemiddelde beoordeling van de gasten was een 8,9.

In 2021 vond de derde editie van het NMF Kamermuziekfestival bij Natuurmonumenten plaats. Het was de

succesvolste editie tot nu toe: 87,2 procent van de kaarten werd verkocht en de gemiddelde bezoekerswaardering was een 8,6. Het festival trok ook mooie publiciteit, waaronder [Koffietijd](#). In totaal hebben 134 musici gespeeld op 18 locaties van Natuurmonumenten. Het kamermuziekfestival geeft bezoekers de kans om de monumenten op een andere manier te beleven en tegelijkertijd kennis te maken met de bijzondere natuur waarin de locaties liggen.

Natuurmonumenten investeert in het behoud van het bijzondere karakter van het Rijksmonument Waterloopbos door tien modelplaatsen van het voormalig Waterloopkundig Laboratorium te herstellen. Op die manier blijven de modellen bewaard voor de toekomst en kan iedereen ervan blijven genieten. In 2021 is begonnen aan de restauratie van de modelplaats Maasvlaktecentrale. De restauratie is mogelijk door Regeling Restauratie Rijksmonumenten van de provincie Flevoland en de Subsidieregeling Iconische Rijksmonumenten.

Voor de omvorming van de Deltagoot tot het imposante kunstwerk Deltawerk// won het Waterloopbos in 2021 de European Garden Award. Het 240 meter lange kunstwerk van RAAAF / Atelier de Lyon bij de entree van het Waterloopbos, is een ode aan de honderden onderzoeken die hier in de vorige eeuw zijn uitgevoerd. De European Garden Award heeft tot doel tuinen en organisaties die een voorbeeld zijn voor andere projecten op de kaart te zetten. Daarnaast zijn Deltawerk// en de

Golfbak in het Waterloopbos geselecteerd voor de Canon van Nederland, omdat ze beide verhalen verbeelden van de watersnood.

Twee forten van Natuurmonumenten maken deel uit van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. In 2021 kreeg deze linie de status UNESCO Werelderfgoed. Daardoor hebben Fort Nieuwersluis en Fort Kijkuit nu de werelderfgoedstatus. Beide forten zijn de afgelopen jaren gerenoveerd en worden geëxploiteerd. Zo blijven deze iconische gebouwen in hun landschappelijke omgeving mooi behouden en zijn ze beleefbaar.

Begin 2021 is de restauratie van Jachtslot Mookerheide van start gegaan, wat nodig was vanwege achterstallig onderhoud. Om recht te doen aan de originele uitstraling van het jachtslot worden onder andere de oorspronkelijke dakbedekking en de mozaïektableaus op het hoofdgebouw teruggebracht. Recente toevoegingen in de gevel worden verwijderd, zoals dakkapellen en de aanbouw aan de achterzijde. Voor het herstel van de tegelmozaïeken is een crowdfundingactie gestart. Alle glas-in-loodramen worden gerestaureerd, van het interieur worden de centrale hal, muziek- en jachtkamer en badkamer in oude luister hersteld door op hoog niveau te restaureren.

2 WELKE IMPACT HEBBEN WE?

CULTUREEL ERFGOED BELEVEN EN BENUTTEN | **speerpunt 3**

23 vakantiewoningen met in totaal 163 bedden*

1 Angorahoeve ●	7 Duin- en Kruidberg ●	13 Laurettehoeve ●	19 Sluiswachterswoning ●
2 Atelier ●	8 Duinen 10 ●	14 Meerman ●	20 Tichelman ●
3 Boerderij van Dreesje ●	9 Hoeve de Bocks ●	15 Nicolehoeve ●	21 Tien ●
4 De Knoef ●	10 Kasteel Hackfort ●	16 Nieuw Reemst ●	22 Villa Oud Groevenbeek ●
5 Deelerwoud ●	11 Kijk Uit ●	17 Pad ●	23 Zeemanshuus ●
6 Diekel ●	12 Landhuis Leuvenhof ●	18 Petite Grangette ●	

90%
bezettingsgraad

2.064 boekingen

9.004 gasten

7.636 volwassenen

1.160 kinderen

208 baby's

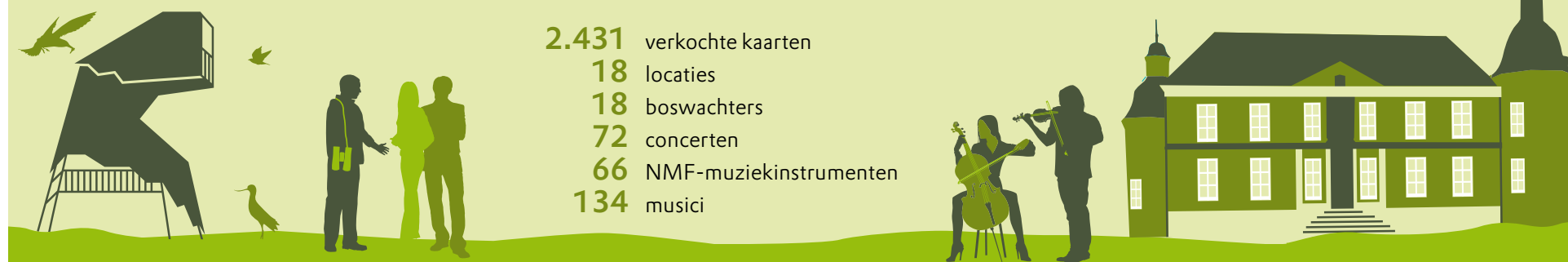

Drie soorten vakantiewoningen

*(verhuurd via Buitenleven)

NMF Kamermuziekfestival bij Natuurmonumenten | 8, 9 en 10 oktober

2.3 Hoog water | speerpunt 2

Natuurmonumenten zet zich in voor een biodivers en klimaatbestendig landschap, en zoekt voortdurend naar mogelijkheden om mensen met hart voor de natuur zelf een bijdrage te laten leveren aan natuurbescherming. De afgelopen jaren zagen we met de extreem droge zomers dat het creëren van klimaatbestendige landschappen zeer urgent is. De extreme wateroverlast in juli van 2021 in Zuid-Limburg onderstreepte dat. In korte tijd kwamen er enorme hoeveelheden water uit Duitsland en België. De Maas, beken en geulen overstroomden op diverse plekken met grote schade als gevolg. Onze boswachters evacueerden 173 paarden en runderen uit vijf natuurgebieden. Wat het hoogwater ook duidelijk maakte is dat grotere problemen zijn uitgebleven dankzij de maatregelen die in het Nederlandse deel van het Maasdal zijn genomen na de overstromingen in 1993 en 1995. Door een combinatie van grindwinning en maatregelen die de hoogwaterveiligheid bevorderen ontwikkelt de Maas zich tot een natuurgebied met veel dynamiek én ruimte om piekhoeveelheden water op te vangen (zie kader en Infographic). Wat niet goed voor de natuur was, waren de enorme hoeveelheden afval die met het water meekwamen. Tijdens 50 gecoördineerde acties hebben ruim 700 vrijwilligers zo'n 50.000 kilo afval opgeruimd in onze gebieden langs de Maas, Geul en Geleenbeek. Naast individuele vrijwilligers, kregen we hulp van organisaties zoals reclassering, scouting, andere natuur- en milieuorganisaties en bedrijven. Afgezien van de overlast was het hoogwater voor de natuur een verrijking, natuurgeweld kan dus ook een positief effect hebben op de natuur. Grote hoeveelheden zand en grind kwamen in beweging, waardoor grindeilanden en zandduinen ontstonden. Juist dit zijn plekken waar bijzondere planten en dieren voorkomen. Zo ontkiemden

al heel snel zwarte populieren, de zeldzaamste boomsoort van Europa. Kleine plevieren en oeverlopers kwamen er voedsel zoeken. Er zijn steile wanden ontstaan, waar oeverwaluwen en bijen kunnen nestelen. Ook zijn stukken ooibos weggeslagen. Daar zal bosontwikkeling opnieuw beginnen, waardoor variatie tussen oude en jonge bomen ontstaat. De wortelkluitten van omgevallen bomen zijn voor ijsvogels geliefde plekken om te nestelen. Zo kreeg een natuurlijke én klimaatbestendige Maas door het hoogwater een flinke impuls. In het Geuldal, ook in Zuid-Limburg, nemen we sinds een aantal jaren met ARK Natuurontwikkeling diverse maatregelen om water langer vast te houden en afstroming af te remmen. Het gaat daarbij onder andere om waterberging bij de bron, ruimte voor meandering van de beken, herstel van graften (knik of mini-terras) op de hellingen en het verwijderen van drainage. Het water komt door deze maatregelen gedoseerd in de Geul en vervolgens in de Maas terecht. Doordat het water langzamer afstroomt, kan er ook nog eens meer water in de bodem wegzakken. Dit voorziet in een watervoorraad voor drogere tijden. Naast de waterhuishouding verbeteren deze maatregelen de natuur en de landschappelijke kwaliteit. In 2021 is 9 kilometer aan drainagebuizen op zo'n 53 hectare grasland uit gebruik genomen. In een aantal graslanden kwam kwelwater al snel weer aan de oppervlakte. Waar dat tot voor kort nog onmogelijk leek, kleurt het nu weer blauw van de beekpunge. En op andere plaatsen zagen we een explosie van echte dotterbloem. De uitvoering gebeurde tot de zomer 2021 vooral door afzonderlijke organisaties zoals waterschap en terreinbeherende instanties. Tijdens het hoogwater werd duidelijk dat iedereen moet meehelpen met oplossingen. In het Nationale Postcode Loterij project 'Natuur als bondgenoot tegen overstromingen in Limburg' van het Wereld Natuur Fonds werkt Natuurmonumenten

samen met andere partners aan het vergroten van de betrokkenheid en zelfwerkzaamheid in natuurlijke oplossingen, onder andere door de inzet van klimaatambassadeurs.

In Zuidoost-Drenthe maakten we met boeren afspraken over herinrichting van het stroomgebied van het Drostendiep. Door hoog in het beekdal meer water vast te houden en lager in het dal ruimte te scheppen voor waterberging, wordt de landbouw beschermd tegen wateroverlast. Ook het stedelijk gebied van Coevorden heeft hierdoor minder wateroverlast. Onderzocht wordt of het gebied geschikt is voor weidevogels; het alternatief is moerasnatuur.

Hoogwater langs de Maas (zie infographic)

De Grensmaas is misschien wel de meest uitgebreide klimaatbuffer van ons land en een deel van het project strekt zich zelfs uit over de Vlaamse oever. Na grote hoogwaters in de jaren '90 is besloten om hier de uiterwaarden over een lengte van 30 kilometer en een breedte tot meer dan 100 m circa 5 tot 7 m te verlagen. Zowel het vergraven deel (lichtgroen in de kaart) als aangrenzende onvergraven gebieden zijn daarna ingericht als één groot grensoverschrijdend natuurgebied met een areaal van circa 2500 ha: het Natuurpark Maasvallei. De verbreding van de stroomgeul zorgt er voor dat het water, als de afvoer toeneemt, veel meer ruimte heeft dan voorheen en dat zien we terug in de waterstanden bij hoogwater. In vergelijking met de hoogste waterstanden ten tijde van het hoogwater van 1993 gaat het om vele decimeters dat de waterstanden lager zijn. Niet overal heeft de Maas meer ruimte gekregen, er zijn ook trajecten waar dat om verschillende redenen niet kon en daar is de hoogwaterbescherming vergroot door dijken aan te leggen. Door de insnoering van de rivier zien we op deze plaatsen juist dat de waterstanden verder opgelopen zijn. Klimaatbuffers zoals de Grensmaas laten zien dat natuurgebieden een grote rol kunnen spelen voor de waterveiligheid.

KLIMAATBUFFERS* | **speerpunt 2**

44 klimaatbuffers

op initiatief van Natuurmonumenten

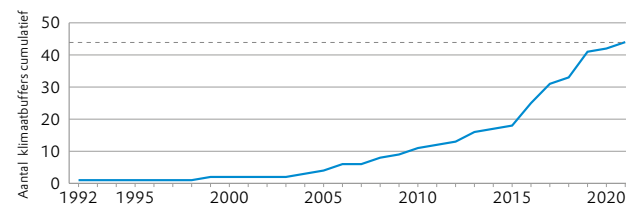

1 Dal van de Ruiten Aa	24 Oldenzaal-De Lutte
2 Vreugderijkerwaard	25 Oude Diep
3 MeerMaas fase 1	26 De Schorren
4 Korenburgerveen	27 Rivierklimaatpark IJsselpoort
5 Geleenbeekdal	28 Klencke-Drostendiep
6 Beneden-Regge Velderberg	29 MeerMaas fase 2 (Meanderende Maas)
7 Groene Jonker	30 Rosep-Kampina
8 Grensmaas	31 Montferland
9 De Onlanden	32 Koningsven
10 Dwingelderveld	33 Geuldal
11 Beulakerpolder (De Wieden)	34 Roggenplaat
12 Voornes Duin	35 Care-Peat (De Wieden)
13 Beneden-Regge Eerde	36 Landgoed Eerde
14 Leuvenumse beek	37 Polder Camphuis
15 Blues in the Marshes	38 Fochteloërveen
16 Oesterdam	39 Verdrongen land van Zuid-Beveland
17 Drents-Friese Wold en Leggelderveld	40 Zuidelijke IJsselvallei
18 Kempen-Broek	41 Benedenloop Drentsche Aa
19 Ackerdijkse Plassen	42 Ootmaandlanden
20 Wooldse Veen	43 Springertduinen
21 Griend	44 Amsterdam Wetlands
22 Dubbeldijk Eems-Dollard	
23 Marker Wadden	

Klimaatbuffers zijn gebieden waar natuurlijke processen de ruimte krijgen. Daardoor leveren ze een bijdrage aan het verminderen van klimaatverandering en worden weerbaarder tegen de gevolgen hiervan. Mens en natuur profiteren hiervan. Zo wordt Nederland zowel veiliger als mooier.

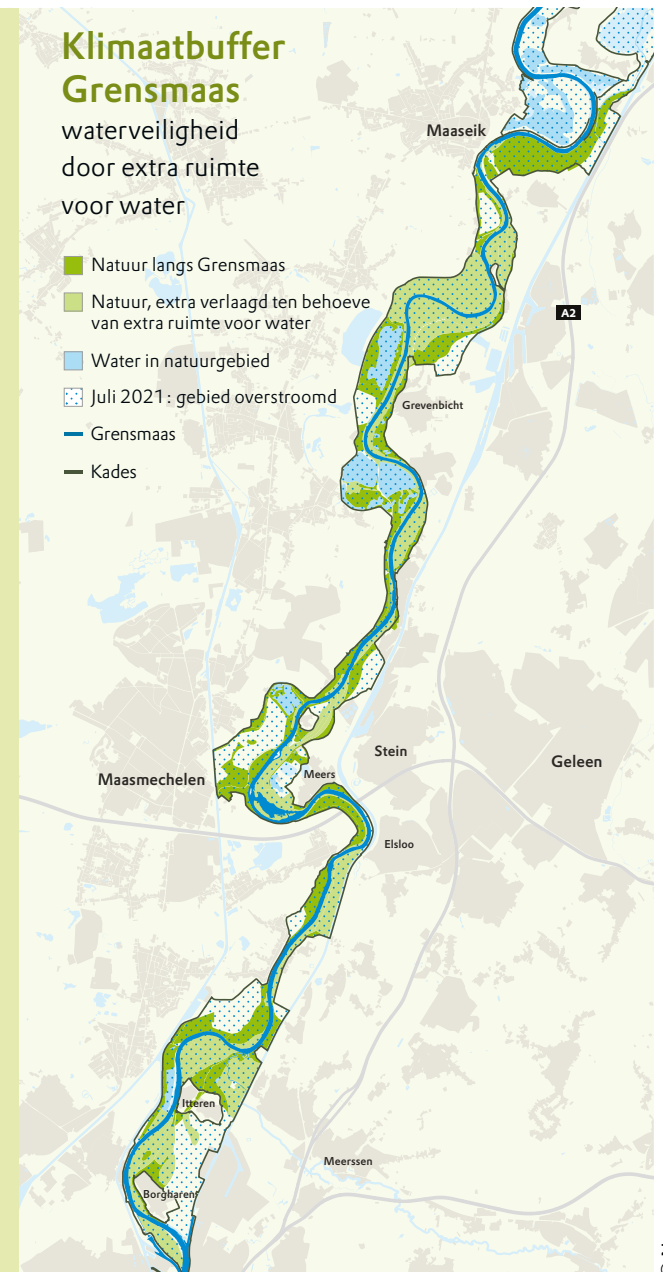
Totaal aantal klimaatbuffers sinds 1992

Klimaatbuffer Grensmaas

waterveiligheid door extra ruimte voor water

- Natuur langs Grensmaas
- Natuur, extra verlaagd ten behoeve van extra ruimte voor water
- Water in natuurgebied
- Juli 2021: gebied overstroomd
- Grensmaas
- Kades

2.4 Meer biodiversiteit | **speerpunt** 1

Natuurmonumenten beschermt natuur in Nederland. Daarom wil ze landschappen biodivers en herkenbaar maken. In meerdere van onze gebieden hebben we daar in 2021 vooruitgang op geboekt.

Natuurmonumenten was intensief betrokken bij de onderhandelingen over sluiting van 8.500 hectare aan geulen in de Waddenzee voor de garnalenvisserij, in het kader van het VISWAD-convenant. Met 10 miljoen euro Waddenfondsgeld zijn van 19 vissers de vergunningen opgekocht. Het bodemleven en schelpdierbanken kunnen zich nu herstellen, onder andere dicht bij De Schorren van Texel. Dat is een belangrijke basis voor al het andere zeeleven en voedsel voor de vele vogels die de Waddenzee bezoeken. Na jaren van experimenteren was er nog een succes voor de waddennatuur. Onderzoek van de Rijksuniversiteit Groningen laat zien dat grootschalig herstel van groot zeegras mogelijk is. Bij Griend is een veld dat zich flink uitbreidt: van 30 hectare in 2018 naar 275 hectare in 2021. Na de aanleg van de Afsluitdijk en de wierziekte verdween groot zeegras in de jaren dertig van de vorige eeuw uit het Nederlandse deel van de Waddenzee. Zeegrasvelden verlagen golfhoogtes en stroomsnelheden. Bodemdeeltjes kunnen bezinken, waardoor water helder wordt. De velden zijn van belang als kraamkamer, foerageergebied en schuilplaats voor veel diersoorten. Bovendien maken ze het mogelijk dat de Waddenzee meegroeit met de stijgende zeespiegel en zo het foerageergebied behouden blijft.

In de Achterhoek zijn twee grote herstelprojecten afgerond. Aan de zuidrand van het Korenburgerveen, met 490 hectare het grootste moeras van Oost-Nederland en één van de weinige gebieden in het land met levend hoogveen, zijn twee watergangen gedempt: de Parallel-sloot en de Schaarsbeek. Hierdoor blijft water langer in de randzone van het hoogveengebied. Tevens is de voedselrijke toplaag van voormalige landbouwgronden afgegraven. Door deze maatregelen is het hoogveen beter beschermd tegen verdroging. Tegelijkertijd krijgen in de voedselarme, vochtige randzone orchideeënsoorten zoals gevlekte orchis, rietorchis en de zeldzame brede orchis betere overlevingskansen. Dat geldt ook voor zegges, blauwe knoop en, op de hogere delen, het zeldzame heidekartelblad. Daar komen weer vlinders op af, zoals de bedreigde kleine parelmoervlinder en het bont dikkopje. Ook in het nabijgelegen Wooldse Veen kwamen de herstelmaatregelen tot een afronding. Sloten zijn gedempt of ondieper gemaakt in dit relatief kleine veengebied (65 hectare), dat gekenmerkt wordt door veenputten en veendijken. Er is een foliescherf aangebracht om water vast te houden. Verder zijn er poelen gegraven en van enkele percelen is de voedselrijke bovenlaag afgegraven. Zonnedaauw, lavendelheide, kleine veenbes en veenmos kunnen zich herstellen. Op de nieuw ingerichte gronden groeit inmiddels klein bronkruid en moeraskartelblad, de grauwe klauwier heeft er gebroed en de gladde slang is waargenomen.

Om het veenlandschap en de bijbehorende biodiversiteit in De Wieden te behouden zijn oude petgaten met een

oppervlakte van ruim 9 hectare weer open gegraven. De bomen die uit het moerasbos zijn verwijderd zijn onder water in de Beulakerwijde verwerkt, waarmee is voorkomen dat er CO₂ vrijkomt.

De Wieden bestaat voor een groot deel uit petgaten die zijn gegraven bij turfwinning. Daardoor is een uniek en karakteristiek landschap ontstaan met veel afwisseling tussen water en land. Opengemaakte petgaten groeien langzaam dicht. Eerst krijg je kraggevorming, daarna achtereenvolgens trilveen, hooiland of veenmosrietland en moerasbos. Dit hele cyclische proces kent in elk stadium bijzondere en zeldzame natuur. Door dit proces gaande te houden blijft het huidige landschap behouden. Met het openmaken van de oude petgaten start de honderdjarige cyclus opnieuw.

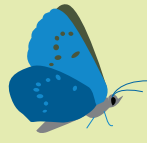
Na vele jaren van voorbereiding en juridische procedures is in 2021 Natuurbegraafplaats Huis ter Heide geopend. De 35 hectare wordt beheerd door Natuurbegraven Nederland (NBN) totdat de begraafplaats vol is, daarna neemt Natuurmonumenten het beheer weer over. Het jachthuis is ingericht als informatiecentrum en de werkschuur is omgebouwd tot een ceremonieruimte. Door deze samenwerking met NBN krijgt het natuurherstel op het voormalige landgoed een vervolg met bosomvorming en de realisatie van verbindingen naar nabijgelegen natuurgebieden. In 2019 was al op landgoed Mookerheide in samenwerking met Natuurbegraven Nederland een natuurbegraafplaats in gebruik genomen. De ten westen van Rotterdam gelegen Bonnenpolder wordt een natuur- en recreatiegebied met ruimte voor een natuurbegraafplaats.

NATUURSUCCESEN | speerpunt 1

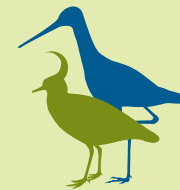
1 Fochteloërveen: 9 paar kraanvogels met 6 uitgevlogen jongen

- 2 NP Zuid-Kennemerland**
Zandviooltje vestigt zich op geplagde delen

- 3 Kampina**
Gentiaanblauwtje profiteert van kleinschalig beheer met veel aandacht

- 4 Noordrand Rotterdam**
Toenemend aantal territoria weidevogels door aanpassen beheer

- 5 Veluwezoom**
Kammetjesstekelzwam, kenmerkend voor beukenbos van hoge kwaliteit

EVALUATIE DUINEN 2000 - 2020 | **speerpunt 1**

Natuurgebieden

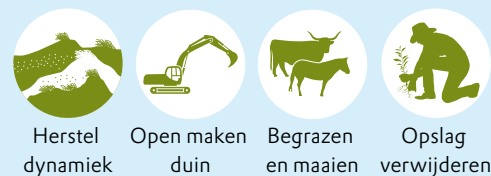
Opgaven

- Verdere dynamisering zeereep
- Verder herstel kleinschalige verstuing
- Maatwerk in beheer voor herstel biodiversiteit
- Blijvende inspanning invasieve exoten
- Verminderen stikstofdepositie
- Natuurontwikkeling binnenduinrand
- Minder grootschalige herstelprojecten

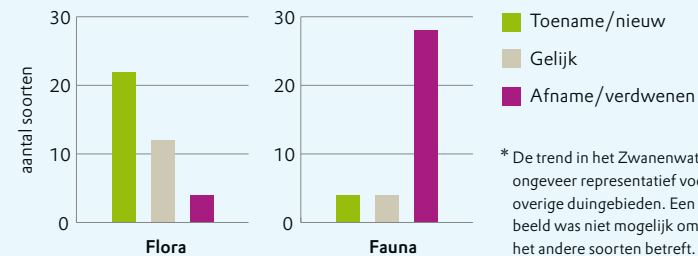
Knelpunten

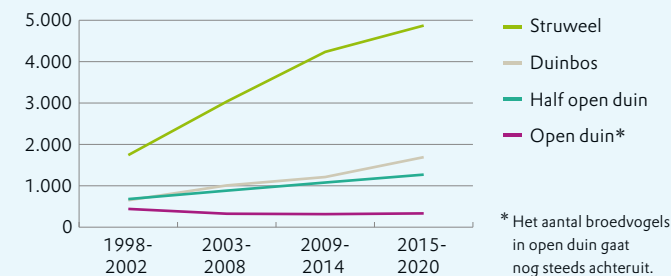
Grote inzet beheer en herstel

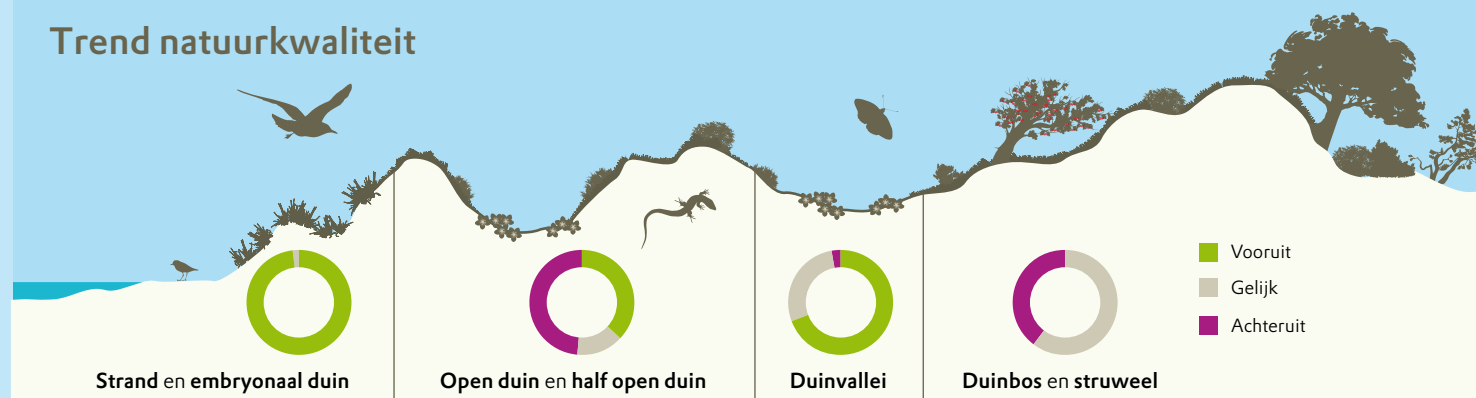
Rode Lijst-soorten (Zwanenwater*)

Broedvogels

Trend natuurkwaliteit

2.5 Campagnes | speerpunt 4

Natuurmonumenten streeft naar de versterking van een beweging van mensen met hart voor de natuur, en wil deze mensen stimuleren een bijdrage te leveren in de vorm van geld, hun tijd of een stem.

De campagnes van 2021 stonden in het teken van 'Woningnood onder dieren': er is een schrijnend tekort aan natuur, dus aan leefgebieden. We riepen afgelopen jaar heel Nederland op om een thuis te maken voor vogels, insecten en andere kleine dieren. Hoe? Door vogelhuisjes en insectenhôtels te maken en plekken te creëren waar ze voedsel vinden, een nest kunnen bouwen, kunnen schuilen en tot rust kunnen komen.

Begin 2021 startten we de campagne met de winter-inspiratiegids met tips om je tuin diervriendelijker te maken (6.819 aanvragen) en het vogelhuispakket met tips hoe je vogels onderdak geeft in je tuin (34.099 aanvragen).

'Welkom in de kraamkamer van de natuur' was een gezamenlijke actie van Natuurmonumenten, Goois Natuurreservaat, LandschappenNL en Staatsbosbeheer om in aanloop naar het broedseizoen bezoekers te vragen rekening te houden met kwetsbare dieren in natuurgebieden. Boswachters uitten hun zorgen om de grote drukte in natuurgebieden sinds de pandemie, wat tijdens het broedseizoen voor problemen kan zorgen. Gevraagd werd op de paden te blijven, honden aan te lijnen en geen afval achter te laten. De actie informeerde bezoekers, op een positieve wijze, over de start van het broedseizoen én over de toegangsregels in de gebieden.

Vanaf half april was het tijd voor de campagne 'Red de Insecten' waarbij 99.971 mensen een actiepakket met bloemzaadjes en tuintips bestelden of het digitale actiepakket downloadden en 34.510 kinderen het 'Help de bij' pakket aanvroegen.

OERRR riep alle kinderen op om in opstand te komen voor egels. 61.119 mensen vroegen een egelhuispakket

aan en 43.218 kinderen het OERRR-egelstrijderspakket. De kinderen werden gestimuleerd om een egelsnackbar, een egelhuis of een egelsnelweg te maken (een gat in de schutting), of hun spreekbeurt over de egel te houden.

Daarnaast hebben 101.471 mensen de petitie ondertekend 'Red de Insecten' voor insectvriendelijker groenbeheer in hun eigen gemeente. Deze petitie ging vergezeld van een reizende insectenexpositie om burgers en gemeenten aan te sporen om meer planten, bomen en struiken te laten groeien. De expositie, bestaande uit 10 manshoge borden met insecten erop, moest insecten een 'smoel' geven en laten zien hoeveel emotie je in het koppie van een insect kunt vinden als je een beetje inzoomt. De insecten keken je aan en met vragen als 'waar zijn mijn bloemen en planten gebleven?' en 'waarom is mijn slootkant gemaaid?'.

Deze campagnes resulteerden samen in 21.148 nieuwe lidmaatschappen en 30.892 nieuwe donateurs.

CAMPAGNE WONINGNOOD ONDER DIEREN | **speerpunt 4**

21.148

nieuwe lidmaatschappen
(individueel, samen, gezin en OERRR)

30.892

nieuwe donateurs

279.736

mensen in actie (actiepakketten en downloads):

101.471

mensen tekenden de petitie
'Red de Insecten'
voor insectvriendelijker
groenbeheer gemeentes

1.518 lidmaatschappen

Insecten Red pakket

99.971 aanvragers
6.428 lidmaatschappen
15.822 donateurs

OERRR Help de Bij actie pakket

34.510 aanvragers
2.769 lidmaatschappen
6.659 donateurs

OERRR Egelstrijders pakket

43.218 aanvragers
4.355 lidmaatschappen
8.411 donateurs

Winter inspiratiegids

6.819 aanvragers
408 lidmaatschappen

Vogelhuis pakket

34.099 aanvragers
1.745 lidmaatschappen

Egelhuis pakket

61.119 aanvragers
3.925 lidmaatschappen

2.6 Toegankelijkheid natuur | speerpunt 3

Natuurmonumenten biedt toegankelijke en aantrekkelijke gebieden voor iedereen die van natuur en cultuurhistorie wil genieten. Want wij denken dat als mensen vaker in de natuur komen, de bereidheid groeit om zich ook in te zetten voor natuurbescherming.

Op Schiermonnikoog en Texel opende Natuurmonumenten nieuwe informatiecentra. Op Texel opende Natuurcentrum De Marel in natuurgebied Waalenburg. Het centrum herbergt een bezoekerscentrum, koffiepunt, Speelnatuur van OERRR en is het startpunt van veel wandel- en fietsroutes. Het is daarmee een mooie uitvalsbasis voor mensen om de Texelse natuur te ontdekken. Op Schiermonnikoog, in het hart van het dorp Schiermonnikoog, is sinds mei 2021 Het Baken dé plek voor het boeken van natuurexcursies, het uitzoeken van activiteiten of het reserveren van accommodatie. Dit

nieuwe, centrale informatiecentrum is een samenwerking tussen de VVV Schiermonnikoog en Natuurmonumenten. Bezoekers kunnen hier terecht voor algemene informatie over Schiermonnikoog en een tentoonstelling die op interactieve wijze het Nationaal Park laat zien, de rijkdom van Werelderfgoed Waddenzee en de bijzondere plaats die Schiermonnikoog daarbij inneemt.

Op de Sint-Pietersberg kwam in 2021 een mobiel informatiecentrum: Bezoekerscentrum op Wielen. Hier wordt alle informatie gegeven om bezoekers van de Sint-Pietersberg een onvergetelijke belevenis te geven. Als het weer het toelaat staat dit bezoekerscentrum op zondagen bij de ingang van de groeve bij Châlet d'n Observant en op zaterdagen boven op het plateau bij het uitkijkplatform of de kiektoet.

Op verschillende nieuwe locaties is Speelnatuur van OERRR gerealiseerd: bij De Marel, bij landgoed

Haarzuilens en bij Landal GreenParks Orveltermarke. Op deze natuurlijke speelplekken kunnen kinderen heerlijk ravotten en naar hartenlust klimmen, kliederen en modderglijden.

Om de natuur voor mensen met buik- en blaasklachten toegankelijk te maken hebben de Maag Lever Darm Stichting en Natuurmonumenten de handen ineengeslagen. Met het project 'When Nature Calls' zorgen wij er samen voor dat er natuurtoiletten worden geplaatst in onze top 50 meest drukbezochte gebieden; waaronder de Nationale Parken. 'When Nature Calls' wordt mogelijk gemaakt door een bijdrage van 500.000 euro van de Nationale Postcode Loterij. Toiletten zijn niet alleen van belang voor de twee miljoen mensen met een spijsverteringsziekte of de anderhalf miljoen blaaspatiënten, maar voor iedereen. De openbare toiletten helpen de natuurgebieden schoon te houden én nemen een drempel weg voor mensen voor wie een openbaar toilet extra belangrijk is.

2 WELKE IMPACT HEBBEN WE?

NATUUR TOEGANKELIJK VOOR IEDEREEN | **speerpunt** 3

De natuur bedankt de deelnemers van de Postcode Loterij

Bedankt voor 32 jaar steun!

Natuurmonumenten

3.1 Verslag van het bestuur

De ledenraad, het bestuur en de directie bepalen de koers van Natuurmonumenten. De ledenraad – de gekozen afvaardiging van de leden – zorgt ervoor dat de stem van de achterban duidelijk doorklinkt, besluit over de hoofdlijnen van het beleid en benoemt bestuursleden. De directie – benoemd door het bestuur – is verantwoordelijk voor de dagelijkse bedrijfsvoering. Zij legt verantwoording af aan het bestuur.

Het bestuur heeft de algemene leiding. Het bestuurt en ziet toe op hoofdlijnen; de uitvoering van beleid is gedelegeerd aan de directie. Het bestuur bestaat uit negen personen die ieder voor vier jaar worden benoemd met de mogelijkheid van een eenmalige verlenging van vier jaar. Het bestuur doet zijn werk onbezoldigd.

Het bestuur streeft naar een diverse samenstelling. Profielen voor vacatures in het bestuur worden opgesteld op basis van benodigde inhoudelijke expertise en competenties. In 2021 liep na acht jaar de zittingstermijn van bestuurslid Martijn Weterings af. Een selectiecommissie vanuit het bestuur heeft daarop een profiel opgesteld voor de vacature die dit jaar in het bestuur ontstond. Vanwege de rol die Natuurmonumenten wil vervullen in het mooier en biodiverser maken van het hele landschap in Nederland werd het profiel van de vacature gericht op het kennisgebied van natuur, landschap en erfgoed. Op basis daarvan benoemde de ledenraad in november Berno Strootman als bestuurslid. Bekendmaking van de samenstelling van het bestuur en functies en nevenfuncties van bestuursleden vindt plaats via de website.

Het bestuur heeft in 2021 negen keer vergaderd.

Vacatures directie

Een uit bestuursleden samengestelde selectiecommissie heeft zich in de zomer gebogen over de invulling van de ontstane vacature van algemeen directeur, per 1 oktober is Pim van de Feltz benoemd door het bestuur. In het najaar heeft een selectiecommissie een nieuwe directeur financiën en bedrijfsvoering geselecteerd. Op 1 maart 2022 start Pauline Mulder. Marc van den Tweel en Coraline Panis hebben Natuurmonumenten beiden in de zomer verlaten voor een nieuwe werkkring. Bestuur, ledenraad en personeel hebben hen bij hun afscheid hartelijk bedankt voor hun bijdrage.

Vereniging

Het bestuur heeft de aanpassing van de statuten op basis van de per 1 juli 2021 ingevoerde Wet Bestuur en Toezicht Rechtspersonen voorbereid. Op de ledenraadvergadering van 29 mei is het voorstel van het bestuur voor de aanpassing van de statuten door de ledenraad aangenomen.

Bijeenkomsten met ledencommissies

Alle bestuursleden hebben dit jaar een bijeenkomst van één van de twaalf ledencommissies bijgewoond om met elkaar over de samenwerking tussen beheereenheden en ledencommissies te spreken. Om de achterban zo goed mogelijk te bereiken is worteling van de organisatie in de regio essentieel. Ledencommissies vervullen hierin een belangrijke rol.

Versnellingsakkoord stikstof

In samenwerking met een aantal maatschappelijke organisaties, VNO-NCW, Bouwend Nederland, LTO, Natuur & Milieu heeft Natuurmonumenten gewerkt aan een versnellingsakkoord stikstof dat bij de kabinetsformatie werd aangeboden aan formerende partijen. Voor behoud

van natuur in Nederland is het essentieel de stikstofuitstoot flink omlaag te brengen. Het bestuur heeft dit gezamenlijk initiatief van harte gesteund.

Landbouwstrategie

In oktober heeft het bestuur tijdens een werkbezoek aan Texel gesproken over een specifiek en actueel thema, dit jaar betrof dit natuurinclusieve landbouw.

Om biodiversiteitswinst buiten onze gebieden te stimuleren heeft het bestuur besloten een reserve van 1,7 miljoen euro in te zetten voor de aankoop van grond, zodat boeren met gebruik van deze grond meer kunnen extensiveren. Het gaat om kleinschalige aankopen, meestal enkele hectares, vooral om een impuls te geven aan al bestaande samenwerking met boeren. Het is een fundamenteel nieuwe activiteit voor de vereniging die volgend jaar geëvalueerd zal worden.

3.2 Bestuurscommissies

De bestuurscommissies bereiden onderwerpen, die in de bestuursvergaderingen aan de orde komen, inhoudelijk voor. De bestuurscommissies gaan dieper en inhoudelijker op onderwerpen in, waardoor het bestuur zich bij de besluitvorming in principe op de hoofdlijnen kan richten. Het bestuur laat zich informeren over de bevindingen van de bestuurscommissies via een mondelinge toelichting tijdens de bestuursvergadering en neemt deze bevindingen mee in haar besluitvorming. Er zijn drie bestuurscommissies: de bestuurscommissie Beheer, de bestuurscommissie Financiën & Audit en de bestuurscommissie Marketing & Communicatie. Daarnaast is er nog de bestuurscommissie voor de directie, die de werkgeversrol vervult. De samenstelling van de bestuurscommissies wordt vermeld op de website.

NATUUR IN CIJFERS

Verdeling oppervlakte per beheertype in hectares

			2020	2021
	L01	Groen blauwe landschapselementen	991	961
	L02	Historische gebouwen en omgeving	288	288
	L03	Aardwerken	3	33
	N00	Nog om te vormen naar natuur	3.487	3.651
	N01	Grootschalige, dynamische natuur	21.625	21.776
	N02	Rivieren	116	116
	N03	Beken en bronnen	39	45
	N04	Stilstaande wateren	7.328	10.400
	N05	Moerassen	3.467	4.024
	N06	Voedselarme venen en vochtige heiden	5.720	5.888
	N07	Droge heiden	4.420	4.481
	N08	Open duinen	3.597	2.674
	N09	Schorren of kwelders	766	744
	N10	Vochtige schraalgraslanden	3.078	3.116
	N11	Droge schraalgraslanden	309	277
	N12	Rijke graslanden en akkers	14.876	14.734
	N13	Vogelgraslanden	3.955	4.058
	N14	Vochtige bossen	5.879	5.940
	N15	Droge bossen	20.302	20.348
	N16	Bossen met productiefunctie	994	886
	N17	Cultuurhistorische bossen	834	837
		Overige gronden	9.928	7.145
	Totaal		112.002	112.422

Beheer

Oppervlakte totaal

112.422 hectare (↑0,4%)

Natura 2000

74.435 hectare (↑0,1%)

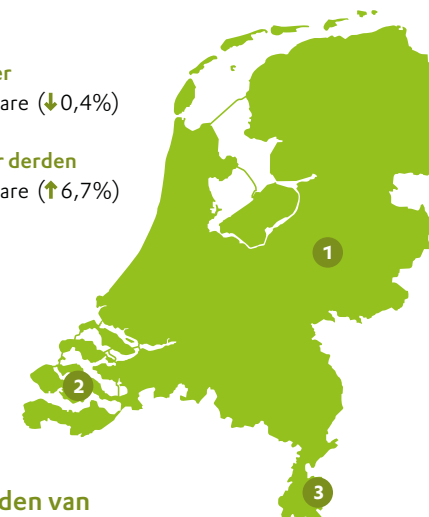
Waarvan:

Eigen beheer

99.138 hectare (↓0,4%)

Beheer door derden

13.284 hectare (↑6,7%)

Voorbeelden van nieuwe terreinen in beheer:

1 IJsselvallei (40 ha)

Maakt in 60 ha aangrenzend natuurgebied een klimaatrobuust watersysteem met blauwgrasland en alluviale bossen mogelijk.

2 Schenge (18 ha)

Belangrijke aankoop waardoor we de hydrologie in het gebied kunnen verbeteren.

3 Brunssummerheide, Sibelcogroeve (52 ha)

Robuuste overgangszone tussen stad en natuur, als onderdeel van het grensoverschrijdende Heidennatuurpark (3000 ha).

3.3 Verslag van de vereniging

Als vereniging vormt betrokkenheid van de leden een belangrijke basis voor ons werk. Weten wat er leeft bij de leden is belangrijk en hierin spelen onze ledencommissies een belangrijke rol. Voor de uitoefening van hun taak is het voor onze regionaal georganiseerde commissies essentieel dat zij in contact staan met de leden en daarom organiseren zij elk jaar hun eigen regionale leden-bijeenkomst (jaarvergadering). Hier worden nieuwe ledenvertegenwoordigers voorgedragen, verkozen, en worden leden bijgepraat over de koers van de vereniging en regionale ontwikkelingen. Daarnaast worden door de meeste ledencommissies door het jaar heen nog extra activiteiten georganiseerd die gericht zijn op inhoudelijke thema's en/of onze gebieden, en uitwisseling met de leden. De verkozen leden van deze ledencommissies komen 2x per jaar bij elkaar in onze landelijke ledenraadvergadering. Deze ledenraadsleden spreken dan over de koers van de vereniging met het bestuur, mede op basis van signalen van de leden. Het maximaal aantal ledenraadsleden van de vereniging is 90. Het aantal ledenraadsleden per ledencommissie is gebaseerd op het aantal leden in bijbehorende ledenregio. Dit aantal wordt elke 4 jaar geactualiseerd. Zie schema hiernaast.

Ledenraad

De coronaperikelen hadden in 2021 wederom impact op het functioneren van de ledenraad. De ledenraad vergadert tweemaal per jaar, in voor- en najaar. Helaas vonden beide vergaderingen vanwege de coronapandemie ook dit jaar digitaal plaats. Speciale vragenuurtjes over financiën, natuurbeheer en marketing & communicatie, voorafgaand aan de ledenraadvergadering, bieden de

Ledencommissie	Aantal zetels in de ledenraad	Aantal ledenraadsleden 2021	Vacatures
Drenthe	6	6	-
Flevoland en Zwarte Meer	5	4	1
Friesland	6	5	1
Gelderland	8	8	-
Groningen	6	6	-
Limburg en De Kempen	7	7	-
Noord-Brabant en Rijk van Nijmegen	9	6	3
Noord-Holland	11	10	1
Overijssel	7	7	-
Utrecht en Vechtplassen	8	8	-
Zeeland en Volkerak	5	5	-
Zuid-Holland	12	8	4
Totaal	90	80	10

Informatie over alle regionale ledencommissies is [hier](#) te vinden.

ledenraadsleden de mogelijkheid om verdiepende vragen te stellen en thema's nader te bespreken.

In de voorjaarsvergadering stonden het jaarverslag 2020, het profiel voor de vacante bestuursfunctie en een statutenwijziging op de agenda. Daarbij werd de ledenraad ook geïnformeerd over het Programma Natuur en de geplande publiekscampagne voor 2021. Tijdens een apart webinar werd de raad bijgepraat over het project 'Rotterdam de boer op!' waarin ondernemers, natuurbeschermers, stad en platteland samenwerken.

Tijdens de novembervergadering maakte de ledenraad kennis met de nieuwe algemeen directeur en werd men bijgepraat over de begroting 2022, de evaluatie van het duinbeheer en de gevoerde campagne met een doorblik naar die van 2022. De ledenraad benoemde Berno

Strootman tot bestuurslid en Liesbeth Jansen tot lid van de vertrouwenscommissie. Omdat de vergadering op het allerlaatste moment niet live kon plaatsvinden, werd de inhoudelijke verdieping over de nieuwe meerjarenstrategie doorgeschoven naar januari 2022. Het stilstaan bij een aantal hoogtepunten binnen het ledencommissiewerk is inmiddels vast onderdeel geworden van de ledenraadvergaderingen. Dit jaar vertelden enkele ledencommissieleden over het contact van de commissie met leden rond het thema natuurinclusieve landbouw en de dilemma's die spelen rond natuurbeheer en landbouw. In het najaar vond ook de jaarlijks excursie van de ledenraad plaats, dit jaar naar de Marker Wadden, waar 49 ledenraadsleden aan deelnamen.

VERENIGING, BESTUUR EN ORGANISATIE

Ledenraad met

80 ledenvertegenwoordigers (↑10%)

onderverdeeld in

12 ledencommissies

9 onbezoldigde bestuursleden
3 directieleden

24 beheereenheden
1 centraal kantoor

6.410
vrijwilligers
(↑14%)

702
medewerkers
(↑3%)

3.4 Verslag van de ledencommissies

Ondanks de beperkingen door corona hebben de ledencommissies in 2021 veel activiteiten georganiseerd. Zij zijn daarin dit jaar steeds creatiever geworden. Ook worden ze steeds vaardiger in het gebruik van digitale mogelijkheden zoals online bijeenkomsten. Er waren dit jaar enkele 'hybride' bijeenkomsten: een online bijeenkomst/inleiding in combinatie met een fysieke excursie. Andere activiteiten zijn tijdelijk uitgesteld en bijna allemaal later in het jaar toch nog gerealiseerd. Georganiseerde webinars trokken zo mogelijk nog meer belangstellenden dan eerdere jaren bij een fysiek evenement. Groot voordeel voor deelnemers is dat zij geen reistijd hadden. Als belangrijkste nadeel van de onlinebijeenkomsten noemen de ledencommissies het gebrek aan persoonlijk contact. Vooral binnen de commissies is dat lastig bij de teamvorming. De Teams- en de online-bijeenkomsten worden door mensen soms ervaren als tegen elkaar praten in plaats van met elkaar.

Er was dit jaar een overweldigende belangstelling voor de excursies die door de ledencommissies zijn georganiseerd. Daarbij is de nodige creativiteit gebruikt om zo veel mogelijk deelnemers veilig te kunnen ontvangen. Gebruikte werkvormen waren bijvoorbeeld een estafette-excursie en een carrouselwandeling, waarbij de deelnemers in kleine groepen informatie kregen. Voordeel van de kleinere groepen was dat er ook makkelijker interactie van de ledencommissie met de leden was.

In verschillende regio's werken de ledencommissies samen bij activiteiten die op de grens van de ledenregio's liggen. Leden uit bepaalde postcodegebieden kunnen vanuit meerdere provincies worden benaderd.

Een online tool die door enkele ledencommissies is gebruikt, is de enquête om een ledenraadpleging te doen. De uitkomsten bieden aanknopingspunten voor bijvoorbeeld het programma van komend jaar.

Meerdere ledencommissies werken samen met een klankbordgroep of een permanente contactgroep. De ervaringen hiermee zijn positief. De groepen denken bijvoorbeeld mee over een thema voor de ledendag of zorgen voor contact met bewoners als er tegengestelde belangen bij een gebied spelen. Ook veel bijeenkomsten van klankbordgroepen waren online.

Alle ledencommissies hebben regelmatig contact met de beheereenheden van de natuurgebieden in hun regio. Dit contact leidt tot steeds betere informatie-uitwisseling en samenwerking. Vooral de fysieke bijeenkomsten in het veld geven de commissies inzicht in de keuzes die worden gemaakt in het beheer.

Bij de activiteiten van de ledencommissies zijn weer bijzondere ervaringen te lezen.

Groningen

Om de leden en bezoekers van de natuurgebieden beter te informeren heeft de ledencommissie een maandelijks overzicht met actuele informatie gemaakt, met daarbij ook de achtergrond van activiteiten in het beheer. Daarbij is aandacht besteed aan de belangrijke bijdrage van de vele vrijwilligers.

De website is geactualiseerd, waarbij mensen worden uitgenodigd om ook eens een ander gebied te ontdekken en beleven.

De leden van de commissie hebben de Groninger gebieden bezocht met de boswachter en/of vrijwilliger. Van deze bezoeken is een verslag geplaatst op de website,

de Facebookpagina, in PUUR en in de nieuwsbrief aan leden. Bij drie gebieden zijn webinars georganiseerd over die gebieden.

Friesland

Voor het eerst is dit jaar een webinar georganiseerd over belang van behoud biodiversiteit (spreker bestuurslid Koos Biesmeijer). In het najaar is er een fietsexcursie voor leden georganiseerd op Schiermonnikoog. Deze excursie was in kleine groepjes die fietsten onder leiding van een boswachter en een lid van de ledencommissie. Op meerdere plaatsen is uitleg gegeven over het beheer van Natuurmonumenten. Een hoogtepunt was een bezoek aan het nieuwe bezoekerscentrum 'Het Baken', in het midden in het dorp. De ledencommissie verstuurde enkele nieuwsflitsen (nieuwsbrieven) aan de leden, die zich daarvoor hebben aangemeld.

Drenthe

Met de komst van wolf en edelhert in Drenthe staat het thema 'Groot wild' weer vol in de belangstelling. Met de klankbordgroep is na een presentatie van ecooloog Bas Worm van gedachten gewisseld aan de hand van een aantal stellingen. De bevindingen zijn doorgegeven aan het bestuur van Natuurmonumenten. De jaarlijkse ledendag was op landgoed De Klencke. Na de jaarvergadering konden de leden kiezen voor een excursie op het landgoed of naar het Drostendiep.

Overijssel

In oktober was er een zeer goed bezochte ledenvergadering in De Wieden met als thema 'Landbouw en natuur'. Daarbij is een bezoek gebracht aan Weidevol, een veeteeltbedrijf van een pachter van Natuurmonumenten

3 BEDRIJFSVOERING EN ORGANISATIE

die zijn bedrijfsvoering afstemt op het naastgelegen Natura2000-gebied. Aansluitend konden de leden mee op een excursie naar de betrokken landerijen. Meerdere leden deelden hun enthousiasme en gaven aan dat hun motief voor aanmelding vooral het inhoudelijke deel van het programma was.

De ledencommissie zelf heeft zich tijdens een bijeenkomst met het beheerteam laten informeren over de waterhuishouding van de Sallandse Heuvelrug.

Flevoland en Zwarte Meer

De ledencommissie wil meer van de digitale mogelijkheden gebruikmaken om met de leden te communiceren. Om te kijken wat het beste werkt, is de klankbordgroep ingeschakeld. Er is binnen deze groep een digitale enquête uitgezet met als voornaamste vraag: Wat kunnen wij voor jullie betekenen? De uitkomsten zijn met de klankbordgroep besproken in een webinar dat heeft geresulteerd in een op maat gemaakte informatieavond met als thema: 'Stikstof, wat doet het in Flevoland?' Bezoekers van dit webinar werden door twee ecologen bijgepraat over wat stikstof is en waarom het zo'n grote impact heeft op de natuur. Het evenement was goed bezocht en uit de reacties bleek dat bezoekers onder de indruk waren van de presentaties en deze ervoeren als een eyeopener. Volgend jaar wil de ledencommissie het onderzoek naar hoe zij haar rol het beste kan vormgeven uitbreiden, via een enquête naar alle leden in Flevoland.

Gelderland

De jaarlijkse ledendag stond in het teken van de landbouwtransitie en vond plaats op het erf van herenboerderij 'De Groote Modderkolk'. Na een presentatie over het landbouwbeleid van Natuurmonumenten en het

actieplan 'Natuurinclusieve Landbouw Gelderland', was er een toelichting van de coöperatie Herenboeren over hun organisatie en specifiek over hun bedrijf op De Groote Modderkolk. Daarna kregen de deelnemers in kleine groepjes een rondleiding over het terrein. Andere thema's waarover binnen de ledencommissie en de vereniging gesproken wordt, zijn: 'Recreatiezonering op de Veluwe', 'Bos en bomen', 'Bodemkwaliteit', 'Wolf' en 'Duurzaam beleggen en bankieren'. Ondanks de beperkingen hebben verschillende permanente contact groepen toch kans gezien om in de buitenlucht en voldoende afstand een aantal excursies te organiseren.

Utrecht en Vechtplassen

De jaarvergadering met excursie in Haarzuilens is bijgewoond door ongeveer 50 leden. Onder leiding van de zes excursieleiders beleefden de deelnemers een boeiende ochtend in dit natuurgebied vlak bij de 'grote stad'. Zij maakten kennis met inspirerende speelnatuur en de inspanningen van Natuurmonumenten om de natuurwaarden te vergroten. Deelnemers dachten actief mee over onder andere ledenwerving en een meer geprofileerde koers van Natuurmonumenten. Zij gaven de suggestie om activiteiten vooral te richten op de doelgroep ouders met (jonge) kinderen.

De klankbordgroep bestaat uit zo'n 450 personen die via e-mails op de hoogte worden gehouden van ontwikkelingen in onze gebieden. Voor hen zijn twee avonden georganiseerd rond de thema's 'Biodiversiteit in de gebieden' en 'Druk op de ruimte in de provincie'. In de Oostelijke Vechtplassen denkt een groep betrokken leden mee met het gebiedsproces over de (on-)wenselijkheid van bepaalde ontwikkelingen in het Loosdrechtse plassengebied.

Noord-Holland

De actie van de ledencommissie bij landgoed Nijenburg had succes: een enquête onder de lokale leden van Natuurmonumenten en bezoekers van het gebied leverde een enorme respons. Deze reacties hebben er mede voor gezorgd dat er nu wordt gewerkt aan een overeenkomst met ProRail en gemeente Heiloo waarbij twee van de drie onbewaakte spoorwegovergangen open blijven en er voor een veilige oplossing zal worden gekozen, bijvoorbeeld door ondertunneling of brug. Hierdoor blijft het hele landgoed bereikbaar voor bezoekers.

De ledencommissie is een crowdfunding gestart voor herstel van de stormschade aan de slangenmuur op landgoed Schaep en Burgh. De muur is dit jaar in oude glorie hersteld.

De jaarvergadering was online vanuit de werkschuur bij het Wormer- en Jisperveld. Aansluitend was er een webinar over weidevogels in het Wormer- en Jisperveld.

Zuid-Holland

Dankzij de kennelijk laagdrempelige toegang was de digitale ledenvergadering in maart een groot succes. Om alle belangstellenden gelegenheid te geven mee te doen, is de bijeenkomst nog een keer georganiseerd. Totaal waren er meer dan 300 deelnemers. Na het formele deel stond er een inhoudelijk thema centraal, namelijk natuureiland Tiengemetten. Gelukkig kon er in het najaar een strak georganiseerde excursie gehouden worden met zo'n 90 deelnemers, in de vorm van een estafettetour op het eiland. De ledencommissie had voor een coronaproof opzet gekozen, ondanks dat dat niet meer dringend geadviseerd werd vanuit de overheid. Deelnemers gaven aan dat ze zich dankzij deze strakke opzet echt veilig voelden.

Door bijzondere expertise van enkele leden van de ledencommissie zijn in samenwerking met de organisatie enkele waardevolle bijdragen geleverd bij de toetsing van mitigerende maatregelen bij windmolenprojecten.

Zeeland en Volkerak

Het was vooraf nog even spannend, maar de jaarvergadering kon fysiek doorgaan voor leden met een QR-code. Naast het formele deel stonden de volgende thema's op het programma: 'Natuurinclusieve landbouw', 'Biodiversiteit', 'Recreatie en beleving in de natuur', 'Cultuurhistorie' en 'Waterbeheer/verdroging'. Gekozen is voor een

rondwandeling in de Zwaakse Weel met themapresentaties onderweg. De respons op de uitnodiging was overweldigend. De vooraf gestelde limiet van 75 deelnemers was in no time volgeboekt! De reacties achteraf waren enthousiast: "De ontvangst met koffie en een bolus en de afsluiting met bitterballen vielen goed in de smaak." En "Ook hebben we erg genoten van alle sprekers met allen een boeiend verhaal met passie!".

Noord-Brabant en Rijk van Nijmegen

In oktober was er een leden-themadag in Hedel. De circa 80 belangstellenden bezochten een melkveehouderij in

Hedel en het natuurgebied de Hedelse Bovenwaard, waar de koeien die niet gemolken worden geweid worden. De boerderij werkt volgens het concept 'On the way to PlanetProof', met minder krachtvoer en zonder chemische bestrijdingsmiddelen op het erf. Alle melkkoeien lopen overdag in de wei. De boer en zijn zoon maakten de dilemma's bespreekbaar die op dit moment spelen in de veehouderij (zoals de CO₂-uitstoot, stikstof, krachtvoer, kuilvoer, stalstrooisel en het kalveren van de koeien i.v.m. de lactatieperiode). De boswachters van Natuurmonumenten gaven uitleg over de Hedelse Bovenwaard. De deelnemers waren enthousiast over de inblik in de bedrijfsvoering van de huidige melkveehouderij. Voor mensen die thuiszitten en degene die inspiratie op willen doen voor mooie wandelingen zijn zes korte video's gemaakt en op YouTube en de Facebookpagina van Natuurmonumenten gezet. De video's geven onder andere een impressie van elk seizoen in de Oisterwijkse bossen en vennen.

Limburg en De Kempen

De ledenbijeenkomst – met als zeer actueel thema 'Een klimaat-robust Geuldal' – was een overweldigend succes. Deelnemers waren enthousiast over de toelichting over de water- en beheerproblematiek van zo'n complex gebied als het Geuldal, met veel betrokken partijen. De extra excursie was ook direct volgeboekt, maar helaas moest deze excursie worden afgelast vanwege de corona-ontwikkelingen.

Dit jaar waren er enkele onlineledenbijeenkomsten, met als thema's: 'Bescherming van de bedreigde diersoorten' en 'Aan de slag voor natuur en landschap in Kempen-Broek', over de ontwikkeling van een natuurlijke klimaatbuffer.

Loterijen dragen jaarlijks meer dan 700 miljoen bij aan de samenleving.

Nederland heeft een degelijk loterijstelsel en dat resulteert in een meer dan royale afdracht aan goede doelen, cultuur en sport. Meer dan 230 goede doelen worden, via loterijen, gesteund en maken grote idealen én kleinschalige initiatieven werkelijkheid. Loterijgelden komen terecht tot in de haarvaten van de samenleving. Meer dan 700 miljoen kan jaarlijks ingezet worden voor het maatschappelijk belang!

Dit is een stelsel waar we trots op mogen zijn. Natuurmonumenten maakt zich hard voor het behoud en verdere ontwikkeling van het loterijstelsel, zodanig dat het maatschappelijk belang optimaal geborgd en versterkt wordt. Loterijgeld is immers goud waard voor de samenleving.

Natuurmonumenten wordt gesteund door de Nationale Postcode Loterij sinds 1990. Dankzij deze steun kunnen wij jaarlijks investeren in behoud en ontwikkeling van het Nederlands landschap – en konden wij een start maken met grote projecten zoals Marker Wadden en bijvoorbeeld gebieden toegankelijk maken voor mensen met een beperking. Wij zijn de deelnemers van de Nationale Postcode Loterij dankbaar voor hun voortdurende steun.

VRIJWILLIGERS

3.5 Risicomanagement

Achtergrond en aanpak

Risicomanagement heeft als doel het beheersen en waar mogelijk reduceren van risico's die het realiseren van de doelstellingen van Natuurmonumenten bedreigen. Het Management Team van Natuurmonumenten brengt periodiek risico's in kaart, classificeert deze (impact en kans), identificeert welke maatregelen er al zijn getroffen ten aanzien van deze risico's en welke aanvullende acties noodzakelijk zijn. Met het bestuur worden de risicomatrix en de voortgang op mitigerende maatregelen periodiek besproken. In 2021 is dit tweemaal gebeurd. Omdat het volledig uitsluiten van risico's niet mogelijk is, zoekt Natuurmonumenten steeds naar de juiste balans tussen risico-acceptatie en het nemen van mitigerende maatregelen. De thema's waarop we risicobeheersing uitvoeren betreffen: beleidsmatig/extern, stakeholdermanagement/reputatie en financieel/intern.

Beleidsmatig/extern

Dit zijn risico's van buitenaf die het realiseren van onze doelstellingen op het gebied van natuurbescherming lastiger kunnen maken. Denk hierbij aan de negatieve effecten van milieuvoorwaarden (stikstof, fosfaat, water), klimaatverandering, versnippering van de natuur, teloorgang agrarisch gebied en invasieve exoten. De impact van deze risico's is hoog; deze leiden tot het niet of vertraagd behalen van kwaliteitsambities, achteruitgang van biodiversiteit, hogere beheerkosten en spanning met boeren. Is de kwaliteit van de natuur, het landschap en/of biodiversiteit in Nederland in het geding, dan ondernemen we actie. Wij zijn bereid daarin zekere risico's te nemen, maar wel onder de voorwaarde dat de inspanning en

kosten die daarmee gemoeid gaan voldoende opleveren voor natuur en/of Natuurmonumenten.

Stakeholdermanagement/reputatie

Het betreft hier risico op verminderd draagvlak voor onze werkzaamheden, wat kan leiden tot vertraging of stop-zetting van werkzaamheden in geval van onverenigbare belangen, lagere inkomsten en daarmee het minder goed in staat zijn de natuur te beschermen. De verwachte impact van imagoschade is hoog en onze risicobereidheid laag. De belangrijkste maatregel die wij treffen op het gebied van reputatie is het met grote regelmaat in gesprek gaan met onze stakeholders, van politici tot burgers en van boeren tot journalisten. We gaan met de eigen leden en achterban in gesprek in de vorm van ledenraadplegingen en communicatie via de website. Wij zijn ervan doordrongen dat wij een organisatie zijn die middenin de samenleving opereert en dat ons handelen in het belang van de natuur wrijving kan opleveren met andere maatschappelijke belangen. We besteden daarom veel aandacht aan het opbouwen van goede verstandhoudingen en het definiëren van gemeenschappelijke belangen. Daarnaast besteden wij veel aandacht aan de zorgvuldige besteding van middelen. Wat dat laatste betreft hebben wij een zeer lage risicobereidheid.

Financieel/intern

Hier gaat het primair om de zorgvuldige besteding van de aan onze vereniging toevertrouwde middelen. Daarbij hanteren we een zerotolerancebeleid ten aanzien van fraude. Het voldoen aan wet- en regelgeving is voor ons altijd het uitgangspunt. Onze organisatie kent een horizon met een zeer lange termijn, de beheerkosten van de gronden en bouwwerken in het bezit van de vereniging vormen lang lopende financiële verplichtingen en het

is om die reden niet makkelijk om bij tegenvallers te besparen. Wat financieel management betreft zijn we daarom redelijk conservatief. De impact van risico's op dit vlak varieert van gemiddeld tot hoog. De belangrijkste maatregelen die wij treffen op het gebied van deze risico's betreft het continue verbeteren van processen, rapportages en interne controlemaatregelen in de organisatie.

Eén van onderdelen van het voldoen aan wet- en regelgeving betreft het opstellen van de grondslagen voor de jaarrekening. In 2021 heeft de Raad voor Jaarverslaggeving een uiting gepubliceerd over de verantwoording van baten uit nalatenschappen. Op basis van een uitgebreide analyse is besloten dat de grondslag voor de verantwoording van de baten uit nalatenschappen gewijzigd wordt. Hiermee hebben wij het proces vereenvoudigd en sluiten wij goed aan bij de wet- en regelgeving. Voor de details omtrent de stelselwijziging verwijzen wij naar pagina 60 van de jaarrekening.

Risico's en onzekerheden die in boekjaar 2021 een belangrijke impact hebben gehad en de gevolgen daarvan

Risico – Het inzicht dat achteruitgang van biodiversiteit in het agrarisch productiegebied een bedreiging vormt voor effectief natuurbeheer in onze natuurgebieden is de afgelopen jaren evident geworden door nieuwe gegevens over achteruitgang van insecten, voortdurende stikstofbelasting en impact van bestrijdingsmiddelen. Deze achteruitgang wordt niet alleen veroorzaakt door de landbouw, maar ook door andere sectoren, zoals de industrie. Dit inzicht heeft zich in 2021 verder versterkt en bepaalt daardoor in sterke en toenemende mate de politieke agenda, waaronder ook de inhoud van het eind 2021 gesloten Coalitieakkoord 2021 – 2025.

Gevolgen/genomen maatregelen – Ook in 2021 stond het stikstofprobleem prominent op de agenda, zowel maatschappelijk en in de media als in de politiek. Natuurmonumenten heeft zich hier intensief mee bezig gehouden, door te informeren over de impact van stikstof op natuur, door oplossingen aan te dragen, door voorstellen te doen voor beleid en door consequent uit te blijven dragen dat we dit probleem alleen samen met andere partijen, de boeren voorop, kunnen oplossen. Dit alles heeft mede geresulteerd in regeringsbeleid om de hoeveelheid stikstof te verminderen en om extra in natuur te investeren. Het stemt ons tot tevredenheid dat het nieuwe regeerakkoord expliciet ruimte heeft geboden aan de benoeming van een minister voor Natuur en Stikstof als aparte portefeuille bij het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Daarnaast biedt het Nationaal Programma Landelijk Gebied met het benoemde transitiefonds mogelijkheden om initiatieven voor natuurherstel en natuurinclusieve landbouw te versnellen.

Risico – Bedreigingen van IT Cyber en dataprivacy en incidenten (zoals datalekken) kunnen leiden tot aanzienlijke kosten en verlies van vertrouwen van de stakeholders.

Gevolgen/genomen maatregelen – De kans op Cybersecurity-incidenten neemt wereldwijd in snel tempo toe in het steeds complexer wordende digitale landschap. Natuurmonumenten heeft een sterke digitale aanwezigheid op het internet waaronder de website. Het is dan ook een reëel scenario dat we als doel gezien worden. Daarnaast is ons risicoprofiel hoog vanwege de grote achterban waar persoonsgegevens van bewaard worden. Wij zijn ons hiervan terdege bewust en investeren voortdurend in procedurele en technische maatregelen. Samen met de

Privacy Officer en de IT-partners bewaakt de IT Security Officer de processen en systemen rondom deze thema's en ontwikkelt deze verder met als primair doel het voorkomen van incidenten, het in een vroeg stadium detecteren van bedreigingen en een snelle respons te bieden bij incidenten.

Risico – Negatieve impact van het coronavirus op de inkomsten, bedrijfsvoering en natuurwaarden.

Gevolgen/genomen maatregelen – In 2021 hebben inkomstenbronnen nauwelijks onder druk gestaan als gevolg van het coronavirus. Ook het rendement op de beleggingsportefeuille heeft zich in 2021 voorspoedig ontwikkeld met positieve rendementen in alle beleggingscategorieën met uitzondering van de vastrentende beleggingen. Bij de laatste categorie is een gedeeltelijke overstap gemaakt naar beleggingen in (staats)obligaties, die bescherming bieden tegen oplopende inflatie (verwachtingen). Dit zijn de zogeheten Inflation Linked Bonds. Enkele inkomsten werden enigszins geraakt door corona, zoals inkomsten uit terreinbeheer. De grote lijn was dat in 2021 de coronamaatregelen hebben geleid tot een geïntensiverde belangstelling van particulieren en instellingen voor natuur. Door diverse acties en campagnes slaagden we erin deze toegenomen belangstelling om te zetten in een sterke groei van onze achterban en werden ook meer fondsen geworven dan begroot. Evenals in 2020 moesten ook in 2021 enkele beheeractiviteiten uitgesteld worden als gevolg van de corona maatregelen. Door corona en de getroffen maatregelen konden er minder vrijwilligers ingezet worden dan verwacht. Er is door Natuurmonumenten in 2021 wederom veel energie gestoken in het in goede banen leiden van

de toegenomen drukte in de natuurgebieden, omdat dit negatieve effecten kan hebben op de natuurwaarden in de gebieden.

Risico – Klacht bij de Europese Commissie.

Naar aanleiding van een klacht ingediend door enkele particuliere grondbezitters over de PNB-regeling, welke klacht volgens de Europese Commissie later zou zijn 'opgevolgd' door de Vereniging Gelijkberechtiging Grondbezitters ('VGG'), oordeelde de Europese Commissie in een besluit d.d. 2 september 2015, dat de Staat de subsidie-regeling weliswaar onterecht niet van tevoren heeft aangemeld bij de Commissie, maar keurde zij de regeling achteraf alsnog goed. Zowel de VGG als de natuurbeschermingsorganisaties hebben – op verschillende grond/en - tegen dit besluit van de Europese Commissie beroep ingesteld. De VGG heeft beroep ingesteld, omdat zij van mening is dat de formele onderzoeksprocedure had moeten worden geopend. Wij hebben mede beroep aangetekend, omdat de natuurbeschermingsorganisaties onder andere - in tegenstelling tot de Europese Commissie - van mening zijn dat natuurbeschermingsorganisaties als Natuurmonumenten niet kwalificeren als 'onderneming', en aldus geen sprake is van staatssteun. Voorts is er naar het inzicht van de natuurbeschermingsorganisaties evenmin sprake geweest van een 'economisch voordeel', althans niet in de mate die de Europese Commissie lijkt aan te nemen en heeft de PNB-regeling niet geleid tot een vervalsing van de mededinging en/of een beïnvloeding van het interstatelijk handelsverkeer, omdat het alleen gaat over Nederlands natuurbeheer.

Gevolgen/genomen maatregelen – In september 2020 is er een uitspraak geweest van het EU-Hof van Justitie in Luxemburg. In dit arrest zijn de conclusies van het

EU-Gerecht uit 2018 in stand gelaten en is geoordeeld dat de Europese Commissie de PNB-regeling middels een verkeerde onderzoeksprocedure heeft beoordeeld, en er zodoende een procedureel gebrek kleefde aan het eerdere besluit van de Europese Commissie uit 2015. Het gevolg van de arresten van het Gerecht en het EU-Hof van Justitie is dat het besluit van de Europese Commissie van 2 september 2015 nietig is. De Europese Commissie zal de PNB-regeling vermoedelijk aan een hernieuwde beoordeling onderwerpen.

Wij wachten de voortgang van dit hernieuwde onderzoek af en zien de uitkomst ervan wederom met vertrouwen tegemoet. In het kader van de PNB-regeling, gelijk de subsidieregelingen vóór de invoering van de PNB regeling in 1993, werden de natuurbeschermingsorganisaties belast met de aankoop of verkrijging van gronden ten behoeve van de totstandbrenging van de Nederlandse Ecologische Hoofdstructuur (thans: Natuurnetwerk Nederland) met als uitdrukkelijk doel de verworven gronden planmatig te transformeren en daarmee ook financieel af te waarderen tot natuurterrein, om deze eeuwigdurend als natuur te beheren en te behouden, alsmede gratis open te stellen. De waarde van deze terreinen is in beginsel nihil, omdat kwalitatief adequaat beheer van natuurterreinen per saldo geld kost. In die zin is er ook geen sprake van financiële bevoordeling of andersoortige begunstiging van Natuurmonumenten, waardoor naar onze mening ook geen sprake is van staatssteun. Terugvordering van subsidies dan wel de rente daarover is naar onze mening thans ook niet aan de orde. Daarom is gelijk aan voorgaande jaren geen verplichting opgenomen in de jaarrekening. Voor de volledigheid zij opgemerkt dat mocht de Europese Commissie na herbeoordeling toch tot de conclusie komen dat sprake is van (on)verenigbare

staatssteun, de Staat gedwongen kan zijn (een deel van) de ontvangen steun en/of de rente daarover terug te vorderen van de natuurbeschermingsorganisaties hetgeen materiële gevolgen kan hebben voor de financiële positie van de natuurbeschermingsorganisaties. Welk besluit de Europese Commissie zal nemen zal eerst echter moeten worden afgewacht. We blijven ons verder graag richten op onze relatie en samenwerking met particuliere natuureigenaren, die Natuurmonumenten van grote waarde vindt en met wie wij in grote mate belangen delen, ook ten aanzien van toekomstig natuurbeheer.

3.6 Duurzaamheid

Na de certificering in het kader van de CO₂-prestatieladder werkt een taskforce duurzaamheid met diverse afdelingen aan initiatieven om de bedrijfsvoering van Natuurmonumenten verder te verduurzamen. Hierbij gaat het naast uitwerken van nieuw vervoerbeleid, verdere vergroening van het wagenpark en het voortdurend verduurzamen van gebouwen ook om blijvend meer thuiswerken en online vergaderen om zo vervoerbewegingen te beperken.

De directie van Natuurmonumenten heeft zich tot doel gesteld om in 2040 haar bedrijfsvoering klimaatneutraal uit te voeren. Hiervoor wordt in 2022 een concreet stappenplan gemaakt.

Vervoermiddelen

Voor auto's die alleen bedoeld zijn om te rijden over de weg is een stekker in 2021 verplicht gesteld bij het aangaan van een nieuw leasecontract. Voor functionele dienstauto's die ook in de gebieden moeten kunnen rijden, kijken we kritisch naar de combinatie van functionaliteit,

duurzaamheid en kosten en helaas zijn er op dit moment nog onvoldoende duurzame alternatieven. We monitoren blijvend de markt voor nieuwe voertuigen die ons op een duurzame manier kunnen ondersteunen bij het bereiken van onze doelstellingen. Daarnaast onderzoeken we de toepassing van alternatieve brandstofsoorten voor verduurzaming van het bestaande wagen- en machinepark.

Gebouwen

Al sinds 2002 gebruiken we groene stroom in al onze gebouwen. In 2020 ging het om 100 procent Nederlandse windstroom van zee, aangevuld met stroom van onze eigen zonnepanelen. Voor verwarming van al onze gebouwen met een gasaansluiting gebruiken we sinds 2019 100 procent groen gas. Voor verwarming en verlichting van onze gebouwen stoten we daardoor geen CO₂ uit. De laatste gebouwen die geen gasaansluiting hebben en nu nog worden verwarmd met propaan, zetten we in de komende jaren over naar een duurzamere verwarmingsinstallatie. In 2021 is een externe adviseur gestart met het opstellen van energielabels voor de kantoorgebouwen van Natuurmonumenten. Per 1 januari 2023 dienen kantoorgebouwen, groter dan 100m², minimaal energielabel C te hebben. Onze kantoorgebouwen zullen op deze datum aan de genoemde eis voldoen. Daarnaast hebben we in 2021 ook een start gemaakt met het vervangen van verouderde zonnepanelen, gelegen op daken van onze eigen kantoren. De panelen bij Oude Benderseweg 14 te Ruinen, Veneweg 253 Wanneperveen en Kraggenburgerweg 23 te Kraggenburg en op het bijgebouw van ons kantoor in Vorden zijn vervangen door nieuwe panelen. Daarnaast passen we bij al onze renovaties de grootst mogelijke isolatiewaarden toe en doen we dit met materialen die een zo laag mogelijke impact hebben op het milieu.

3 BEDRIJFSVOERING EN ORGANISATIE

Energie, mobiliteit en CO₂-voetafdruk

Door corona is er versneld een ontwikkeling ingezet naar meer digitaal werken. Het overgrote deel van het kantoorpersoneel werkte (gedeeltelijk) vanuit huis.

De CO₂-voetafdruk van Natuurmonumenten wordt bepaald door het optellen van de CO₂-uitstoot van al het energiegebruik, gebruikte brandstoffen en dienstreizen. Van deze onderdelen wordt het verbruik vermenigvuldigd met de daarvoor geldende CO₂-emissiefactor.

In de infographic 'Klimaat' op pagina 36 is te zien dat onze uitstoot is gestegen naar 2.234 ton CO₂ per jaar. Deze toename is vooral te wijten aan het energieverbruik van

ons hoofdkantoor. Onze verhuurder heeft een energiecontract dat minder duurzaam is dan wij zouden wensen. Het contract dat wij voor onze eigen gebouwen hebben afgesloten is duurzamer. We gaan hierover in gesprek met onze verhuurder.

Op alle andere vlakken is er een afname van de CO₂-uitstoot zichtbaar, deze daling is voor een deel toe te schrijven aan corona, maar ook blijvend meer thuiswerken, verdere elektrificatie van het wagenpark en energiebesparing dragen hier aan bij.

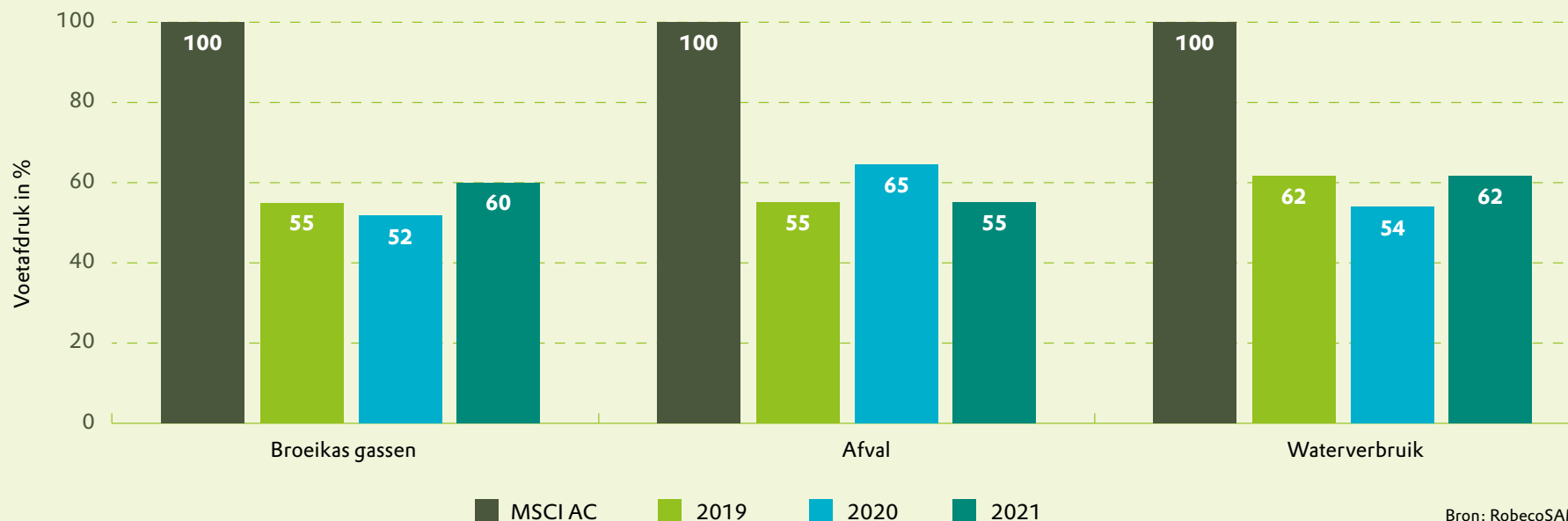
We beheren steeds meer hectares natuur. Voor het beheer zetten we meer machines en boten in. Dit leidt tot een

grotere CO₂-voetafdruk. Dit schetst gelijk een belangrijke blijvende uitdaging voor Natuurmonumenten.

Duurzaamheidsbeleid ten aanzien van beleggingen

Ook in 2021 heeft Natuurmonumenten ernaar gestreefd om een goed beleggingsresultaat te koppelen aan een onverminderde ambitie tot verduurzaming van de beleggingen van zowel de aandelen- als de obligatieportefeuille. Natuurmonumenten heeft het beleggingsbeleid uitbesteed aan gerenommeerde externe partijen, waarbij Insinger Gilissen de vermogensregie voert en Robeco het Duurzaam Aandelenmandaat.

De ecologische voetafdruk van onze aandelenportefeuille op drie dimensies

Eerdere uitsluiting van investeringen in fossiele brandstoffen zijn gecontinueerd en er zijn acties uitgezet om dit op korte termijn verder te intensiveren. De reeds in het vorig verslagjaar in gang gezette uitsluitingen betreffen bedrijven die actief zijn in thermische steenkool, of op het gebied van oliewinning uit teerzanden en actief naar olie boren in de poolgebieden. Deze methoden horen bij de meest vervuilende in de olieproductie en zijn een groot risico voor de omringende natuur vooral in het geval van oliewinning in de poolgebieden. Deze uitsluitingen waren ook stevig verankerd in het duurzaamheidsbeleid van de beleggingen in dit verslagjaar en zijn onderdeel van een breder klimaatsveranderingsplan om de doelen van het Parijs Akkoord te ondersteunen.

Mede namens Natuurmonumenten is Robeco ook in 2021 op verschillende thema's met bedrijven in gesprek (engagement) onder andere over werkomstandigheden en actieve omarming in het ondernemingsbeleid van de klimaatdoelen van het Parijs Akkoord. Ook is in 2021 verder gewerkt aan het jonge thema Biodiversiteit bij bedrijven. Dit thema richt zich op ondernemingen met toeleveringsketens die zijn blootgesteld aan grondstoffen met een hoog risico, zoals cacao, rubber, soja, rundvlees en tropisch hout en pulp.

Gedurende een engagementprogramma van drie jaar wil Natuurmonumenten ondernemingen met een bedrijfsmodel dat sterk afhankelijk is van natuurlijk kapitaal stimuleren hun biodiversiteitvoetafdruk te meten en de toezegging te doen hun negatieve impact te minimaliseren.

Het Natuurmonumenten-mandaat was ook in 2021 het meest duurzame aandelen beleggingsmandaat dat Robeco beheert. Dit mandaat kan ook door de niet ongunstige beleggingsresultaten ten opzichte van de benchmark

(de MSCI AC World Index in EUR) wellicht ook meer tot voorbeeld gaan dienen voor beleggingsmandaten van andere partijen.

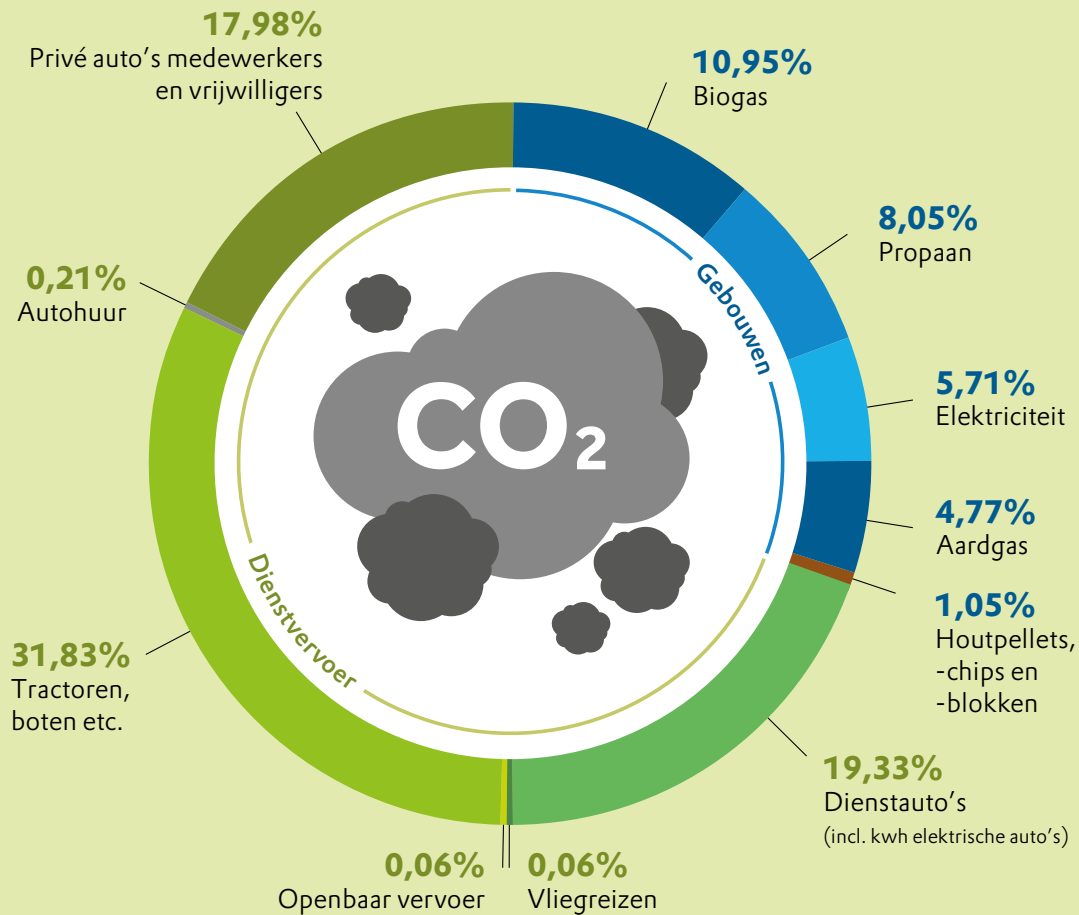
Voor onze aandelenportefeuille streeft Natuurmonumenten ernaar om gemiddeld 35 procent beter te scoren dan onze benchmark op drie thema's: vermindering van broeikasgassen, minder afvalproductie en minder watergebruik. In 2021 is Robeco bij beleggingsmandaten met een expliciete milieuvoetafdruk doelstelling gestopt met het meten van en rapporteren over een - in eerdere jaren wel opgenomen - vierde thema op klimaatgebied, namelijk energieverbruik. Door een sterke verbetering van de kwaliteit en de beschikbaarheid van data inzake broeikasgassen en het feit dat energieverbruik zeer uiteenlopende externe milieueffecten heeft door opwekking via kolen of gas enerzijds tot wind- en zonne-energie anderzijds heeft Robeco zich in dit verslagjaar gericht op genoemde drie thema's. Hoewel bij twee thema's de afstand ten opzichte van de markt is afgenomen in vergelijking tot 2020 was de ecologische voetafdruk van de beleggingen ook in 2021 beter dan het gemiddelde van de markt en ook beter dan onze interne doelstelling, zijnde een gemiddeld 35% betere prestatie dan de markt. Ten opzichte van de aandelenmarkt, zoals weergegeven in de MSCI-index, bespaart Natuurmonumenten met dit aandelenmandaat 40 procent op CO₂-uitstoot. Het waterverbruik is 38 procent lager en het afvalverbruik is 45 procent lager dan de benchmark. De besparing is gerelateerd aan de omzet van de betreffende beursgenoteerde ondernemingen. Hiermee wordt op klimaat- en milieugebied ruimschoots voldaan aan het streven van Natuurmonumenten om voor onze aandelenportefeuille gemiddeld 35 procent beter te scoren dan onze benchmark.

Ook de bedrijfsobligatieportefeuille wordt duurzaam belegd. De portefeuille van directe leningen via NNIP/FMO heeft tevens bijgedragen aan het duurzaamheidsprofiel van de totale portefeuille. FMO helpt de afnemers van de leningen via een combinatie van strikte voorwaarden en actief advies om doelstellingen op gebied van milieu, sociale doelen en governance te realiseren. Het mitigeren van klimaatverandering en stimuleren van werkgelegenheid in opkomende landen zijn de belangrijkste impact doelstellingen die FMO nastreeft. De sterke toename in de beperking van broeikasemissies is een gevolg van het opschalen van projecten in hernieuwbare energie.

Begin 2022 is gekeken op welke wijze de aandelenportefeuille nauwer kan aansluiten bij de overtuigingen waar Natuurmonumenten voor staat en zijn de duurzaamheidscriteria van de portefeuille verder aangescherpt. Als gevolg hiervan is de aandelenportefeuille op twee punten aangepast. Enerzijds is het mandaat in lijn gebracht met het klimaatakkoord van Parijs en anderzijds zijn twee van de United Nations Sustainable Development Goals (UN-SDGs) geïntegreerd in de aandelenportefeuille. Door deze hogere eisen aan de duurzaamheid alsmede de introductie van twee SDG criteria vallen de meeste bedrijven die betrokken zijn bij de productie van fossiele energie af.

KLIMAAT

Klimaatvoetafdruk bedrijfsvoering:
2.234 ton CO₂
(↑13,69%)

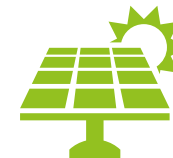

* Betreft alleen eigen energiecontract.

100% Groene stroom*

2.050.604 kWh
windstroom

3.399
eigen zonnepanelen

Vervoer

elektrisch

49 terreinkarren
3 scooters
17 boten
19 auto's
125 fietsen, waarvan
39 elektrisch

aardgas

3 auto's

fossiele brandstoffen

85 auto's (diesel)
50 auto's (benzine, incl. hybride)
20 terreinkarren
67 boten (incl. hybride)
67 tractoren

Verwarmen

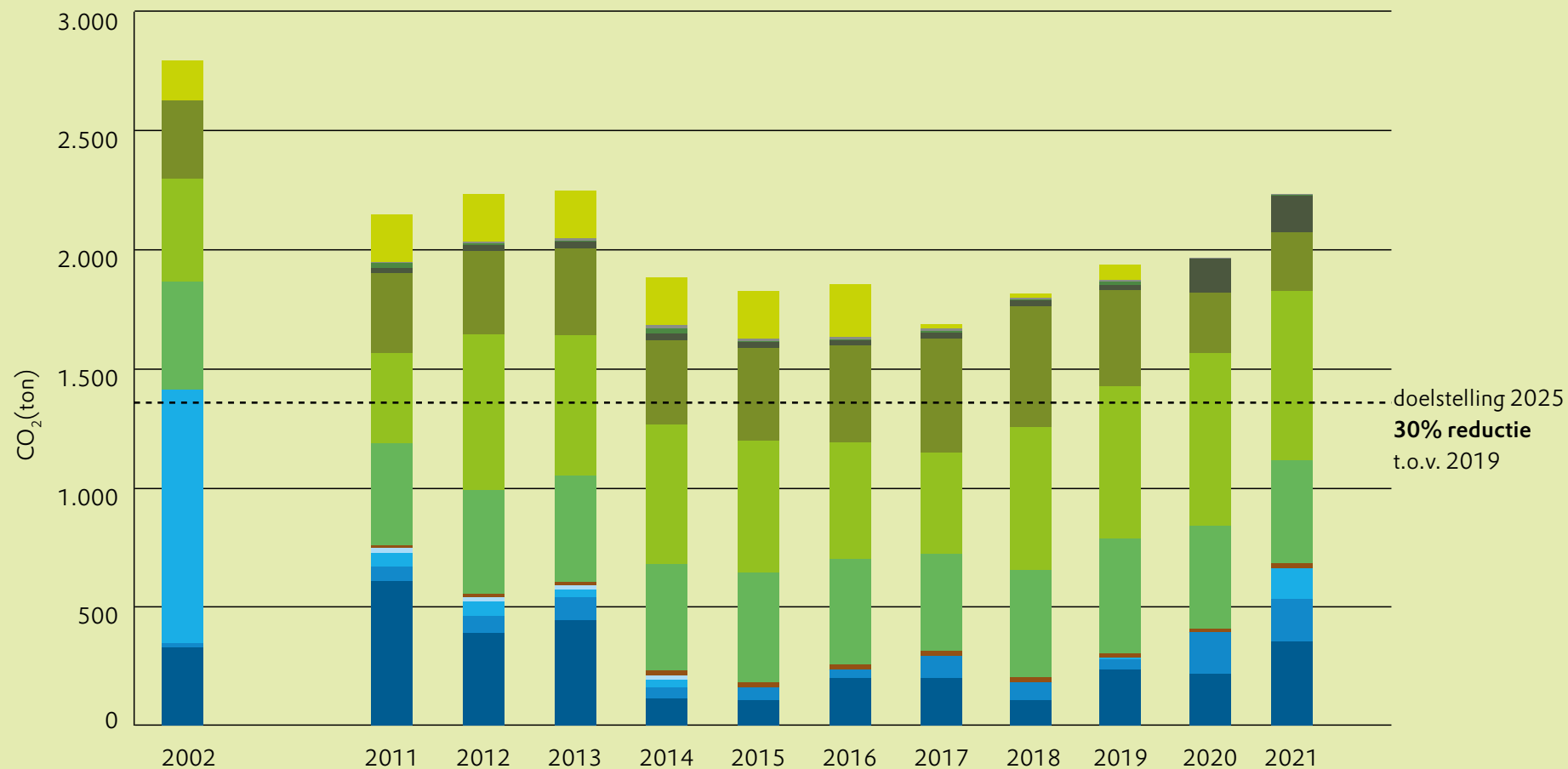
Verwarmen van gebouwen

44% biogas
19% aardgas
33% propaan
4% houtpellets, chips en -blokken

Certificering
CO₂-
prestatieladder

KLIMAATVOETAFDruk

Gebouwen

Aardgas / biogas
Propaan

Elektriciteit
Zonnepanelen*

Houtpellets,
-chips en
-blokken

Dienstvervoer

Dienstauto's
Tractoren, boten etc.

Privé auto's medewerkers
Privé auto's vrijwilligers

Vlieggreizen
Autohuur

Openbaar vervoer

* Schattingen

3.7 Faunabeheer

Natuurmonumenten wil schade, overlast en gevaarlijke situaties door wilde dieren zoveel mogelijk met niet-dodelijke maatregelen oplossen. Denk hierbij aan verjaging, rasters of een specifieke inrichting van een gebied. Alleen als deze ingrepen onvoldoende effect hebben, komt afschot in beeld.

We doen aan schadebestrijding en aan afschot vanwege de belangen van onze burens of van onze natuurdoelen.

Natuurmonumenten overlegt hierover met erkende samenwerkingsverbanden van jagers, landbouworganisaties, landgoedeigenaren en terreinbeheerders als Staatsbosbeheer en provinciale landschappen. Daar komt uit welke maatregelen nodig zijn om schade te voorkomen en hoeveel dieren er in een natuurgebied afgeschoten moeten worden. Met de komst van de wolf is een nieuwe predator opgenomen in het ecosysteem. In gebieden waar de wolf actief is, monitoren we het effect dat hij heeft op populaties prooidieren en passen we waar nodig ons wildbeheer aan. In 2021 was het totale afschot op grote hoefdieren in alle terreinen van Natuurmonumenten:

905 wilde zwijnen, 166 reeën, 530 damherten en 323 edelherten. Er zijn het afgelopen jaar in totaal ook 55 vossen door onze eigen beheerders geschoten, veelal in het kader van weidevogelbescherming. Bij ganzen gaat het jaarlijks om vele honderden exemplaren die deel uitmaken van de broedvogelpopulaties die schade veroorzaken in onze eigen gebieden of die van de burens.

3.8 Investeren in een fitte bedrijfsvoering

Ook in 2021 hebben we verdere stappen gezet om de bedrijfsvoering in het verslagjaar en naar de toekomst te versterken. Het doel hierbij is om de verhouding van baten en lasten voortdurend te verbeteren, mede door het creëren van financiële wendbaarheid. Ook in 2021 hebben we op basis van diverse actieplannen een gedegen sluitende meerjarenverkenning voor de komende drie jaar gepresenteerd.

Op het gebied van ICT zijn er diverse verbeteringen doorgevoerd en zijn wij mede daardoor in staat gebleken

in deze uitdagende tijd zowel thuis als op kantoor flexibel en goed te blijven doorwerken én efficiënt en effectief samen te blijven werken. Er is veel aandacht gegeven op alle niveaus in de organisatie om in deze onverwacht lang aanhoudende coronatijd met elkaar een fitte bedrijfsvoering vast te houden.

Een belangrijke basis voor verdere verbeteringen in de bedrijfsvoering ligt in een goed functionerend financieel beheerssysteem. Het huidige pakket is sterk verouderd en in 2021 is daarom gestart met een arbeidsintensief implementatieproject van een nieuw ERP (Enterprise Resource Planning) pakket. Complexiteit en beschikbaarheid van sleutelmensen, zowel intern als bij onze leverancier, hebben geleid tot een naar medio 2022 vertraagde doorvoering van het nieuwe pakket.

Het eind 2020 in gebruik genomen nieuwe hoofdkantoor in Amersfoort heeft mede door de coronamaatregelen in 2021 nog niet de verwachte bijdrage kunnen leveren aan een meer toegankelijke en beter bereikbare ontmoetingsplek voor alle collega's.

3.9 Human Resource Management

HR richtte zich ook in 2021 op het werken aan een compacte, wendbare en slagvaardige organisatie met professionele, bevlogen medewerkers en vrijwilligers; één van de speerpunten van de Meerjarenstrategie Nederland Natuurlijk. Dit deden we in een werkomgeving die net als in 2020 grotendeels werd bepaald door de maatregelen rond het coronavirus. Opnieuw is een groot beroep gedaan op de flexibiliteit en weerbaarheid van medewerkers en vrijwilligers en opnieuw is dit door het overgrote deel van hen heel goed opgepakt. Dit komt onder meer tot uiting in het relatief lage ziekteverzuim over 2021.

HR faciliteerde en ondersteunde bij het flexibel en gezond werken, bijvoorbeeld door het aanbieden van interne coaching, het aanbieden van laagdrempelige (en hoog gewaardeerde) thuiswerktips via KIEK Online en het organiseren van vele online kennis- en inspiratiesessies. Ook zijn de leidinggevendenbijeenkomsten grotendeels digitaal doorgegaan.

Onder aanvoering van HR is in 2021 een organisatiebreed Medewerkersbetrokkenheidsonderzoek (MBO) uitgezet. Het MBO had een respons van 76 procent en een gemiddeld veel hogere score op bevlogenheid en betrokkenheid ten opzichte van de benchmark. Resultaten waar we trots op mogen zijn, maar ook veel van kunnen leren. Daarom gaan alle leidinggevenden

met hun teams in gesprek om de teamresultaten van het MBO te bespreken en verder uit te werken (waarbij door corona deze gesprekken wel vertraagd plaatsvinden). HR ondersteunt de leidinggevenden bij het voeren van deze gesprekken.

We mogen ook trots zijn op onze cultuur, gedreven door de waarden Beweging, Openheid en Samenwerking (B.O.S.), waarin collega's met elkaar samenwerken en zich meer en meer richten op ontwikkeling en persoonlijk leiderschap. Een mooi voorbeeld hiervan zijn de resultaten op interne mobiliteit in 2021; er zijn 56 bewegingen gemaakt, dit betreft 8 procent van het totaal aantal medewerkers. Dit gaat om collega's die op een andere functie doorgroeien in de organisatie, maar ook om collega's die tijdelijk bijspringen in een ander team.

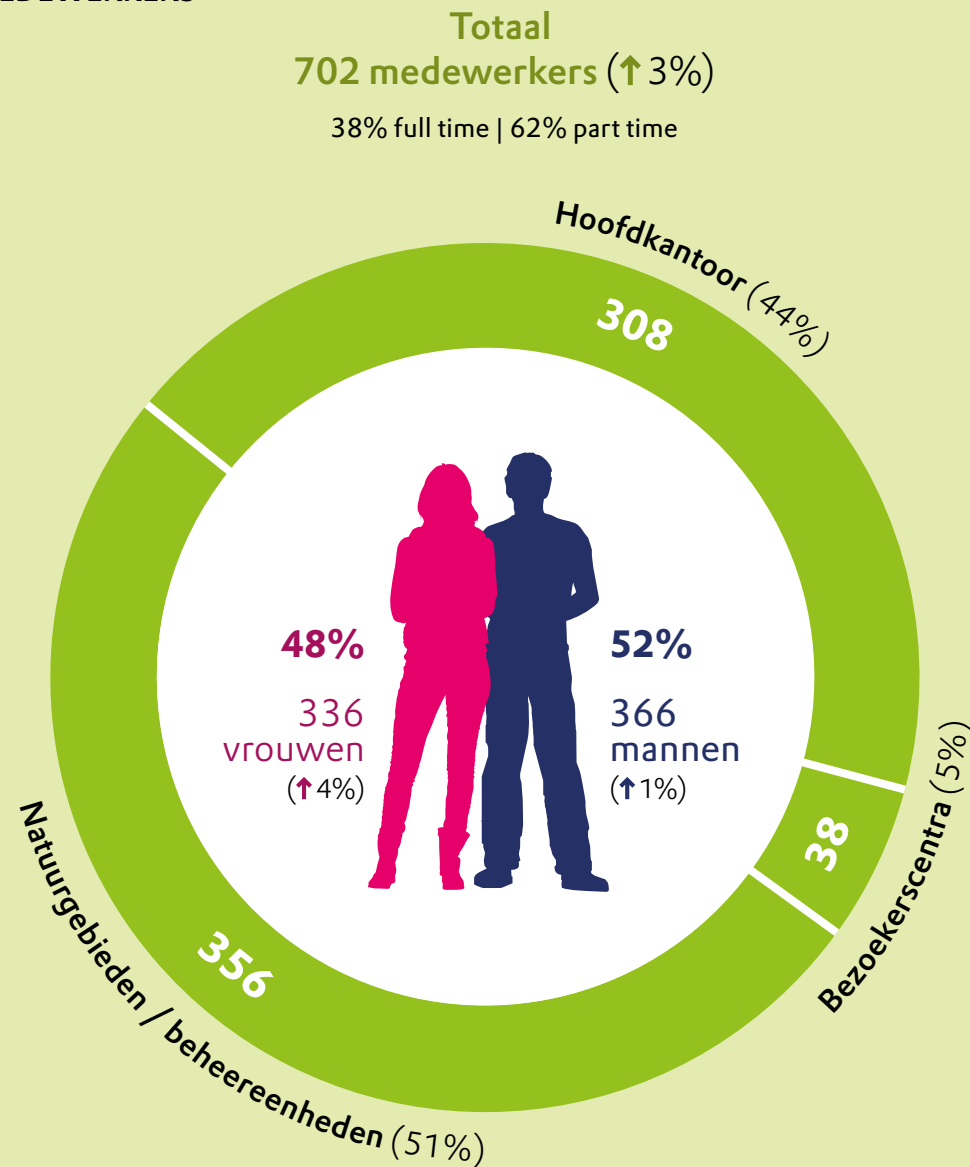
Enkele andere hoogtepunten van 2021:

- Verdere professionalisering van de vrijwilligersorganisatie, bijvoorbeeld op het gebied van digitalisering. Zo wordt er bijvoorbeeld gekeken naar de inzet van een app als alternatieve wijze voor het aanbieden van vrijwilligerswerk.
- Met het instellen van een werkgroep is de basis is gelegd voor verdere uitwerking van Diversiteit, Inclusiviteit en Gelijkwaardigheid bij Natuurmonumenten;
- Migratie van het Personeelsinformatiesysteem naar de cloud;

- Verzuimmanagement is gebruiksvriendelijker gemaakt, waardoor leidinggevenden meer aandacht kunnen hebben voor preventie van en begeleiding tijdens ziekteverzuim.
- Inrichting van de taskforce Veilig Werken die tot doel heeft om het veiligheidsbewustzijn bij vrijwilligers en medewerkers te verhogen;
- Per 1 juli 2021 is een nieuwe CAO met een looptijd van 2 jaar van kracht geworden. De nieuwe cao heeft een looptijd van twee jaar, van 1 juli 2021 tot 1 juli 2023. De cao bevat twee loonsverhogingen, 2% per 1 januari 2022 en een verhoging per 1 januari 2023 van 2,25%. Daarnaast is onder andere afgesproken dat er een onderzoek naar beloningsverhoudingen (nivelleringsonderzoek) zal worden verricht, er een sectoranalyse duurzame inzetbaarheid gaat plaatsvinden en wordt de vervaltermijn van (boven)wettelijk verlof-uren aangepast aan de wettelijke termijnen per 1 januari 2022.

HR faciliteert de organisatie om zich zo goed mogelijk voor te bereiden op de grote opgaven, zonder de kerntaken van Natuurmonumenten uit het oog te verliezen. De HR-strategie blijft: persoonlijk leiderschap is de basis, HR ligt in de lijn en we zetten in op een flexibele, wendbare en slagvaardige organisatie.

MEDEWERKERS

Arbeidscontract

Ziekte verzuim

Gemiddelde leeftijd

Leeftijdscategorie

3.10 Integriteit

Integriteit in doen en laten is essentieel voor het uitvoeren van ons werk. Wij zijn ons bewust van onze maatschappelijke verantwoordelijkheid. Het integriteitsbeleid van Natuurmonumenten komt tot uiting in de volgende middelen:

- een gedragscode voor alle medewerkers, met daarin:
 - een reglement klachten & geschillen, inclusief een paragraaf en klachtenprocedure over ongewenste omgangsvormen;
 - een klokkenluidersregeling;
 - een ICT-gedragscode;
- een meldregeling voor het melden van (vermoedens van) misstanden binnen de organisatie;
- een gedragscode voor onze vrijwilligers als onderdeel van hun vrijwilligersovereenkomst.

Van belang is dat onze gedragscode voldoende bekend, actueel en toegankelijk is, en ook wat wij verstaan onder een veilig werkklimaat. De directie is hierover o.a. met de Ondernemingsraad in gesprek. Ook heeft de directie met enige regelmaat overleg met onze vertrouwenspersonen. Met betrekking tot een veilig werkklimaat streven wij het volgende na, zie ook Klachten en Geschillen, onderdeel van de Gedragscode. Daarin stelt Natuurmonumenten zich ten doel dat alle betaalde en

onbetaalde medewerkers een werkomgeving hebben waarin het hebben van respect voor elkaar vanzelfsprekend is. Onfatsoenlijke gebaren, voorstellen of opmerkingen, onwelkome toenaderingen, iemand sociaal isoleren (negeren, nadrukkelijk minachten), dubbelzinnige uitspraken zijn enkele voorbeelden van gedrag dat niet wordt getolereerd.

We vinden het essentieel dat een medewerker die onheus bejegend wordt, zich vrij voelt en geen belemmering ervaart om dit bespreekbaar te maken. Als je een melding doet kan en mag je erop vertrouwen dat uiterst zorgvuldig en vertrouwelijk met de melding wordt omgegaan.

De directie hecht zeer aan een transparante en met waarborgen omklede klachtenprocedure. Daarnaast is het voor iedereen mogelijk om rechtstreeks contact te zoeken met elk directielid, als daar behoefte aan is.

Voor 2022 zijn de volgende vervolgstappen afgesproken:

- 1 we gaan nogmaals bekijken of de huidige regelingen voldoende zijn om ongewenst gedrag te voorkomen en of de processen goed zijn.
- 2 we zijn met leidinggevend in gesprek over het belang van een open cultuur in alle teams.
- 3 we monitoren het aantal klachten en hoe mensen onze organisatiecultuur ervaren en zullen dat opnemen in het Sociaal Jaarverslag.

Meldingen schendingen

Natuurmonumenten vindt het belangrijk dat (vermoedens van) misstanden binnen de organisatie op een veilige, vertrouwelijke en adequate wijze gemeld kunnen worden. Een meldregeling draagt bij aan de kwaliteit van ons werk.

De meldregeling is te vinden op onze website, waar ook een contactformulier voor het doen van meldingen staat.

Er wordt jaarlijks gerapporteerd aan het bestuur en de ondernemingsraad over de ontvangen meldingen (geanonimiseerd).

In 2021 heeft NM drie meldingen ontvangen, deze waren heel divers van aard. De meldingen zijn afgehandeld.

3 BEDRIJFSVOERING EN ORGANISATIE

Opmaken verslag 2021

Voor informatie over het financieel beleid en de financiële resultaten, alsmede informatie over de juridische structuur en het bezoldigingsbeleid voor bestuurders en directie verwijzen wij u naar het financieel verslag.

Het verslag is opgemaakt op 12 april 2022.

Ondertekend door:

Pim van der Feltz, Algemeen directeur

Handwritten signature of Pim van der Feltz in black ink, written over a horizontal line.

Teo Wams, Directeur Natuurbeheer

Handwritten signature of Teo Wams in black ink, written over a horizontal line.

Pauline Mulder, Directeur Financiën en Bedrijfsvoering

Handwritten signature of Pauline Mulder in black ink, written over a horizontal line.

FINANCIËEL VERSLAG

JAARVERSLAG

Natuurmonumenten

2021

4 FINANCIËLE RESULTATEN EN BELEID 46

4.1 Financieel resultaat 2021	46
4.2 Beleggingsbeleid	51
4.3 Financiële positie van Natuurmonumenten in de afgelopen 5 jaar	51

5 JAARREKENING 2021 55

5.1 Balans per 31 december 2021 (na verwerking van saldo van baten en lasten)	55
5.2 Staat van baten en lasten over het boekjaar 2021	57
5.3 Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling	60
5.4 Toelichting op de balans per 31 december 2021	63
5.5 Toelichting op de staat van baten en lasten over het boekjaar 2021	84
5.6 Overige toelichtingen	95
Gebeurtenissen na balansdatum	97
Overige gegevens 2021	100
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	101

6 BEGROTING 2021 EN FINANCIEEL MEERJARENPLAN 2023-2024 103

BIJLAGEN 107

Samenstelling bestuur en nevenfuncties bestuursleden	108
Samenstelling directie en nevenfuncties directieleden	109

2021

FINANCIËLE RESULTATEN EN BELEID

4

4 FINANCIËLE RESULTATEN EN BELEID

4.1 Financieel resultaat 2021

Vanaf het moment dat het land in het voorjaar van 2020 door Corona dicht ging, zijn we door veel verschillende fases gegaan. Ook in 2021 domineerde Corona het beeld. De impact wordt zowel in positieve als in negatieve zin ervaren.

Positief lijkt de blijvend toegenomen belangstelling voor de natuur en onze gebieden. Dit uit zich onder andere in een stijging van de achterban. In de bedrijfsvoering is de inzet van vrijwilligers nagenoeg gelijk gebleven ondanks de beperkende maatregelen. De Corona maatregelen zorgden ook voor het tijdelijk sluiten van bezoekerscentra en het annuleren van excursies. Daarentegen zijn meer baten van particulieren ontvangen en was ook de verhuur van vakantiewoningen succesvol.

Het financieel resultaat is in 2021 zeer positief uitgekomen en overstijgt het resultaat van vorig jaar en de begroting. Gunstige beleggingsresultaten en toegenomen baten uit loterijen en subsidies zijn hiervoor verantwoordelijk.

In 2021 is een stelselwijziging doorgevoerd voor de post erfstellingen en legaten (onderdeel van de baten van particulieren) conform RJ 640. Het effect van deze stelselwijziging is een eenmalige neerwaartse correctie van €4,6 miljoen in 2021. Doordat het een overgangs-regeling betreft worden de vergelijkende cijfers niet aangepast. Voor meer informatie wordt verwezen naar paragraaf 5.3 Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling.

Inkomsten en bestedingen (x€1 miljoen)	Werkelijk 2021	Begroting 2021	Werkelijk 2020
Baten:			
Ra1 Baten van particulieren	35,8	37,0	37,0
Ra2 Baten van bedrijven	0,5	0,1	0,8
Ra3 Baten van loterijorganisaties	19,0	14,1	15,9
Ra4 Baten van subsidies van overheden	56,3	59,6	46,4
Ra5 Baten van andere organisaties zonder winststreven	0,7	0,5	2,8
Som van de geworven baten	112,3	111,2	103,0
Rb1 Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten	1,7	1,5	1,6
Rb2 Overige baten	5,2	1,5	2,1
Som van de baten	119,2	114,2	106,7
Lasten:			
Rc Besteed aan de doelstellingen			
Rc1 Aankopen natuurgebieden	14,8	14,0	10,9
Rc2 Goed beheerder zijn	65,5	73,7	65,1
Rc3 Beweging zijn	20,2	23,8	20,2
	100,5	111,5	96,3
Rd Wervingskosten			
Rd1 Kosten eigen fondsenwerving	7,1	7,6	6,1
Rd2 Kosten aandeel acties derden	0,1	0,0	0,1
Rd3 Kosten subsidies overheden	0,3	0,3	0,3
	7,5	7,9	6,5
Re Beheer en administratie			
Re1 Kosten beheer en administratie	5,8	3,8	4,5
Som van de lasten	113,8	123,2	107,3
Saldo voor financiële baten en lasten	5,4	-9,1	-0,5
Rf Saldo financiële baten en lasten	22,2	4,8	3,8
	27,6	-4,2	3,3
Rg Resultaat deelnemingen	0,5	0,5	0,3
Saldo van baten en lasten	28,1	-3,7	3,5

4 FINANCIËLE RESULTATEN EN BELEID

Baten

De baten bedragen in 2021 €119,2 miljoen en zijn hoger dan begroot en vorig jaar. Het resultaat van baten van particulieren bedraagt €35,8 miljoen. Zonder de stelselwijziging erfstellingen en legaten zouden de baten op €40,4 miljoen uitkomen en zijn daarmee fors hoger dan de begroting en vorig jaar. Door een groeiende achterban was de fondsenwerving uitermate succesvol. De contributie inkomsten zijn met €24,8 miljoen fors hoger dan vorig jaar en de begroting. De erfstellingen komen uit op €5,7 miljoen; dit is na de stelselwijziging van €4,6 miljoen.

De loterij inkomsten zijn hoger als gevolg van een eenmalige ontvangst van de Nationale Postcode Loterij voor het project 'Rotterdam de boer op!'.

De baten van de subsidies van overheden betreffen de exploitatiesubsidies, de projectsubsidies en de subsidies voor aankopen. Met name de laatste twee zijn erg volatiel

over de jaren heen vanwege het incidentele karakter; dit in tegenstelling tot het regulier beheer en de daaraan verbonden exploitatiesubsidies. De exploitatiesubsidies 2021 zijn hoger dan de begroting en vorig jaar door voornamelijk hogere subsidie voor Natuur- en Landschapsbeheer (SNL).

Lasten

De totale lasten bedragen €113,8 miljoen. De lasten voor aankopen natuurgebieden betreffen de aankoopkosten van de natuurterreinen, daarbij behorende opstellen en natuurbegraafterreinen. Dit ligt, vooral door aankopen in de laatste categorie hoger dan begroot en vorig jaar. De bestedingen aan het doel van 'Goed beheerder zijn' betreffen het beheren, behouden en ontwikkelen van natuur- en cultuurwaarden in onze gebieden, alsmede het treffen van recreatievoorzieningen voor natuurbeleving. Hieronder vallen het jaarlijks terugkerende beheer,

projectmatige kosten van inrichting, natuurontwikkeling, het groot onderhoud en restauratiewerkzaamheden. Deze lasten liggen lager dan begroot vanwege minder bestedingen aan projecten en regulier beheer.

De bestedingen aan 'Beweging zijn' betreffen kosten die verband houden met het ontvangen van bezoekers in onze gebieden en het communiceren met onze achterban en stakeholders. Daarnaast faciliteren we lokale communities, organiseren we achterbanraadplegingen en ondersteunen we burgerinitiatieven.

De kosten eigen fondsenwerving zijn verbonden aan de groeiende achterban en nemen daarom toe ten opzichte van vorig jaar.

De kosten van beheer en administratie liggen hoger vanwege extra investeringen in de administratieve organisatie.

4 FINANCIËLE RESULTATEN EN BELEID

Saldo van baten en lasten

Het saldo van de baten en lasten komt met €28,1 miljoen fors gunstiger uit dan begroting en vorig jaar.

Het saldo financiële baten en lasten valt beduidend positiever uit dan 2020. Dit vooral als gevolg van een zeer goed beleggingsjaar voor aandelen.

Natuurmonumenten stuurt op het op niveau houden van de Reserve als bron van inkomsten. Onderstaand overzicht geeft de ontwikkeling aan van deze reserve.

De Reserve als bron van inkomsten stijgt als gevolg van een positief resultaat boekjaar.

Bestemmingsfondsen en reserves

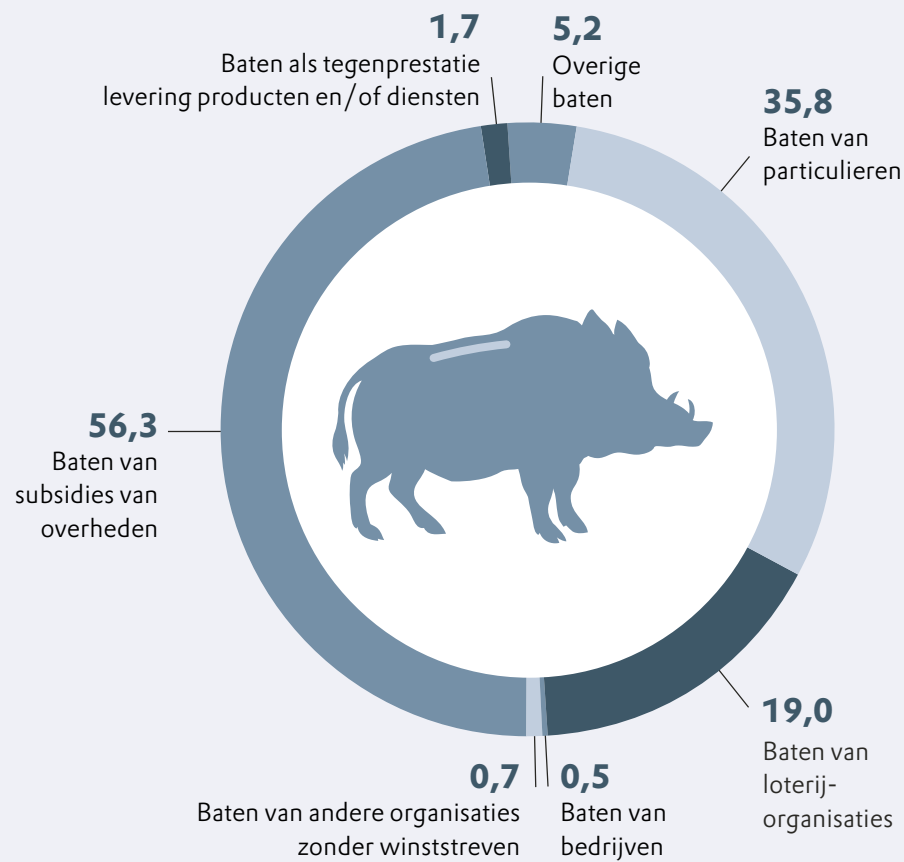
Vanuit de exploitatie vinden er jaarlijks onttrekkingen en dotaties plaats aan de fondsen en reserves. Er is bijvoorbeeld een bestemmingsreserve aankoop ontbrekende schakels waaruit jaarlijks aankopen natuur worden gefinancierd. Daarnaast kunnen baten uit fondsenwerving een specifieke bestemming hebben waarvoor de uitgaven in toekomstige jaren gedaan worden. Deze baten worden dan gedoteerd aan een fonds. In de jaren waarin uitgaven worden gedaan voor die specifieke bestemming vindt er een onttrekking plaats uit de fondsen.

Reserve als bron van inkomsten (x€1 miljoen)

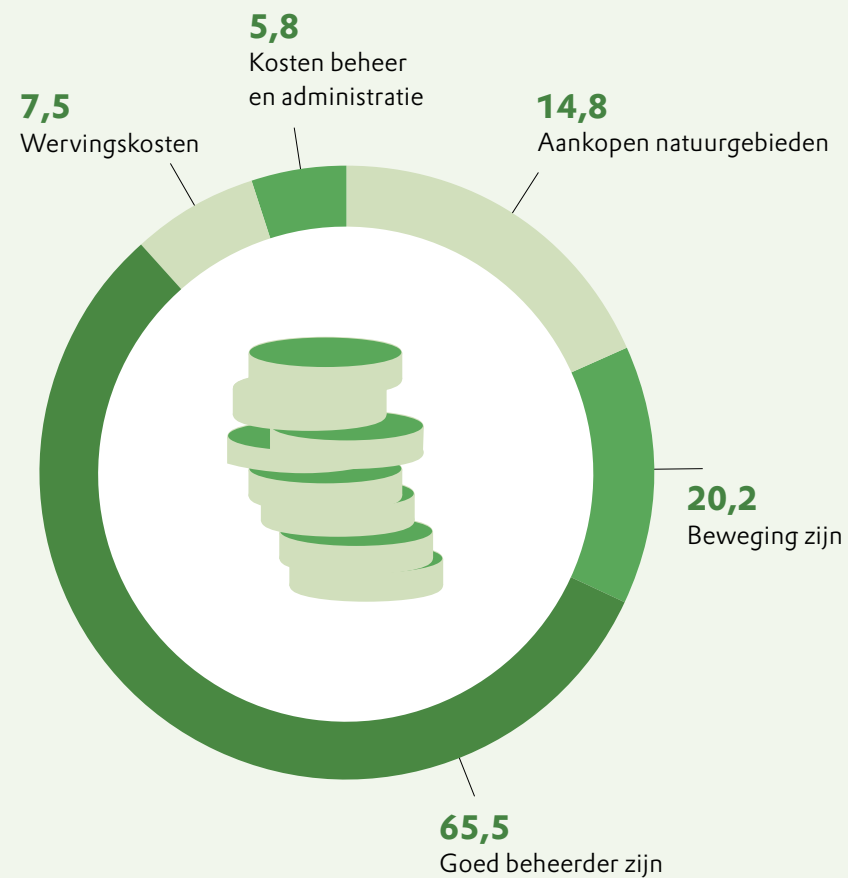
	2021		2020	
Saldo per 1-1		178,0		176,6
Bestuursbesluiten vorming bestemmingsreserves		-1,7		-3,5
Wettelijke bestemmingsreserve nalatenschappen	0,1		-	
Bestedingen minus toevoegingen bestemmingsreserves	-1,0		4,1	
Bestedingen minus toevoegingen bestemmingsfondsen	-5,8		-2,7	
Resultaat boekjaar	28,1		3,5	
		21,4		4,9
Beschikbaar per 31-12		197,7		178,0

4 FINANCIËLE RESULTATEN EN BELEID

Totaal baten 119,2 miljoen

Totaal lasten 113,8 miljoen

4 FINANCIËLE RESULTATEN EN BELEID

Saldo financiële baten en lasten

De baten uit beleggingen zijn als volgt te specificeren:

Baten uit beleggingen (x€1.000)	2021	2020	2019	2018	2017
Obligatierente incl hypotheken	685	820	799	894	939
Dividend	1.670	1.497	1.633	1.355	1.022
Koersresultaat	20.204	1.786	19.357	-6.331	5.950
Deposito's en liquide middelen	-158	-106	-73	-46	-73
Bruto beleggingsresultaat	22.401	3.997	21.715	-4.128	7.838
Kosten beleggingen	-225	-233	-283	-428	-219
Netto beleggingsresultaat	22.176	3.764	21.432	-4.556	7.619
Rendement beleggingen	12,8%	2,1%	12,6%	-2,0%	4,3%
Gemiddeld rendement 2017-2021 in %	6,0%				
Gemiddeld rendement 2017-2021 x€1.000	10.087				

Het rendement beleggingen over 2021 is positief uitgekomen op 12,8%. Na balansdatum manifesteert zich het conflict tussen Rusland en Oekraïne. Natuurmonumenten heeft geen directe exposure naar Rusland maar de portefeuille in zijn geheel heeft wel last van het negatieve sentiment op de beurzen. Zowel aandelen (lagere beurskoersen) als de bedrijfsobligaties (stijgende rente) laten als gevolg hiervan, gedurende de eerste maanden na balansdatum, een negatief rendement zien.

Per categorie geldt het volgende:

	Resultaat	Benchmark
Aandelen	31,7%	27,6%
Staatsobligaties	0,0%	-0,1%
Bedrijfsobligaties	-1,1%	-1,0%
Directe bedrijfsleningen	12,0%	12,0%
Hypotheekfondsen	1,2%	-3,6%
Totaal portefeuille	12,8%	9,0%

4.2 Beleggingsbeleid

Natuurmonumenten heeft haar beleggingsbeleid vastgelegd in een beleggingsstatuut.

Het hoofddoel van het beleggingsbeleid is het leveren van een bijdrage aan de dekking van exploitatiekosten, waarbij wordt gestreefd naar rendement-optimalisatie binnen een aanvaardbaar risicoprofiel. Het beleggingsbeleid is gericht op behoud van het vermogen en stabiliteit van het beleggingsresultaat. Natuurmonumenten streeft ernaar de beleggingsportefeuille op een duurzame en maatschappelijk verantwoorde wijze te beleggen (zie ook paragraaf 3.6 Duurzaamheid in het jaarverslag).

Het beleggingsbeleid is mede gebaseerd op een Asset Liability Management (ALM) studie uitgevoerd in 2021. Het doel van een dergelijke studie is om te bepalen welk beleggingsbeleid het beste aansluit bij de benodigde financiering van de kernactiviteiten op korte en lange termijn.

De bestuurscommissie Financiën & Audit bespreekt jaarlijks in hoeverre de geactualiseerde meerjarenverkenning aanleiding geeft tot bijstelling van dit beleggingsbeleid. Deze commissie evalueert tenminste eens in de drie jaar het beleggingsstatuut en de beleggingsstrategie en kan ten behoeve daarvan een ALM-studie laten uitvoeren.

Het vermogensbeheer wordt uitgevoerd door externe partijen vanwege hun professionaliteit en vanwege functiescheiding. Ter spreiding van het risico wordt het vermogensbeheer uitgevoerd door tenminste twee

vermogensbeheerders die dienen te beschikken over een vergunning van de Autoriteit Financiële Markten (AFM).

De strategische beleggingsmix bestaat uit

- 35% wereldwijde aandelen,
- 65% vastrentende waarden onderverdeeld in:
 - 10% Europese bedrijfsobligaties,
 - 10% Inflation Linked bonds,
 - 10% Nederlandse hypotheekleningen,
 - 30% Liquide krediet,
 - 5% Directe bedrijfsleningen.

Daarnaast bestaat de mogelijkheid om een gedeelte van de portefeuille op bankdeposito's te plaatsen. Per categorie geldt een bandbreedte van +/- 5% met uitzondering van liquide middelen. De beleggingen in staats- en bedrijfsobligaties vinden uitsluitend plaats in euro's. Bij aandelenbeleggingen in andere valuta's dan de euro en bij vastrentende beleggingen waarvan valutarisico een wezenlijk onderdeel is van de beleggingspropositie worden de valutarisico's niet afgedekt. Het gebruik van financiële derivaten zoals opties en futures is niet toegestaan.

De vermogensbeheerders letten bij hun selectie op het milieubeleid, governance en de sociale aspecten van de beleggingen. Vermogensbeheerder Robeco rapporteert hierover op kwartaalbasis. Daarbij worden beleggingen uitgesloten in bedrijven die voor meer dan 5% van hun activiteiten werkzaam zijn in de wapenindustrie, kern-energie, tabaksindustrie, gokindustrie, bonthandel en pornografie.

Begin 2022 is gekeken op welke wijze de aandelenportefeuille nauwer kan aansluiten bij de overtuigingen

waar Natuurmonumenten voor staat en zijn de duurzaamheidscriteria van de portefeuille verder aangescherpt. Als gevolg hiervan is de aandelenportefeuille op twee punten aangepast. Enerzijds is het mandaat in lijn gebracht met het klimaatakkoord van Parijs en anderzijds zijn twee van de United Nations Sustainable Development Goals (UN-SDGs) geïntegreerd in de aandelenportefeuille. Door deze hogere eisen aan de duurzaamheid alsmede de introductie van twee SDG criteria vallen de meeste bedrijven die betrokken zijn bij de productie van fossiele energie af.

4.3 Financiële positie van Natuurmonumenten in de afgelopen 5 jaar

Onderstaand zijn de balans en de baten en lasten van de afgelopen 5 jaar weergegeven. Het algemene beeld is dat de vereniging over een gezonde financiële huishouding beschikt. De balanspositie is sterk. Er is sprake van een sterke positie in reserves en fondsen, waardoor de continuïteit is gegarandeerd.

Uit de Staat van baten en lasten blijkt een verscheidenheid aan bronnen van inkomsten. Om deze inkomstenbronnen op peil te houden moeten de nodige inspanningen worden verricht.

De Baten van subsidies van overheden vormen de grootste inkomstenbron. Van de overige inkomstenbronnen zijn de Baten van particulieren en de Baten van loterijorganisaties de belangrijkste bronnen. Alle inkomstenbronnen zijn nodig om de kosten van de natuurdoeleinden te kunnen financieren, ook de beleggingsopbrengsten.

4 FINANCIËLE RESULTATEN EN BELEID

Balans van de afgelopen 5 jaar (x€1 miljoen)

	2021	2020	2019	2018	2017
Activa					
Materiële vaste activa	37,2	37,7	33,3	34,2	32,2
Financiële vaste activa	1,3	1,3	1,8	2,1	2,5
Vorderingen, voorraden, liquide middelen	86,9	52,7	55,6	53,3	57,7
Beleggingen	196,6	180,2	181,5	161,5	176,6
Totaal activa	322,0	272,0	272,2	251,2	269,0
Ministerie EZK van inzake leningen aankoopsubsidies	186,3	197,0	207,2	216,8	225,9
Passiva					
Reserve als bron van inkomsten	197,7	178,0	176,6	157,5	164,8
Overige bestemmingsreserves	30,8	28,2	28,8	23,9	29,1
Bestemmingsfondsen	17,4	11,6	8,9	12,4	14,7
	245,9	217,7	214,2	193,8	208,6
Voorzieningen	0,3	0,3	0,3	0,3	0,8
Schulden	75,8	53,9	57,7	57,1	59,7
Totaal passiva	322,0	272,0	272,2	251,2	269,0
Ministerie van EZK inzake leningen aankoopsubsidies	186,3	197,0	207,2	216,8	225,9

4 FINANCIËLE RESULTATEN EN BELEID

Baten en lasten over de afgelopen 5 jaar (x€1 miljoen)

	2021	2020	2019	2018	2017
Som van de geworven baten	112,3	103,0	96,0	98,1	96,9
Rb1 Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten	1,7	1,6	1,4	1,2	1,1
Rb2 Overige baten	5,2	2,1	1,4	3,1	1,5
Totaal overige baten	6,9	3,7	2,8	4,3	2,6
Som van de baten	119,2	106,7	98,8	102,4	99,5
Rc Besteed aan de doelstellingen	100,5	96,3	88,5	101,4	99,2
Rd Wervingskosten	7,5	6,5	7,1	6,7	7,1
Re Beheer en administratie	5,8	4,5	4,2	4,2	4,2
Som van de lasten	113,8	107,3	99,8	112,4	110,6
Saldo voor financiële baten en lasten	5,4	-0,5	-1,0	-10,0	-11,1
Rf Saldo financiële baten en lasten	22,2	3,8	21,4	-4,6	7,6
	27,7	3,3	20,4	-14,5	-3,5
Rg Resultaat deelnemingen	0,5	0,3	-	-0,2	-
Saldo van baten en lasten	28,1	3,5	20,4	-14,8	-3,5
Mutatie doelbesteding t.o.v. voorgaand jaar	4,4%	8,8%	-12,8%	-6,5%	0,0%
Wervingskosten als % van de geworven baten	6,7%	6,3%	7,4%	6,6%	7,3%
Totale lasten als % van de totale baten	95,4%	100,5%	101,1%	109,7%	111,1%

2021

JAARREKENING

5

Financieel verslag over de periode 1 januari t/m 31 december 2021

5.1 Balans per 31 december 2021 (na verwerking van saldo van baten en lasten)

Activa (x€1.000)		31-12-2021	31-12-2020
B1	Materiële vaste activa		
B1a	Natuurgebieden en opstallen	-	-
B1b	Ruilgronden	4.117	5.246
B1c	Niet aan de bedrijfsuitoefening dienstbaar	4.225	1.743
B1d	Bedrijfsgebouwen, inventaris en machines	28.842	30.592
B1e	Vastgoedbeleggingen	-	146
		37.184	37.727
B2	Financiële vaste activa	1.262	1.264
B3	Vorraden	-	118
B4	Vorderingen	57.546	42.934
B5	Effecten en overige beleggingen	196.635	180.245
B6	Liquide middelen	29.351	9.666
	Totaal activa	321.978	271.955
B7	Ministerie van EZK inzake leningen aankoopsubsidies		
	restant hoofdsom	185.047	195.715
	saldo lopende lening	1.282	1.322

5 JAARREKENING 2021

Passiva (x€1.000)		31-12-2021		31-12-2020	
B8	Reserves en fondsen				
	Bestemmingsreserves				
B8a	Reserve als bron van inkomsten	197.718		178.004	
B8b	Bestemmingsreserve invoeren meerjarenplan	101		184	
B8c	Bestemmingsreserve aankopen natuurterreinen	25.733		22.992	
B8d	Bestemmingsreserve nalatenschappen	260		427	
B8e	Bestemmingsreserve ENCI groeve	895		1.069	
B8f	Bestemmingsreserve Langcyclisch Beheer en Onderhoud	2.065		3.500	
B8g	Bestemmingsreserve Natuurlijk Nederland	1.708		-	
			228.480		206.176
B8	Fondsen				
B8h	Bestemmingsfondsen	17.373		11.565	
			17.373		11.565
			245.853		217.741
B9	Voorzieningen				
B9b	Voorziening jubileumuitkeringen		325		265
			325		265
B10	Schulden				
B10a	Langlopende schulden		2.081		2.224
B10b	Kortlopende schulden		73.719		51.725
			75.800		53.949
	Totaal passiva		321.978		271.955
B11	Ministerie van EZK inzake leningen aankoopsubsidies				
	restant hoofdsom		185.047		195.715
	saldo lopende lening		1.282		1.322

5.2 Staat van baten en lasten over het boekjaar 2021

(x€1.000)		Werkelijk 2021	Begroting 2021	Werkelijk 2020
Baten:				
Ra1	Baten van particulieren	35.751	36.986	37.023
Ra2	Baten van bedrijven	524	54	835
Ra3	Baten van loterijorganisaties	19.032	14.083	15.890
Ra4	Baten van subsidies van overheden	56.280	59.562	46.423
Ra5	Baten van andere organisaties zonder winststreven	732	475	2.836
Som van de geworven baten		112.319	111.160	103.007
Rb1	Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten	1.690	1.493	1.619
Rb2	Overige baten	5.155	1.500	2.122
Som van de baten		119.164	114.153	106.748

5 JAARREKENING 2021

(x€1.000)		Werkelijk 2021	Begroting 2021	Werkelijk 2020
Rc	Lasten:			
	Besteed aan de doelstellingen			
Rc1	Aankopen natuurgebieden	14.812	14.000	10.922
Rc2	Goed beheerder zijn	65.514	73.740	65.114
Rc3	Beweging zijn	20.181	23.792	20.237
		100.507	111.532	96.273
Rd	Wervingskosten			
Rd1	Kosten eigen fondsenwerving	7.122	7.588	6.142
Rd2	Kosten aandeel acties derden	101	22	87
Rd3	Kosten subsidies overheden	281	285	288
		7.504	7.895	6.517
Re	Beheer en administratie			
Re1	Kosten beheer en administratie	5.772	3.795	4.468
	Som van de lasten	113.783	123.221	107.259
	Saldo voor financiële baten en lasten	5.381	-9.069	-511
Rf	Saldo financiële baten en lasten	22.176	4.847	3.764
		27.557	-4.222	3.253
Rg	Resultaat deelnemingen	544	496	256
	Saldo van baten en lasten	28.101	-3.725	3.509

5 JAARREKENING 2021

Bestemming resultaat (x€1.000)

Toegevoegd/onttrokken aan	Werkelijk 2021	Begroting 2021	Werkelijk 2020
Reserve als bron van inkomsten	19.703	1.406	1.447
Bestemmingsreserve invoeren meerjarenplan	-83	-60	-33
Bestemmingsreserve aankopen natuurterreinen	2.741	-2.500	-3.848
Bestemmingsreserve nalatenschappen	-167	-	-
Bestemmingsreserve ENCI groeve	-174	-216	-244
Bestemmingsreserve Langcyclisch Beheer en Onderhoud	-1.435	-	3.500
Bestemmingsreserve Natuurlijk Nederland	1.708	-	-
Bestemmingsfondsen	5.809	-2.356	2.686
Totaal saldo	28.101	-3.725	3.509

Na de mutatie in de bestemmingsfondsen en bestemmingsreserves resteert een positief saldo van de baten en lasten van €19,7 miljoen. Dit is toegevoegd aan de Reserve als bron van inkomsten.

5.3 Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

Algemeen

De jaarrekening van Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland met kvk-nummer 40516730 te Amersfoort is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen van Titel 9 Boek 2 BW en de stellige uitspraken van de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving, die uitgegeven zijn door de Raad voor de Jaarverslaggeving waaronder RJ 640 en RJ 650.

Geconsolideerde jaarrekening

Vereniging Natuurmonumenten staat aan het hoofd van een groep met de deelneming Houdstermaatschappij Natuurmonumenten B.V. met haar 100% deelnemingen Nevenactiviteiten Natuurmonumenten B.V. en Natuurmonumenten Natuurbegraven B.V.

De jaarrekening bevat geen geconsolideerde cijfers omdat de groepsdelen achterwege mogen blijven vanwege de verwaarloosbare betekenis van deze groepsdelen.

De minderheidsdeelnemingen Consortium Grensmaas B.V. te Heel (33%) en de 50% deelneming in Kasteel Eerde Exploitatie B.V. te Ommen zijn niet meegeconsolideerd.

Continuïteit

Deze jaarrekening is opgesteld uitgaande van de continuïteitsveronderstelling.

Stelselwijzigingen

Stelselwijziging met betrekking tot de nalatenschappen (Prospectieve verwerking)

Op 22 februari 2021 heeft de Raad voor de Jaarverslaggeving een RJ-uiting gepubliceerd (RJ-Uiting 2021-3: Verwerking baten uit nalatenschappen) dat organisaties een stelselwijziging mogen toepassen rondom de verwerking van de baten vanuit nalatenschappen middels een overgangsbepaling. Dit betekent dat ervoor gekozen kan worden de baten uit nalatenschappen te verwerken op het moment dat de akte van verdeling dan wel de rekening en verantwoording is ontvangen, in plaats van de baten uit nalatenschappen te verwerken op het moment dat deze betrouwbaar kunnen worden ingeschat.

Deze stelselwijziging leidt ertoe dat de verantwoording van de baten uit nalatenschappen met ingang van boekjaar 2021 plaatsvindt op het moment dat de akte van verdeling of de rekening en verantwoording in het betreffende verslagjaar is ontvangen. Er vindt daarmee een eenmalige negatieve herwaardering plaats van €4,6 mln die ten laste van het resultaat van 2021 is verantwoord.

Natuurmonumenten kiest voor de in de RJ-Uiting 2021-3 geboden mogelijkheid om deze stelselwijziging prospectief te verwerken. Dat wil zeggen dat het nieuwe stelsel alleen wordt toegepast op nalatenschappen die nog niet in de jaarrekening van 2020 zijn verwerkt. De vergelijkende cijfers over 2020 zijn niet aangepast overeenkomstig de prospectieve verwerking.

Schattingswijziging waardering materiële vaste activa

Tot 1 januari 2021 werd over de activa niet aan de bedrijfsuitoefening dienstbaar niet afgeschreven. Nieuwe inzichten hebben geleid tot het hanteren van

een afschrijvingstermijn van 20 jaar voor deze activa en het hanteren van een restwaarde van nihil.

Het effect met betrekking tot de huidige periode is verwerkt in de winst-en-verliesrekening; het effect op toekomstige perioden wordt verwerkt in de winst-en-verliesrekening van die toekomstige perioden. Het effect van deze schattingswijzigingen op het resultaat over het boekjaar 2021 bedraagt circa €0,2 miljoen.

Waarderingsgrondslagen voor de balans

Alle activa en passiva zijn gewaardeerd tegen nominale waarde, tenzij hieronder anders is vermeld.

B1a Natuurgebieden en opstallen

Gezien het bijzondere karakter van de activa natuurgebieden en daarop gelegen opstallen, worden verwerkingen in het jaar van verwerving geheel afgeschreven naar nihil. Er is geen intentie om deze gebieden en opstallen in de toekomst af te stoten. Bovendien hebben de gebieden en opstallen in hun totaliteit geen of zelfs een negatieve opbrengstwaarde. Ook natuurgebieden en eventuele bijbehorende opstallen verkregen uit erfstellingen en legaten worden op nihil gewaardeerd.

B1b Ruilgronden

Deze worden gewaardeerd tegen de verkrijgingswaarde, onder aftrek van ontvangen subsidies en een voorziening voor waardedaling.

B1c Niet aan de bedrijfsuitoefening dienstbaar

Deze worden gewaardeerd tegen de verkrijgingswaarde, onder aftrek van ontvangen subsidies, minus lineaire afschrijving naar tijdsgelang.

B1d Bedrijfsgebouwen, inventaris en machines

Deze worden gewaardeerd op aanschafwaarde minus lineaire afschrijving naar tijdsgelang en indien van toepassing met bijzondere waardevermindering. Verkregen subsidies worden direct in mindering gebracht op de aanschafwaarde van de investeringen. De bedrijfsgebouwen worden tussen tien en dertig jaar afgeschreven en inventarissen en machines worden in verschillende termijnen, variërend van drie t/m tien jaar afgeschreven.

Activa aangehouden voor verkoop

Vaste activa of groepen activa worden aangemerkt als 'aangehouden voor verkoop' indien het in hoge mate waarschijnlijk is dat de boekwaarde hoofdzakelijk via verkoop en niet via het voortgezette gebruik ervan wordt gerealiseerd. Deze voorwaarde is enkel vervuld als de verkoop zeer waarschijnlijk geacht wordt en als het actief (of de groep activa die wordt afgestoten) gereed is voor onmiddellijke verkoop in zijn huidige staat.

Activa aangehouden voor verkoop worden gewaardeerd tegen de boekwaarde, onder aftrek van de geschatte verkoopkosten, wanneer de reële waarde, verminderd met verkoopkosten, niet lager is dan de boekwaarde. Eventueel benodigde bijzondere waardeverminderingen worden ten laste van het resultaat verantwoord.

Op deze activa worden geen afschrijvingen meer verantwoord, zodra classificatie als activa aangehouden voor verkoop heeft plaatsgevonden. De verplichtingen die samenhangen met de activa aangehouden voor verkoop worden afzonderlijk weergegeven onder de voor verkoop aangehouden verplichtingen.

B1e Vastgoedbeleggingen

De vastgoedbeleggingen hebben betrekking op de gronden voor natuurbegraven en zijn bij eerste verwerking gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs. Vanwege de langlopende verplichting van beheer en onderhoud kennen de gronden voor natuurbegraven een identieke verwerking als de verwervingen van natuurterreinen en zijn derhalve direct afgewaardeerd.

B2 Financiële vaste activa

De deelnemingen waarin Vereniging Natuurmonumenten een meerderheidsbelang heeft, worden gewaardeerd volgens de vermogensmutatiemethode (netto-vermogenswaarde).

De minderheidsdeelnemingen worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs.

De leningen zijn gewaardeerd tegen nominale waarde, onder aftrek van een voorziening voor mogelijke oninbaarheid.

B3 Voorraden

De voorraden zijn gewaardeerd tegen kostprijs onder aftrek van een voorziening voor incourantheid.

B4 Vorderingen

De vorderingen zijn gewaardeerd tegen nominale waarde. Hierbij wordt, indien dit noodzakelijk is, een voorziening in mindering gebracht.

Nalatenschappen die belast zijn met vruchtgebruik, worden alleen verantwoord als de vruchtgebruiker op deze niet mag interen, vervreemden of beleggen.

B5 Effecten en overige beleggingen

De aandelen en obligaties worden gewaardeerd tegen de beurskoers per balansdatum. De gerealiseerde en ongerealiseerde waardeverschillen worden verantwoord in de staat van baten en lasten. Indien aan- en verkopen plaatsvinden binnen dezelfde categorie, is dit verantwoord als ongerealiseerd koersresultaat.

De overige tegoeden bij banken bevatten liquide middelen die binnen het mandaat van de vermogensbeheerders kunnen worden aangehouden. Deze worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

De overige beleggingen bestaan uit leningen u/g. Deze zijn gewaardeerd tegen nominale waarde, onder aftrek van een voorziening voor mogelijke oninbaarheid.

B6 Liquide middelen

Liquide middelen bestaan uit kas, banktegoeden en deposito's met een looptijd korter dan twaalf maanden. Rekening-courantschulden bij banken zijn opgenomen onder schulden aan kredietinstellingen onder kortlopende schulden.

B7 Ministerie van EZK inzake leningen aankoopsubsidies

Natuurmonumenten en de Provinciale Landschappen ontvangen van de provincies jaarlijks subsidie voor het verwerven van natuurgebieden. Natuurmonumenten heeft van 2004 t/m 2011 leningen bij het Nationaal Groenfonds afgesloten ter financiering van deze subsidies. Dit op basis van een overeenkomst tussen Natuurmonumenten, de provincies, het ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK) en de Landschappen. Met het toewijzen van subsidies aan Natuurmonumenten en de Landschappen bepalen de provincies de bestemming van deze geleende gelden.

EZK voldoet voor Natuurmonumenten alle rente- en aflossingsverplichtingen op de leningen. Ook is vastgelegd dat de minister van EZK Natuurmonumenten vrijwaart van alle claims van derden.

Gezien bovenstaande bepalingen worden de leningen en de daartegenover staande vordering op EZK voor rente en aflossing, wel afzonderlijk onderaan op de balans vermeld (aan de debetzijde en aan de creditzijde) maar niet in de balanstelling opgenomen.

Sinds 2011 zijn er geen nieuwe leningen aangegaan vanwege de beëindiging van deze subsidieregeling.

B8 Reserves en fondsen

In de balans is een onderscheid gemaakt tussen de reserves en de fondsen.

De Reserve als bron van inkomsten is een reserve die ter vrije beschikking staat van Vereniging Natuurmonumenten. Indien een beperkte bestedingsmogelijkheid door Vereniging Natuurmonumenten is aangebracht, dan is het aldus afgezonderde deel aangeduid als bestemmingsreserve.

Voor de fondsen geldt dat de beperkte bestedingsmogelijkheid is aangebracht door derden.

B9 Voorzieningen

Bij het vaststellen van de voorziening jubileumuitkeringen wordt rekening gehouden met de volgende elementen:

- de personeelsleden waarop de regeling van toepassing is;
- de geschatte kans dat personeel in aanmerking komt voor de uitkering;
- de leeftijden, de salarissen en de levenskansen van de in de berekening betrokken personeelsleden;

- de hoogte van de uitkeringen;
- een rentevoet van 3% voor de berekening van de contante waarde.

B10a Langlopende schulden

Hieronder worden de schulden opgenomen die een looptijd hebben van langer dan één jaar.

B10b Kortlopende schulden

De kortlopende schulden hebben een looptijd korter dan één jaar.

B11 Ministerie van EZK inzake leningen aankoopsubsidies

Zie hiervoor de toelichting onder B7.

Grondslagen voor de staat van baten en lasten

De baten en lasten worden toegerekend aan de periode waarop deze betrekking hebben.

Ra1 Baten van particulieren

Baten van particulieren worden verantwoord in het jaar waarin zij zijn gerealiseerd.

Baten voor nalatenschappen worden verantwoord voor de toegezegde nalatenschappen voor 2021. Met ingang van boekjaar 2021 wordt de RJ-uiting 2021-3 gevolgd.

Ra3 Baten van loterijorganisaties

Baten van loterijorganisaties worden verwerkt in het jaar waarin de bate is ontvangen, definitief is toegezegd of waarin zekerheid is verkregen over de besteding van de ontvangen gelden.

Ra4 Baten van subsidies van overheden

Subsidiebaten voor verwervingen en projecten en de daarmee samenhangende lasten worden verantwoord naar rato van de voortgang. De voortgang van het project of de verwerving wordt bepaald aan de hand van de hiervoor gemaakte kosten.

De ontvangen overheidssubsidies voor de exploitatie en beheer natuurterreinen worden nagenoeg in alle gevallen vastgesteld voor periodes van zes jaar. Deze subsidies worden elk kalenderjaar voor 1/6 in de staat van baten en lasten verwerkt.

Rc Besteed aan de doelstellingen

Vereniging Natuurmonumenten heeft als doel het veiligstellen van de natuur in Nederland in al haar verschijningsvormen. Dit doen we door:

- aankopen van natuurgebieden;
- goed beheerder zijn;
- beweging zijn.

Rd Wervingskosten

Deze post bestaat grotendeels uit Kosten eigen fondsenwerving (Rd1). Deze post is opgebouwd uit kosten voor ledenwerving en fondsenwervende acties.

Pensioenlasten

De in de verslagperiode verwerkte pensioenlast is gelijk aan de over die periode aan het pensioenfonds verschuldigde pensioenpremies (toegezegde bijdrageregeling).

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de indirecte methode.

5.4 Toelichting op de balans per 31 december 2021

B1a Natuurgebieden en opstallen (x€1.000)

Zoals in de grondslagen is vermeld, worden de natuurgebieden en bijbehorende opstallen, gezien het bijzondere karakter, op nihil gewaardeerd.

	2021	2020
Boekwaarde per 1-1	-	-
Verwervingskosten natuurterreinen en opstallen	14.811	10.922
Af: subsidies voor verwervingen	-7.681	-4.618
niet gesubsidieerd deel ten laste van boekjaar	-7.130	-6.304
Boekwaarde per 31-12	-	-

De verwervingskosten van natuurgebieden en opstallen bedroegen €14,8 miljoen. Hiervan is €7,7 miljoen gefinancierd vanuit subsidies verwervingen; het resterende bedrag van €7,1 miljoen is gefinancierd door specifieke ontvangen giften en donaties, doorbelastingen aan derden en diverse bestemmingsfondsen en -reserves.

In de verwervingskosten is tevens de herrubricering van de ruilgronden opgenomen.

B1b Ruilgronden (x€1.000)

	2021	2020
Boekwaarde per 1-1	5.246	3.163
Bij: aanschaf uit te ruilen gronden	930	2.588
Herrubricering niet aan de bedrijfsuitoefening dienstbaar	-938	-
Herrubricering Natuurgebieden	-932	-
Af: mutatie voorziening	-	-353
verkocht/geruild	-189	-151
Boekwaarde per 31-12	4.117	5.246
Aanschaffingswaarde	4.117	5.246
Af: voorziening	-	-
Boekwaarde per 31-12	4.117	5.246

Natuurmonumenten heeft gronden in bezit die kunnen worden geruild met te verwerven natuurgebieden binnen het Natuur Netwerk Nederland. De verwerving van die natuurgebieden kan daardoor worden bespoedigd. Met het oog hierop zijn gronden aangekocht. Deze ruilgronden liggen veelal buiten het Natuur Netwerk. Het tempo van uitruilen is afhankelijk van de grondmarkt en van landinrichtingsprocessen.

B1c Niet aan de bedrijfsuitoefening dienstbaar (x €1.000)

	2021	2020
Boekwaarde per 1-1	1.743	661
Af/bij: mutatie voorziening	-125	85
Bij: aankopen	1.985	1.587
Herrubricering Ruilgronden	938	-
Af: afschrijvingen	-160	-
verkocht/geruild	-156	-590
Boekwaarde per 31-12	4.225	1.743
Aanschaffingswaarde	4.350	1.963
Af: voorziening	-125	-220
Boekwaarde per 31-12	4.225	1.743

Onder deze post zijn gebouwen opgenomen die zijn aangekocht met de intentie om deze op korte termijn weer te verkopen.

B1d Bedrijfsgebouwen, inventaris en machines (x€1.000)

	2021	2020
Boekwaarde per 1-1	30.592	29.512
Bij: aanschaffingen	2.591	5.404
Af: desinvesteringen	-171	-115
afschrijvingen	-4.170	-4.209
Boekwaarde per 31-12	28.842	30.592
Aanschaffingswaarde	63.165	62.527
Af: afschrijvingen	-34.323	-31.936
Boekwaarde per 31-12	28.842	30.592

De investeringen bedroegen €2,6 miljoen. In 2021 investeerde Natuurmonumenten, na aftrek van de betreffende subsidies, voor €1,7 miljoen in bedrijfsgebouwen. Daarnaast is geïnvesteerd in inventarissen en ICT systemen voor €0,4 miljoen en in machines en installaties voor €0,5 miljoen. De desinvesteringen betreffen voornamelijk buiten gebruikstellingen van machines.

De totale boekwaarde van de bedrijfsgebouwen, inventaris en machines is te splitsen in €23,2 miljoen bedrijfsgebouwen, €2,9 miljoen inventarissen en ICT systemen en €2,7 miljoen machines en installaties.

De post bedrijfsgebouwen en inventaris bestaat deels uit activa ten behoeve van de doelstellingen (bijvoorbeeld bezoekerscentra) en deels ten behoeve van de bedrijfsvoering (bijvoorbeeld beheerkantoren). De ICT systemen zijn voor de bedrijfsvoering en de machines en installaties worden aangewend voor de doelstellingen.

B1e Vastgoedbeleggingen (x€1.000)

	2021	2020
Boekwaarde per 1-1	146	-
Bij: aanschaffingen	2.687	146
Af: afschrijvingen	-2.833	-
Boekwaarde per 31-12	-	146

De post Vastgoedbeleggingen heeft betrekking op gronden voor natuurbegraven en is gewaardeerd tegen historische kostprijs. Deze zijn bij eerste verwerking gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs. Vanwege de langlopende verplichting van beheer en onderhoud kennen de gronden voor natuurbegraven een identieke verwerking als de verwervingen van natuurterreinen en zijn derhalve direct afgewaardeerd.

5 JAARREKENING 2021

B2 Financiële vaste activa (x€1.000)

	2021	2020
Deelnemingen in groepsmaatschappijen	430	-
Overige deelnemingen	172	193
Subsidies verwervingen	571	977
Leningen	89	94
Boekwaarde per 31-12	1.262	1.264

De post Deelnemingen in groepsmaatschappijen betreft de 100% deelneming in Houdstermaatschappij Natuurmonumenten B.V. te Amersfoort. Het verloop van de deelnemingen in groepsmaatschappijen is als volgt:

	2021	2020
Stand per 01-01	-114	-370
Mutatie deelnemingswaarde	135	-
Resultaat deelneming	409	256
Stand per 31-12	430	-114
Voorziening in mindering op vorderingen	-	114
Boekwaarde per 31-12	430	-

De post Overige deelnemingen bestaat uit de 33% deelneming in Consortium Grensmaas B.V. te Heel en de 50% deelneming in Kasteel Eerde Exploitatie B.V. te Ommen. Het eigen vermogen van Consortium Grensmaas is per 31 december 2020 afgerond €357.000 en het resultaat over 2020 bedroeg afgerond €5.000 negatief. Het eigen vermogen van Kasteel Eerde Exploitatie B.V. is per 31 december 2020 €87.560 en het resultaat over 2020 bedroeg €900 negatief.

5 JAARREKENING 2021

B3 Voorraden

Ultimo 2021 zijn geen voorraden meer aanwezig.

B4 Vorderingen (x€1.000)

	2021	2020
Subsidies exploitatie	19.399	16.347
Subsidies verwervingen	10.220	6.774
Subsidies projecten	19.350	4.587
Debiteuren	2.055	3.578
Nalatenschappen	2.377	8.693
Rekeningen-courant deelnemingen	1.405	421
Obligatierente	30	266
Overige vorderingen	702	249
Overlopende activa	2.008	2.019
Boekwaarde per 31-12	57.546	42.934

Van de vorderingen Nalatenschappen heeft €0,2 miljoen betrekking op nalatenschappen die belast zijn met vruchtgebruik. Deze nalatenschappen hebben een looptijd langer dan 1 jaar.

De vordering Subsidies exploitatie betreft de subsidie voor 2021 die op basis van de meerjarige beschikkingen over 2021 achteraf zullen worden ontvangen.

Gezien sprake is van onzekerheden rondom de definitieve vaststelling van de subsidiebeschikking is het beleid van natuurmonumenten om jaarlijks een reservering op te nemen van 1% van het jaarlijkse beschikkingsbedrag. Voor 2021 is een bedrag van €0,8 miljoen gereserveerd als voorziening.

De vorderingen Subsidies verwervingen en Subsidies projecten bevatten de betreffende subsidies minus de ontvangen voorschotten daarop.

B5 Effecten en overige beleggingen (x€1.000)

	2021		2020	
Aandelen:				
- Ter beurze genoteerd	87.319		74.711	
- Niet ter beurze genoteerd	222		315	
	87.541		75.026	
Staatsobligaties	20.048		18.699	
Bedrijfsobligaties	59.905		60.669	
Directe bedrijfsleningen	6.106		5.622	
Hypotheekfondsen	19.777		19.969	
Totaal effecten		193.377		179.985
Overige tegoeden bij banken	3.244		245	
Overige beleggingen	14		15	
Totaal overige beleggingen		3.258		260
Totaal beleggingen		196.635		180.245

Verloopoverzicht 2021 per categorie (x€1.000)

	Aandelen	Staatsobligaties	Bedrijfs obligatiefondsen	Directe bedrijfsleningen	Hypotheken	Banktegoeden en overige
Stand 01-01	75.026	18.699	60.669	5.622	19.969	260
Aankopen -/- verkopen	-10.000	1.482	-	603	-	2.998
Bij/af: koersresultaten	22.515	-133	-764	-119	-192	-
Stand 31-12	87.541	20.048	59.905	6.106	19.777	3.258
Stand 31-12 in %	44,5%	10,2%	30,5%	3,1%	10,0%	1,7%
(stand 01-01 in %)	41,6%	10,4%	33,7%	3,1%	11,1%	0,1%

B6 Liquide middelen

Van de liquide middelen staat een bedrag van €9,2 miljoen niet ter vrije beschikking. Dit heeft betrekking op de verwervingssubsidie voor gronden aan de Maas en de Markerwadden die is gestald bij het Nationaal Groenfonds. Dit bedrag is tevens opgenomen onder de Kortlopende schulden (vooruitontvangen subsidies aankopen natuurterreinen).

B7 Ministerie EZK inzake lening aankoopsubsidies

Een toelichting op deze post is opgenomen onder B11, de toelichting op de lening ter financiering van verwervingssubsidies, aan de creditzijde van de balans.

B8a Reserve als bron van inkomsten (x€1.000)

	2021		2020	
Saldo per 1-1		178.004		176.557
Bestuursbesluiten vorming bestemmingsreserves		-1.709		-3.500
Wettelijke bestemmingsreserve nalatenschappen	167		-	
Bestedingen minus toevoegingen bestemmingsreserves	-1.049		4.124	
Bestedingen minus toevoegingen bestemmingsfondsen	-5.808		-2.686	
Resultaat boekjaar	28.113		3.509	
		21.423		4.947
Beschikbaar per 31-12		197.718		178.004

Beschermen van natuur in Nederland kost geld, nu en later. Om te kunnen garanderen dat Natuurmonumenten haar natuurgebieden ook in de verre toekomst behoudt en beschermt, is een inkomstenbron nodig die een deel van de jaarlijkse exploitatiekosten dekt. Hiervoor gebruikt Natuurmonumenten het jaarlijkse rendement op de beleggingen.

Jaarlijks wordt de bijdrage uit de Reserve als bron van inkomsten aan de staat van baten en lasten van de vereniging bepaald op basis van een flexibele staffel. Hierbij geldt hoe lager de waarde van de effecten en overige

beleggingen, hoe lager het bedrag dat beschikbaar wordt gesteld aan de staat van baten en lasten. Het verschil tussen het werkelijke rendement en de vastgestelde bijdrage aan de exploitatierekening komt ten gunste aan of ten laste van de Reserve als bron van inkomsten.

De reserve is in de loop der jaren gevormd door toevoeging van grote extra bijzondere ontvangsten uit vooral erfstellingen en beleggingsopbrengsten. De reserve is ook een buffer voor jaren met mogelijk tegenvallende inkomsten. De reserve stelt

Natuurmonumenten in staat vast te houden aan natuurbescherming als kerndoelstelling. Alleen met een reserve kunnen we het beheren en behouden van natuur ook voor volgende generaties garanderen. Als gevolg van deze lange termijn doelstelling is er voor gekozen om, naast de Reserve als bron van inkomsten, geen afzonderlijke continuïteitsreserve (CBF-definitie) in de balans op te nemen. De in de Reserve als bron van inkomsten opgenomen continuïteitsreserve bedraagt €106,3 miljoen.

B8b Bestemmingsreserve invoeren meerjarenplan (x€1.000)

	2021	2020
Beschikbaar per 1-1	184	217
Af: bestedingen	-83	-33
Beschikbaar per 31-12	101	184

Deze bestemmingsreserve is gevormd om de kosten op te vangen die gepaard gaan met de invoering van het meerjarenplan van Natuurmonumenten.

B8c Bestemmingsreserve aankopen natuurterreinen (x€1.000)

	2021	2020
Beschikbaar per 1-1	22.992	26.840
Bij: toevoeging ontbrekende schakels en Meer Maas	3.280	122
Af: eigen middelen ontbrekende schakels en Meer Maas	-539	-3.969
Beschikbaar per 31-12	25.733	22.992

Natuurmonumenten zet zich in op het verwerven van de zgn. ontbrekende schakels om het Nationaal Natuur Netwerk te dicht en heeft hiervoor een bestemmingsreserve gevormd. Sinds 2015 wordt hiervoor een deel van de Reserve als bron van inkomsten beschikbaar gesteld.

Vanuit de begroting is jaarlijks €2,0 miljoen beschikbaar voor de ontbrekende schakels. Hogere kosten worden onttrokken aan de bestemmingsreserve en lagere kosten worden gedoteerd. In 2021 is er €0,5 miljoen onttrokken voor aankopen ontbrekende schakels. Vanuit de verkoop gebouwen is €0,3 miljoen toegevoegd aan de reserve.

Daarnaast is besloten om de verkoopopbrengsten van hectares en kleigronden in te zetten voor verwervingen en inrichting van deze gronden langs de Maas. In 2021 is de bestemmingsreserve met €3,0 miljoen toegenomen als gevolg van ontvangen subsidie voor toekomstige verwervingen.

B8d Bestemmingsreserve nalatenschappen (x€1.000)

	2021	2020
Beschikbaar per 1-1	427	427
Af: mutatie	-167	-
Beschikbaar per 31-12	260	427

Dit betreft een wettelijke reserve die is gevormd wegens het waarderen van nalatenschappen met vruchtgebruik ter grootte van de vordering.

B8e Bestemmingsreserve ENCI groeve (x€1.000)

	2021	2020
Beschikbaar per 1-1	1.069	1.313
Bij: toevoegingen	-	37
Af: bestedingen	-174	-281
Beschikbaar per 31-12	895	1.069

Het bestuur heeft in 2017 besloten om een deel van de Reserve als bron van inkomsten beschikbaar te stellen voor het bekostigen van beheer van en het treffen van noodzakelijke bezoekersvoorzieningen in de ENCI groeve. Deze reserve is gevormd ter financiering van het onderhoud en de exploitatie van de ENCI groeve op basis van in het verleden gemaakte afspraken met de provincie Limburg.

B8f Bestemmingsreserve Langcyclisch Beheer en Onderhoud (x€1.000)

	2021	2020
Beschikbaar per 1-1	3.500	-
Bij: toevoegingen	-	3.500
Af: bestedingen	-1.435	-
Beschikbaar per 31-12	2.065	3.500

Het bestuur heeft in 2020 besloten om een deel van de Reserve als bron van inkomsten beschikbaar te stellen voor het bekostigen van achterstallige langcyclische activiteiten op het gebied van beheer en onderhoud van natuurgebieden.

B8g Bestemmingsreserve Natuurlijk Nederland (x€1.000)

	2021	2020
Beschikbaar per 1-1	-	-
Bij: toevoegingen	1.708	-
Beschikbaar per 31-12	1.708	-

Het bestuur heeft in 2021 besloten om een deel van de Reserve als bron van inkomsten beschikbaar te stellen voor strategische grondaankopen niet zijnde ontbrekende schakels ten behoeve van natuurinclusieve landbouw.

5 JAARREKENING 2021

B8i Bestemmingsfondsen (x€1.000)

	2021	2020
Beschikbaar per 1-1	11.565	8.879
Bij: ontvangsten	8.847	4.649
beleggingsresultaat	-	81
Af: bestedingen	-3.039	-2.044
Beschikbaar per 31-12	17.373	11.565

Specificatie (x€1.000):	Saldo 01-01-2021	Besteding in 2021	Toevoeging in 2021	Saldo 31-12-2021
Fonds Marker Wadden	199	-	-	199
Fonds Aankopen natuurterreinen	3.011	-1.954	1.199	2.256
Fonds Wijde Blik	1.271	-41	145	1.375
Fonds Acquoy-Nairac	615	-	70	685
Fonds Nieuwkoopse Plassen	179	-	20	199
Bomenfondsen	223	-	62	285
Fondsen op naam	1.926	-298	639	2.267
Fondsen NPL gelden	1.937	-561	5.000	6.376
Fonds overige donaties	2.204	-185	1.712	3.731
	11.565	-3.039	8.847	17.373

Aan deze fondsen zijn de ultimo boekjaar nog niet bestede giften en donaties, alsmede de beleggingsopbrengsten van 2021 toegevoegd en zijn de bestedingen van in voorgaande jaren toegevoegde giften en donaties onttrokken. De doelstelling van de bestemmingsfondsen is door derden bepaald. Daarbij is in enkele gevallen ook bepaald dat de hoofdsom in stand moet blijven en dat alleen het verkregen rendement mag worden besteed.

In de tabel op de volgende pagina wordt onderscheid gemaakt tussen de hoofdsommen die in stand moeten blijven en het bedrag dat kan worden besteed.

(x€1.000)

	Hoofdsom	Beschikbaar voor besteding	Saldo 31-12-2021
Fonds Marker Wadden	-	199	199
Fonds Aankopen natuurterreinen	-	2.255	2.256
Fonds Wijde Blik	1.236	140	1.375
Fonds Acquoy-Nairac	-	685	685
Fonds Nieuwkoopse Plassen	175	24	199
Bomenfonds	26	260	286
Fondsen op naam	602	1.663	2.267
Fondsen NPL gelden	-	6.376	6.376
Fonds overige donaties		3.731	3.731
	2.039	15.334	17.373

Fonds Marker Wadden

Dit fonds heeft Natuurmonumenten verkregen dankzij een bijdrage van €15 miljoen van de Nationale Postcode Loterij voor de realisatie van eilanden in het Markermeer. In 2016 is de uitvoering begonnen en de 1e ingebruikname heeft in 2018 plaatsgevonden.

Fonds Aankopen natuurterreinen

In 2021 is €1,9 miljoen aan niet-gesubsidieerde verwervingskosten natuurterreinen ten laste van dit fonds gebracht en is €1,2 miljoen toegevoegd uit diverse fondsenwervende acties.

Fonds Wijde Blik

Dit fonds wordt gevormd door een subsidie van de provincie Noord-Holland en is bestemd voor de oeververdediging van de waterplas De Wijde Blik. In 2021 is het rendement toegevoegd en zijn de kosten voor de oeververdediging ten laste van het fonds gebracht.

Fonds Acquoy-Nairac

Dit fonds dient te worden aangewend voor cultuur-historische doeleinden. In 2021 is het rendement aan het fonds toegevoegd.

Fonds Nieuwkoopse Plassen

Van dit fonds gebruikt Natuurmonumenten de jaarlijkse beleggingsopbrengsten voor de financiering van het beheer in de Nieuwkoopse Plassen.

Bomenfonds

Via Boomcadeau kan er worden bijgedragen aan het planten van bomen op diverse locaties.

Fondsen op naam

Hieronder zijn opgenomen: Fonds Stichting Tentink Antink, Het Kievitsbloem Fonds, Fonds Martin van Gent Project, Van Tienhoven Studiefonds, Fonds Antoon Cabout, Everwijn Arntzenfonds, Ginko Fonds, Baumeister

Fonds, Fonds Facicom Group Foundation, Befri Fonds, Mergellandfonds, Haarzuilens Fonds, Dorothy Heijmeijer van Heemstede Natuurfonds, Fonds Leeuwerik en Sleutelbloemfonds, De Vries-Jukema Fonds, Boogaardt Fonds, Fonds Bedankt Zon, E.J. Bergman Fonds, Fonds Jan Kalff, Fonds Passie van Dieuwke, Fonds Geheimzinnige Bossen van Drenthe, Bubro Fonds, Janny en Sander Fonds en Het Verbindingsfonds.

De fondsen hebben verschillende bestedingsdoeleinden en -voorwaarden. In 2021 heeft een reclassificatie plaatsgevonden van de volgende fondsen: Fonds Kitty van Wingerden-Schouten, Fonds Donna en Het EHS Fonds Bert Janssen. Deze fondsen zijn in 2021 geherrubriceerd van de categorie 'Fondsen op naam' naar 'Fonds overige donaties'.

Fonds overige donaties

Het Fonds overige donaties wordt gevoed met de opbrengst uit eigen wervingsacties voor natuurbeheerprojecten en door ontvangen giften en donaties voor een specifiek doel. De gemaakte kosten van deze specifieke doelen komen ten laste van dit fonds.

Eén van de fondsen overige donaties is het fonds van de Nationale Postcode Loterij. Het verloop van dit fonds is als volgt:

	Saldo 01-01-2021	Besteding in 2021	Toevoeging in 2021	Saldo 31-12-2021
Nationale Postcode Loterij Naardermeer als Otterparadijs	1.796	-	-	1.796
Nationale Postcode Loterij Rotterdam de boer op!	-	-460	5.000	4.541
Nationale Postcode Loterij Restauratie interieur Kasteel	7	-	-	7
Nationale Postcode Loterij Eerde	17	-17	-	-
Nationale Postcode Loterij Natuur toegankelijk voor iedereen	117	-84	-	33
	1.937	-561	5.000	6.376

Om de biodiversiteit in het agrarisch gebied rondom Rotterdam te vergroten, is het project 'Rotterdam de boer op!' gelanceerd. Met een bijdrage van de Nationale Postcode Loterij van €5 miljoen uit het Droomfonds gaan we in samenwerking met boeren, ketenpartijen, (online) supermarkten en ondernemers regelen dat Rotterdammers duurzaam en regionaal geproduceerd voedsel kunnen kopen. Voor boeren die willen omschakelen naar een natuur inclusieve bedrijfsvoering is het Rotterdams Transitiefonds in het leven geroepen.

B9a Voorziening jubileumuitkeringen (x€1.000)

Werknemers hebben gedurende hun dienstverband recht op een aantal jubileumuitkeringen. Hiervoor is een voorziening jubileumuitkeringen gevormd.

	2021	2020
Stand per 1-1	265	345
Af/bij: mutatie	92	-29
Af: uitkeringen	-32	-51
Stand per 31-12	325	265

B10a Langlopende schulden (x€1.000)

	2021	2020
Saldo per 1-1	2.224	2.416
Ontvangen leningen	1.103	-
Af: aflossingen	-1.246	-192
Beschikbaar per 31-12	2.081	2.224

Deze post verantwoordt leningen met een looptijd langer dan één jaar die zijn afgesloten voor het verwerven van natuurgebieden en het realiseren van restauratieprojecten. De gemiddelde rente bedroeg 1,60% in 2021 (2020: 2,0%). Het deel met een looptijd langer dan 5 jaar bedraagt €0,5 miljoen.

In 2017 is een afkoopsom van €1,3 miljoen ontvangen voor de aankoop en inrichting van het gebied de Mheenlanden te Harderwijk. Hiervan is €0,1 miljoen in 2021 besteed, de resterende hoofdsom bedraagt ultimo 2021 €0,4 miljoen.

B10b Kortlopende schulden (x€1.000)

	2021	2020
Crediteuren	12.511	10.245
Vooruitontvangen subsidies aankopen natuurterreinen	12.282	11.891
Vooruitontvangen subsidies projecten	31.892	12.486
Vooruitontvangen contributies volgend jaar	149	211
Niet opgenomen vakantiedagen en vakantiegeld werknemers	5.463	5.710
Lopende verplichtingen projecten en verwervingen	1.032	3.142
Pensioenpremies	2.168	951
Loonheffing en premies sociale verzekeringen	1.059	1.202
Aflossingsverplichting langlopende leningen	884	823
Overige schulden	5.475	3.892
Overlopende passiva	804	1.173
	73.719	51.725

De vooruit ontvangen subsidies op projecten en aankopen natuurterreinen betreffen ontvangen subsidievoorschotten op de lopende, nog niet afgeronde projecten en aankopen. De besteding zal in de komende jaren plaatsvinden.

B11 Ministerie van EZK inzake leningen aankoopsubsidies (x€1.000)

Stand leningen per 1-1-2021	195.715
Af: aflossing in 2020, gefinancierd door het ministerie van EZK	-10.668
Stand per 31-12-2021: lening Groenfonds/vordering Min EZK	185.047
Verloop nog toe te wijzen subsidies:	
Stand per 1-1-2021	1.322
Bij: storting door min EZK voor rente en aflossing ontvangen rente op het uitstaande bedrag	12.243
Af: subsidies voor Natuurmonumenten en de Landschappen betaling kosten Groenfonds en Natuurmonumenten	-40
betaling rente en aflossing aan het Groenfonds	-12.243
Stand per 31-12-2021 van nog toe te wijzen subsidies	1.282

Niet uit de balans blijvende rechten en verplichtingen

Lopende projecten

Per balansdatum is sprake van enkele lopende projecten met uitvoeringscontracten. De hiervoor benodigde eigen middelen zijn opgenomen in de meerjarenbegroting.

Verstrekte zekerheden

Bij de bank geldt een kredietfaciliteit van maximaal €10 miljoen. Daarnaast geldt een obligo-limiet van €0,5 miljoen.

De volgende zekerheden zijn afgegeven:

- verklaring waarin wordt aangegeven geen zekerheden aan andere financiers te verstrekken of activa met hypotheek of andere goederenrechtelijke rechten te belasten;
- verpanding van vorderingen.

Voor de leningen bij het Nationaal Groenfonds gelden de volgende zekerheden:

- recht van eerste hypotheek op de met de leningen gefinancierde gronden;
- verpanding van alle rechten en acties voortvloeiende uit huur- en pachtovereenkomsten die het onderpand betreffen;
- verpanding van alle rechten en acties tegenover derden.

Verder is sprake van een viertal afgegeven bankgaranties voor een totaal van €0,3 miljoen.

Leaseverplichtingen

Voor de bedrijfsauto's zijn leasecontracten aangegaan met een looptijd van maximaal 6 jaar. Per balansdatum bedraagt de leaseverplichting voor het komende jaar €0,8 miljoen en voor de jaren 2023 t/m 2027 in totaal €1,4 miljoen.

Voor kantoor machines zijn leasecontracten aangegaan met een looptijd van 5,5 jaar. De verplichting voor 2022 bedraagt €0,1 miljoen en voor de jaren 2023 t/m 2026 €0,4 miljoen.

Huurverplichtingen

Voor het kantoorpand te Amersfoort is een huurcontract afgesloten voor de duur van 10 jaar eindigend op 31-8-2030. De jaarlijkse huurverplichting bedraagt €0,7 miljoen.

Klacht bij de Europese Commissie

Naar aanleiding van een klacht ingediend door enkele particuliere grondbezitters over de PNB-regeling, welke klacht volgens de Europese Commissie later zou zijn 'opgevolgd' door de Vereniging Gelijkberechtiging Grondbezitters ('VGG'), oordeelde de Europese Commissie in een besluit d.d. 2 september 2015, dat de Staat de subsidieregeling weliswaar onterecht niet van tevoren heeft aangemeld bij de Commissie, maar keurde zij de regeling achteraf alsnog goed. Zowel de VGG als de natuurbeschermingsorganisaties hebben – op verschillende grond/en - tegen dit besluit van de Europese Commissie beroep ingesteld. De VGG heeft beroep ingesteld, omdat zij van mening is dat de formele onderzoeksprocedure had moeten worden geopend. Wij hebben mede beroep aange tekend, omdat de

natuurbeschermingsorganisaties onder andere - in tegenstelling tot de Europese Commissie - van mening zijn dat natuurbeschermingsorganisaties als Natuurmonumenten niet kwalificeren als 'onderneming', en aldus geen sprake is van staatssteun. Voorts is er naar het inzicht van de natuurbeschermingsorganisaties evenmin sprake geweest van een 'economisch voordeel', althans niet in de mate die de Europese Commissie lijkt aan te nemen en heeft de PNB-regeling niet geleid tot een vervalsing van de mededinging en/of een beïnvloeding van het interstatelijk handelsverkeer, omdat het alleen gaat over Nederlands natuurbeheer.

In september 2020 is er een uitspraak geweest van het EU-Hof van Justitie in Luxemburg. In dit arrest zijn de conclusies van het EU-Gerecht uit 2018 in stand gelaten en is geoordeeld dat de Europese Commissie de PNB-regeling middels een verkeerde onderzoeksprocedure heeft beoordeeld, en er zodoende een procedureel gebrek kleefde aan het eerdere besluit van de Europese Commissie uit 2015. Het gevolg van de arresten van het Gerecht en het EU-Hof van Justitie is dat het besluit van de Europese Commissie van 2 september 2015 nietig is. De Europese Commissie zal de PNB-regeling vermoedelijk aan een hernieuwde beoordeling onderwerpen.

Wij wachten de voortgang van dit hernieuwde onderzoek af en zien de uitkomst ervan wederom met vertrouwen tegemoet. In het kader van de PNB-regeling, gelijk de subsidieregelingen vóór de invoering van de PNB regeling in 1993, werden de natuurbeschermingsorganisaties belast met de aankoop of verkrijging van gronden ten behoeve van de totstandbrenging van de Nederlandse Ecologische Hoofdstructuur (thans: Natuurnetwerk

Nederland) met als uitdrukkelijk doel de verworven gronden planmatig te transformeren en daarmee ook financieel af te waarderen tot natuurterrein, om deze eeuwigdurend als natuur te beheren en te behouden, alsmede gratis open te stellen. De waarde van deze terreinen is in beginsel nihil, omdat kwalitatief adequaat beheer van natuurterreinen per saldo geld kost. In die zin is er ook geen sprake van financiële bevoordeling of andersoortige begunstiging van Natuurmonumenten, waardoor naar

onze mening ook geen sprake is van staatssteun. Terugvordering van subsidies dan wel de rente daarover is naar onze mening thans ook niet aan de orde. Daarom is gelijk aan voorgaande jaren geen verplichting opgenomen in de jaarrekening. Voor de volledigheid zij opgemerkt dat mocht de Europese Commissie na herbeoordeling toch tot de conclusie komen dat sprake is van (on)verenigbare staatssteun, de Staat gedwongen kan zijn (een deel van) de ontvangen steun en/of de rente daarover terug te

vorderen van de natuurbeschermingsorganisaties hetgeen materiële gevolgen kan hebben voor de financiële positie van de natuurbeschermingsorganisaties. Welk besluit de Europese Commissie zal nemen zal eerst echter moeten worden afgewacht. We blijven ons verder graag richten op onze relatie en samenwerking met particuliere natuureigenaren, die Natuurmonumenten van grote waarde vindt en met wie wij in grote mate belangen delen, ook ten aanzien van toekomstig natuurbeheer.

5.5 Toelichting op de staat van baten en lasten over het boekjaar 2021

Ra1 Baten van particulieren (x€1.000)

	Werkelijk 2021	Begroting 2021	Werkelijk 2020
Contributies van leden	24.763	23.456	21.929
Erfstellingen en legaten	5.670	8.918	10.903
Fondsenwervende acties	1.930	1.838	1.667
Overige giften en donaties	3.388	2.774	2.524
	35.751	36.986	37.023

De contributieopbrengsten kwamen in 2021 uit op €24,8 miljoen, hetgeen €1,3 miljoen hoger is dan de begroting. Het aantal leden en donateurs steeg van 761.301 (ultimo 2020) naar 880.029 (ultimo 2021). Dit is een toename van 15,6% ten opzichte van onze totale achterban in 2020.

Erfstellingen en legaten (x€1.000)

	Werkelijk 2021	Begroting 2021	Werkelijk 2020
Erfstellingen en legaten	5.670	8.918	10.903
Nalatenschappen belast met vruchtgebruik	-	-	-
	5.670	8.918	10.903

De baten uit erfstellingen en legaten over 2021 bedragen €5,7 miljoen. Tot en met 31 december 2020 werden de baten vanuit de nalatenschappen verwerkt op het moment dat de omvang betrouwbaar kon worden geschat. Natuurmonumenten heeft ervoor gekozen om vanaf het verslagjaar 2021 gebruik te maken van de RJ-Uiting 2021-3 om de baten uit nalatenschappen te verwerken wanneer meer zekerheid over de omvang van de nalatenschap, te weten op het moment dat de akte van verdeling – of als er geen akte van verdeling is de rekening en verantwoording – in het verslagjaar is ontvangen. Voorschotten worden altijd verwerkt in de baten in het jaar van ontvangst. De impact van de stelselwijziging bedraagt €4,6 miljoen negatief.

5 JAARREKENING 2021

Ra2 Baten van bedrijven (x€1.000)

	Werkelijk 2021	Begroting 2021	Werkelijk 2020
Bedrijfsgiften	524	54	641
Puzzelacties	-	-	194
	524	54	835

Ra3 Baten van loterijorganisaties (x€1.000)

	Werkelijk 2021	Begroting 2021	Werkelijk 2020
Nationale Postcode Loterij:			
Jaarlijkse bijdrage	13.500	13.500	13.500
Rotterdam de boer op!	5.000	-	-
Droomfonds Otterparadijs	-	100	1.796
Natuurloten	216	240	249
	18.716	13.840	15.545
Vriendenloterij	316	243	344
	19.032	14.083	15.890

Deze post bestaat met name uit de bijdragen van de Nationale Postcode Loterij. Sinds 1991 heeft Natuurmonumenten overeenkomsten met de Nationale Postcode Loterij gesloten. Hierin is vastgelegd dat de vereniging als begunstigde zal delen in de opbrengst van de loterij.

Ra4 Baten van subsidies van overheden (x€1.000)

	Werkelijk 2021	Begroting 2021	Werkelijk 2020
Verwervingen van natuurterreinen	7.682	9.500	4.618
Exploitatie beheer natuurterreinen	31.506	27.777	27.190
Projecten beheer natuurterreinen	17.092	22.285	14.615
	56.280	59.562	46.423

Baten van subsidies van overheden zijn opgebouwd uit specifieke en incidentele subsidies voor verwervingen en projectenbeheer van natuurterreinen. De subsidies voor exploitatie beheer worden telkens toegezegd voor een periode van 6 jaar en hebben een structureel karakter.

De subsidies voor verwervingen zijn €1,8 miljoen lager dan begroot. Tegenover deze lagere subsidies staan hogere giften en donaties en doorbelastingen naar derden.

De subsidies voor exploitatie beheer zijn €3,7 miljoen hoger dan begroot door hogere Subsidie voor Natuur- en Landschapsbeheer (SNL). De vergoeding van de standaardkostprijs is omhoog gegaan van 75% naar 84%.

De subsidies voor projecten zijn €5,2 miljoen lager dan begroot door lagere subsidiabele projectkosten.

Ra5 Baten van andere organisaties zonder winststreven

Dit betreft ontvangsten van Stichtingen en Foundations voor specifieke projecten.

5 JAARREKENING 2021

Rb1 Baten als tegenprestatie voor de levering van goederen en/of diensten (x€1.000)

	Werkelijk 2021	Begroting 2021	Werkelijk 2020
Resultaat op verkopen	192	128	69
Partnerschappen	1.498	1.365	1.550
	1.690	1.493	1.619

Rb2 Overige baten (x€1.000)

	Werkelijk 2021	Begroting 2021	Werkelijk 2020
Totaal verkoop gebouwen, quota, gronden	4.062	1.500	2.122
Overige baten	1.093	-	-
	5.155	1.500	2.122

De baten verkoop gebouwen betreffen de verkoopopbrengsten van gebouwen en terreinen die geen directe waarde of functie hebben voor het verwezenlijken van de kerndoelstellingen. De overige baten hebben betrekking op eenmalige baten vanuit voorgaande jaren.

5 JAARREKENING 2021

Rc Besteed aan de doelstellingen (x€1.000)

		Werkelijk 2021	Begroting 2021	Werkelijk 2020
Rc1	Aankopen natuurgebieden	14.812	14.000	10.922
Rc2	Goed beheerder zijn	65.514	73.740	65.114
Rc3	Beweging zijn	20.181	23.792	20.237
		100.507	111.532	96.273
	in % van de totale baten	84,3%	97,7%	90,2%
	in % van de totale lasten	88,3%	90,5%	89,8%
	Verdeling totale baten in %:			
	Doelstellingen	84,3%	97,7%	90,2%
	Wervingskosten	6,3%	6,9%	6,1%
	Beheer en administratie	4,8%	3,3%	4,2%
	Reserves en fondsen	4,6%	-7,9%	-0,5%
		100,0%	100,0%	100,0%

Uitgaven voor 'Aankopen natuurgebieden' betreffen de aankoopkosten van de natuurterreinen en de daarbij behorende opstallen.

Bestedingen aan 'Goed beheerder zijn' betreffen het beheren, behouden en ontwikkelen van natuur- en cultuurwaarden in onze gebieden, alsmede het treffen van recreatie-voorzieningen voor natuurbeleving. Hieronder vallen het jaarlijks terugkerende beheer, projectmatige kosten van inrichting, natuurontwikkeling, het groot onderhoud en restauratiewerkzaamheden.

Bestedingen aan 'Beweging zijn' omvatten kosten die verband houden met het ontvangen van bezoekers in onze gebieden en het communiceren met onze achterban en stakeholders. Daarnaast faciliteren we lokale communities, organiseren we achterbanraadplegingen en ondersteunen we burgerinitiatieven.

In 2021 is 4,6% van de baten toegevoegd aan de reserves en fondsen voor besteding aan de doelstellingen na het boekjaar.

5 JAARREKENING 2021

Rc1 Aankopen natuurgebieden (x€1.000)

De kosten voor Aankopen natuurgebieden zijn in lijn met de begroting.

Rc2 Goed beheerder zijn (x€1.000)

	Werkelijk 2021	Begroting 2021	Werkelijk 2020
Bestedingen	88.176	93.649	85.447
Af: inkomsten terreinbeheer	-22.662	-19.909	-20.333
	65.514	73.740	65.114

De kosten 'Goed beheerder zijn' komen per saldo ruim €8,2 miljoen lager uit dan gebudgetteerd door enerzijds lagere kosten uitbesteed werk bij zowel de projecten als in de exploitatie en anderzijds hogere inkomsten terreinbeheer vanwege een bijdrage PAS die begroot was voor €5,9 miljoen op de post de subsidies. De inkomsten terreinbeheer zijn hoger door hogere inkomsten terreinbeheer uit verhuur vakantiewoningen en pachttopbrengsten en meer verleende diensten voor derden.

De onderverdeling van de inkomsten terreinbeheer is als volgt:

	Werkelijk 2021	Begroting 2021	Werkelijk 2020
Huren en pachten gebouwen	3.791	3.965	3.607
Pachttopbrengsten grond	5.157	4.859	4.895
Erfpachttopbrengsten	2.726	3.021	2.347
Verhuur vakantiewoningen	2.115	1.485	1.505
	13.789	13.330	12.354
Verkoop hout	685	283	990
Verkoop overige producten terreinbeheer	233	984	174
Verleende diensten voor derden	5.467	700	4.799
Overige terreinopbrengsten	2.488	4.612	2.016
	22.662	19.909	20.333

De overige terreinopbrengsten bevatten o.a. verkopen zand en klei, verkoop van diverse fiets- en ruitervergunningen en pontkaartjes, alsmede bijdragen van diverse bedrijven aan projecten. De verleende diensten voor derden zijn fors hoger dan budget en begroting als gevolg van gedeclareerde werkzaamheden binnen projecten.

5 JAARREKENING 2021

Rc3 Beweging zijn (x€1.000)

	Werkelijk 2021	Begroting 2021	Werkelijk 2020
Bestedingen	22.406	25.484	21.429
Af: inkomsten excursies, vergunningen en evenementen	-2.225	-1.692	-1.191
	20.181	23.792	20.237

Rd Wervingskosten (x€1.000)

	Werkelijk 2021	Begroting 2021	Werkelijk 2020
Rd1 Kosten eigen fondsenwerving	7.122	7.588	6.142
Rd2 Kosten aandeel acties derden	101	22	87
Rd3 Kosten subsidies overheden	281	285	288
Verantwoord in het boekjaar	7.504	7.895	6.517
in % som van de geworven baten	6,7%	7,1%	6,3%

Als gevolg van hogere kosten van de fondsenwerving neemt het percentage van de wervingskosten ten opzichte van de geworven baten licht toe. Onder Kosten subsidies overheden vallen de accountantskosten voor de deelverklaringen op subsidieafrekeningen, alsmede de organisatiekosten die gepaard gaan met de subsidieverkrijging en indiening van deze afrekeningen.

5 JAARREKENING 2021

Re1 Kosten beheer en administratie (x€1.000)

	Werkelijk 2021	Begroting 2021	Werkelijk 2020
Verantwoord in het boekjaar	5.772	3.795	4.468
in % van de totale lasten	5,1%	3,1%	4,2%

De Kosten beheer en administratie bestaan uit de kosten van de directie en een aantal centrale stafafdelingen bij Financiën en Bedrijfsvoering. Natuurmonumenten volgt bij de vaststelling van deze kosten de aanbevelingen van Goede Doelen Nederland. Natuurmonumenten streeft ernaar om de Kosten beheer en administratie op 4% van de totale kosten te houden.

De Kosten beheer en administratie bevatten tevens de accountantskosten voor de controle van de jaarrekening. Hieronder volgt een specificatie van de accountantskosten. De kosten van gefactureerde projectcontroles zijn verantwoord onder Rd3 Kosten subsidies overheden.

Accountantskosten (x€1.000)

	Totaal 2021	Totaal 2020
Controle van de jaarrekening	155	142
Diverse (fiscale) adviezen en reviews	-	-
Projectcontroles	66	77
Overige niet-controle diensten	205	108
Totaal inclusief btw	426	327

5 JAARREKENING 2021

Rf Saldo financiële baten en lasten (x€1.000)

	Werkelijk 2021	Begroting 2021	Werkelijk 2020
Interest obligaties	273	-	350
Interest hypotheke	412	-	469
Dividend aandelen	1.670	-	1.497
Interest leningen en banksaldi	-158	-	-106
Koersresultaat	20.204	5.153	1.786
Bruto resultaat beleggingen	22.401	5.153	3.997
Kosten beleggingen	-225	-306	-233
Totaal resultaat beleggingen	22.176	4.847	3.764

Kostenverdeelstaat naar Doelstelling, Wervingskosten en Kosten beheer en administratie (x€1.000)

	Aankopen natuurgebieden / Goed beheerder zijn	Beweging zijn	Kosten eigen fondsenwerving	Kosten aandeel acties derden	Kosten subsidies overheden	Kosten beheer en administratie	Totaal 2021	Begroting 2021	Totaal 2020
Aankopen natuurgebieden	14.811	-	-	-	-	-	14.811	14.000	10.922
Salarissen	20.156	8.320	811	63	216	2.134	31.698	32.803	30.239
Sociale lasten	3.182	1.335	146	10	34	342	5.049	4.958	5.150
Pensioenlasten	3.069	1.266	138	9	32	325	4.839	4.752	4.489
Overige personeelskosten	2.422	452	237	1	-	117	3.229	3.759	2.867
Uitbesteed werk	44.646	8.323	4.368	14	-	2.153	59.503	66.208	57.509
Materiaalverbruik, kantoor- en administratiekosten	5.609	1.046	549	2	-	270	7.475	7.749	7.067
Afschrijvingskosten	3.289	583	306	1	-	151	4.330	4.323	4.208
Verzekeringen, financiële kosten, belastingen	2.101	392	206	1	-	101	2.800	3.770	2.668
Overige kosten	3.703	690	362	1	-	179	4.935	2.501	3.663
Totale lasten	102.988	22.407	7.123	102	282	5.772	138.669	144.823	128.783
Inkomsten terreinbeheer	22.662	2.225	-	-	-	-	24.887	21.601	21.524
Totaal	80.325	20.181	7.122	101	281	5.772	113.782	123.222	107.259

In de kostenverdeelstaat zijn de lasten uitgesplitst in kostencategorieën. De basis hiervoor vormt het registreren van de kosten op kostenplaatsen. Deze kostenplaatsen zijn toegewezen aan de hoofdlijnen en de wervingskosten. De Kosten beheer en administratie bestaat uit de kosten van de directie en een aantal centrale afdelingen Financiën en Bedrijfsvoering. Algemene kosten van beheereenheden en ondersteunende afdelingen worden naar rato over de hoofdlijnen en de wervingskosten verdeeld.

De totale lasten zijn €9,9 miljoen hoger dan in 2020 met name door €3,9 miljoen hogere bestedingen van Aankopen Natuurgebieden. De hogere €3,4 miljoen Inkomsten terreinbeheer compenseren dit grotendeels.

De kosten Uitbesteed werk zijn €6,7 miljoen lager dan begroot en €2,0 miljoen hoger dan in 2020.

Eind 2021 waren er 702 medewerkers in dienst bij de vereniging (eind 2020: 684), in fte uitgedrukt 593 fte's (2020: 574 fte's). Gemiddeld was de personele bezetting in 2021 582 fte's (in 2020: 577 fte's).

Beloning bestuurders

De bestuursleden van Natuurmonumenten verrichten hun werkzaamheden onbezoldigd. Ook verstrekt Natuurmonumenten geen leningen, voorschotten of garanties aan de bestuursleden. Wel kunnen zij de gemaakte reiskosten declareren. In 2021 hebben bestuursleden €736 reiskosten gedeclareerd.

5.6 Overige toelichtingen

Bezoldiging directie in 2021 (x€1.000)

Naam Functie	M.G.A.C. van den Tweel Algemeen directeur	W.J. van der Feltz Algemeen directeur	T.J. Wams Directeur Natuurbeheer	C. Panis Directeur Financiën en Bedrijfsvoering	M.D. de la Rambelje Interim-directeur Financiën en Bedrijfsvoering
Dienstverband					
Aard (looptijd)	onbepaald	onbepaald	onbepaald	onbepaald	interim
Uren	37	37	37	37	32
Part-time percentage	100	100	100	100	
Periode	01-01-2021 - 30-06-2021	01-10-2021 - 31-12-2021	01-01-2021 - 31-12-2021	01-01-2021 - 31-08-2021	21-07-2021 - 31-12-2021

Bezoldiging (x€1.000)

Jaarinkomen									
Bruto loon/salaris	71		35		129		85		79
Vakantiegeld	13		-		10		13		-
Eindejaarsuitkering, 13e/14e mnd	-		-		-		-		-
Variabel jaarinkomen	-		-		-		-		-
Totaal jaarinkomen*		84		35		139		98	79
Belastbare vergoedingen/ bijtellingen	-		1		-1		-		2
Pensioenlasten (wg deel)	11		5		22		14		-
Pensioencompensatie	4		-		6		3		-
		15		6		27		17	2
Overige beloningen op termijn	-		-		-		-		-
Uitkeringen beëindiging dienstverband	-		-		-		-		-
Totaal beloning 2021**		99		41		166		115	81
Totaal beloning 2020**		181		-		165		159	-

* BSD score maximum €168.893

**WNT2 norm maximum €209.000

Beloning leden van de directie

De directiesalarissen zijn gebaseerd op de beloningsstructuur van de rijksoverheid. De verdere uitgangspunten voor de directiesalarissen staan in de 'Adviesregeling beloning directeuren van goede doelen' opgesteld door Goede doelen Nederland (GDN) de brancheorganisatie van erkende goede doelen. Het bestuur heeft op advies van de commissie voor de directie het bezoldigingsbeleid, de hoogte van de directiebeloning en de hoogte van andere bezoldigingscomponenten vastgesteld. Het beleid wordt periodiek geactualiseerd en jaarlijks wordt er getoetst op de beloning.

Bij de bepaling van het bezoldigingsbeleid en de vaststelling van de beloning volgt Natuurmonumenten de Regeling beloning directeuren van goede doelen ten behoeve van besturen en raden van toezicht (zie www.goededoelennederland.nl).

Deze regeling geeft aan de hand van zwaartecriteria een maximumnorm voor het jaarinkomen. De weging van de situatie bij Natuurmonumenten vond plaats door de commissie voor de directie van het bestuur. Dit leidde tot

een zogenaamde BSD-score van 593 punten voor de algemeen directeur en 516 punten voor de andere directeuren. Voor de toetsing aan de geldende maxima gelden de navolgende relevante jaarinkomens;

- M.G.C.A van den Tweel €83.596
- W.J. van der Feltz €34.650
- T.J. Wams €139.568
- C. Panis €97.957

De werkelijke jaarinkomens bleven daarmee binnen de geldende maxima voor de BSD score (voor 491 punten en hoger: €168.893).

In 2021 werd in verband met een vacature een interim-directeur Financiën & Bedrijfsvoering ingezet (32 uur, 5 maanden). De totale betaalde vergoeding van €79.200 (excl. BTW & bemiddelingsfee) is marktconform voor interim-directieleden en voldeed aan de voorwaarden die met betrekking tot de inzet van een interim-directeur (niet in loondienst) in de regeling zijn opgenomen.

Het jaarinkomen, de belaste vergoedingen/bijtellings, de werkgeversbijdrage pensioen en de pensioencompensatie bedroegen voor M.G.A.C. van den Tweel €98.369, W.J. van der Feltz €41.302, T.J. Wams €165.934 en

C. Panis €114.962. De vergoeding voor de verleende diensten van M.D. de la Rambelje bedroegen €79.200. Deze bedragen bleven binnen het in de regeling opgenomen maximum bedrag van €209.000 per jaar (norm WNT2). De belaste vergoedingen/bijtellings en de werkgevers- bijdrage pensioen stonden bovendien in een redelijke verhouding tot het jaarinkomen.

In de post 'de belaste vergoedingen/bijtellings' is voor W.J. van der Feltz en T.J. Wams de fiscale bijtelling van het privé gebruik van een leaseauto opgenomen, waarbij de belaste waarde de bijtelling betreft van het privé gebruik minus de eigen bijdrage. Alleen aan T.J. Wams en W.J. van der Feltz is een leaseauto beschikbaar gesteld.

Onkostendeclaraties directie

Voor de uitoefening van hun functie maken de leden van de directie onkosten. Er worden geen leningen, voorschotten of anderszins verstrekt. Uitsluitend daadwerkelijk gemaakte, zakelijke reis- en verblijfkosten die direct samenhangen met de functie-uitoefening kunnen worden gedeclareerd.

In 2021 heeft de directie de volgende onkosten gemaakt:

Onkostendeclaraties directie (x€1.000)

	Werkelijk 2021	Werkelijk 2020
Kilometervergoeding voor gebruik eigen auto	3	3
Overige reiskosten	-	-
Verblijf- en representatiekosten	2	2
Kosten opleiding en coaching	2	2
Totaal	7	7

Gebeurtenissen na balansdatum

Er hebben zich geen gebeurtenissen na balansdatum voorgedaan met een impact op de situatie op balansdatum.

5 JAARREKENING 2021

Overzicht van in- en uitgaande kasstromen (x€1 miljoen)

	2021		2020	
Resultaat	28,1		3,5	
Afschrijvingen	4,3		4,2	
Voorzieningen	0,1		-0,1	
Koersresultaat	-20,2		-1,8	
Kasstroom uit bedrijfsoperaties		12,3		5,9
Mutatie voorraden	0,1		-	
Mutatie vorderingen	-14,6		3,6	
Operationele kasstroom		-14,5		3,5
Ruilgronden	1,1		-3,2	
Investeringen materiële vaste activa	-4,6		-5,4	
Desinvesteringen materiële vaste activa	-0,2		-	
Financiële vaste activa	-0,1		0,5	
Aan en verkoop effecten	3,8		3,1	
Investeringskasstroom		-		-5,0
Aflossing lang vreemd vermogen	-0,1		-0,2	
Mutatie kort vreemd vermogen	22,0		1,9	
Financieringskasstroom		21,9		1,7
Mutatie liquide middelen		19,7		6,1
Liquide middelen	9,7		9,0	
Schulden aan kredietinstellingen	-		-5,5	
Stand liquide middelen per 1 januari		9,7		3,6
Liquide middelen	29,4		9,7	
Schulden aan kredietinstellingen	-		-	
Stand liquide middelen per 31 december		29,4		9,7
Kasstroom		19,7		6,1

Opmaken jaarrekening 2021

De jaarrekening is opgemaakt op 12 april 2022.

Ondertekend door:

Jeroen Dijsselbloem, voorzitter

Jan Willem Baan, bestuurslid

Marion Koopman, bestuurslid

Koos Biesmeijer, plaatsvervangend voorzitter / secretaris

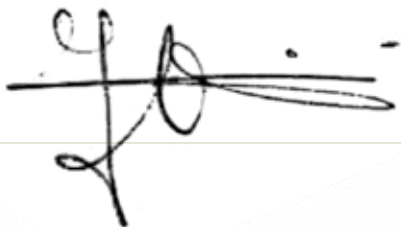
Frederique de Bruin, bestuurslid

Evelien Verbij, bestuurslid

Hanneke Schuiling, penningmeester

Berno Strootman, bestuurslid

Marc Oosterhout, bestuurslid

Overige gegevens 2021

Bestemming resultaat (x€1.000)

Toegevoegd/onttrokken aan	Werkelijk 2021	Begroting 2021	Werkelijk 2020
Reserve als bron van inkomsten	19.703	1.406	1.447
Bestemmingsreserve invoeren meerjarenplan	-83	-60	-33
Bestemmingsreserve aankopen natuurterreinen	2.741	-2.500	-3.848
Bestemmingsreserve nalatenschappen	-167	-	-
Bestemmingsreserve ENCI groeve	-174	-216	-244
Bestemmingsreserve Langcyclisch Beheer en Onderhoud	-1.435	-	3.500
Bestemmingsreserve Natuurlijk Nederland	1.708	-	-
Bestemmingsfondsen	5.809	-2.356	2.686
Totaal saldo	28.101	-3.725	3.509

Na de mutaties in de bestemmingsfondsen en bestemmingsreserves resteert een positief saldo van €19,7 miljoen dat is toegevoegd aan de Reserve als bron van inkomsten.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het bestuur van Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland

A. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2021

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2021 van Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland te Amersfoort gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland op 31 december 2021 en van het resultaat over 2021 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW) en De Richtlijn voor de jaarverslaggeving 650 'Fondsenwervende instellingen'.

De jaarrekening bestaat uit:

- de balans per 31 december 2021;
- de winst-en-verliesrekening over 2021; en
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden

op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

B. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag;
- de overige gegevens.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW en De Richtlijn voor de jaarverslaggeving 650 'Fondsenwervende instellingen'.

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW en De Richtlijn voor de jaarverslaggeving 650 'Fondsenwervende instellingen'. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de vereniging in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de vereniging te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen

of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de onderneming haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de vennootschap;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de onderneming haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening.

Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een onderneming haar continuïteit niet langer kan handhaven;

- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Utrecht, 14 april 2022

BDO Audit & Assurance B.V.
namens deze,

J. de Groot MSc RA

2021

BEGROTING 2022 EN FINANCIEEL MEERJARENPLAN 2023-2024

6

6 BEGROTING 2022 EN FINANCIËEL MEERJARENPLAN 2023-2024

(x €1 miljoen)		2022	2023	2024
Baten:				
Ra1	Baten van particulieren	41,2	45,5	48,6
Ra2	Baten van bedrijven	0,1	0,1	0,1
Ra3	Baten van loterij instellingen	18,5	13,8	13,7
Ra4	Baten van subsidies van overheden	66,3	65,0	65,3
Ra5	Baten andere org zonder winststreven	0,7	0,6	0,6
Som van de geworven baten		126,8	124,9	128,3
Rb1	Baten tegenprestatie goederen - diensten	1,5	1,5	1,5
Rb2	Overige baten	1,3	1,0	0,8
Som van de baten		129,6	127,3	130,5
Lasten:				
Rc	Besteed aan de doelstellingen			
Rc1	Aankopen natuurgebieden	10,5	10,5	10,5
Rc2	Goed beheerder zijn	87,3	85,4	87,6
Rc3	Beweging zijn	26,7	26,8	27,6
		124,5	122,7	125,7
Rd	Wervingskosten			
Rd1	Kosten eigen fondsenwerving	7,8	7,9	8,1
Rd2	Kosten aandeel acties derden	0,1	0,1	0,1
Rd3	Kosten subsidies overheden	0,3	0,3	0,3
		8,2	8,3	8,5
Re	Beheer en administratie			
Re1	Kosten beheer en administratie	4,8	4,8	4,9
Som van de lasten		137,5	135,8	139,2
Saldo voor financiële baten en lasten		-7,9	-8,4	-8,7
Rf	Saldo financiële baten en lasten	5,5	5,5	5,6
		-2,4	-2,9	-3,0
Rg	Resultaat deelnemingen	1,0	1,2	2,0
Saldo van baten en lasten		-1,4	-1,7	-1,0

	2022	2023	2024
Saldo van baten en lasten (uit vorige pagina)	-1,4	-1,7	-1,0
Toegevoegd/onttrokken aan			
Bestemmingsfonds Marker Wadden	-	-	-
Bestemmingsreserve aankopen natuurterrein	2,5	2,5	2,5
Bestemmingsreserve ENCI	0,1	0,3	0,4
Reserve opstalverzekering	-0,4	-0,4	-0,4
Overige bestemmingsfondsen	0,8	1,5	1,5
Saldo fondsen en reserves	3,0	3,9	4,0
Reserve als bron van inkomsten	1,6	2,1	3,0
Correctie beleggingsresultaat versus bijdrage uit vermogen	-0,7	-1,1	-1,2
Saldo na dekking uit fondsen/ reserves en bijdrage vermogen	0,8	1,0	1,8

Doelstellingen

Het meerjarenplan is opgebouwd op basis van de strategie van Natuurmonumenten. In 2019 is een nieuw meerjarenplan vastgesteld: Nederland Natuurlijk! waarbij jaarlijks de kwantitatieve meerjarenstrategie en het budget herijkt worden op basis van nieuwe inzichten en realisatie van doelstellingen.

De komende decennia staan voor Natuurmonumenten in het teken van ecologisch en landschappelijk herstel van onze hele groene ruimte. Het is duidelijk geworden dat het voor een duurzame landbouw, aanpassing aan klimaatverandering en het behoud van een goed leefmilieu absoluut nodig is dat we de natuur niet uitschakelen maar juist inschakelen. Onze natuurreservaten zijn als schatkamers goud waard, maar de essentie is om in ons land, in de landbouwgebieden en de watergebieden, natuur de ruimte te geven om onze bondgenoot te zijn. Voor een grotere rijkdom aan plant- en diersoorten, voor afkoeling, ontspanning, productie van goed voedsel en bescherming tegen stijgend (zee)water. Als beweging van mensen met hart voor natuur, landschap en cultureel erfgoed gaat Natuurmonumenten daarin de komende jaren voorop.

Toelichting baten

In 2019 is een nieuwe Marketing & Communicatie strategie voor 10 jaar vastgesteld met als doel in 2030 een verdubbeling van de nettobijdrage aan bescherming en versterking van de natuur. De ledenwerving is succesvol en de baten van particulieren groeien in de planperiode en liggen in lijn met deze doelstelling. De baten van particulieren betreffen voornamelijk de contributie-inkomsten van de leden en donateurs. In de planperiode stijgen de baten van particulieren door met name een toename van de leden. De inkomsten loterijorganisaties betreft vooral de inkomsten van de Nationale Postcode Loterij (NPL). Deze zijn in 2022 relatief hoog vanwege specifieke loterijen. De subsidies van overheden zijn de exploitatiesubsidies, de verwervingssubsidies en de projectsubsidies.

Toelichting lasten

De lasten betreffen vooral de bestedingen aan de doelen van Natuurmonumenten, zoals 'aankopen natuur', 'goed beheerder zijn' en 'beweging zijn'. In de planperiode blijven de bestedingen redelijk stabiel. Er is structureel sprake van een stijging van de lasten als gevolg van onder meer prijsinflatie, cao-loonstijgingen, door een toename van het areaal en wijzigingen in beheertype. In 2023 zijn de bestedingen licht lager als gevolg van gestegen inkomsten terreinbeheer die worden gecorrigeerd op de bruto lasten.

De wervingskosten van acties derden en subsidies en de kosten van administratie en beheer blijven praktisch gelijk.

Alleen de kosten eigen fondsenwerving nemen toe als gevolg van investeringen in fondsenwerving. Dit is verbonden aan de stijging van de baten van particulieren.

Toelichting saldo baten en lasten

Het saldo is negatief als gevolg van het benutten van in voorgaande jaren gevormde bestemmingsfondsen en -reserves. Dit betreffen onder meer fondsenwervende inkomsten die in voorgaande jaren zijn ontvangen waar in latere jaren bestedingen tegenover staan. Tevens is een reservering gemaakt voor de aankoop van ontbrekende schakels in de natuurgebieden. Deze aankoopkosten worden ten laste van de reservering gebracht.

Het saldo na onttrekking van de bestemmingsfondsen en -reserves en de bijdrage uit vermogen is positief (2022 €0,8 miljoen, 2023 €1,1 miljoen en 2024 €2,0 miljoen) vanwege het toevoegen van de resultaten Natuurbegraven aan de Reserve als bron van inkomsten conform afspraak met het bestuur. Voor het intern resultaat streeft Natuurmonumenten naar een neutraal saldo van de staat van baten en lasten; dit is het saldo na dekking uit fondsen en reserves en na bijdrage uit het vermogen.

2021

BIJLAGEN

SAMENSTELLING BESTUUR EN NEVENFUNCTIES BESTUURSLEDEN

Jeroen Dijsselbloem, voorzitter

Voorzitter Onderzoeksraad voor Veiligheid

Nevenfuncties: voorzitter Raad van Toezicht Wageningen University & Research (WUR),
voorzitter commissie Nationaal Groeifonds.

Gekozen 2019, herkiesbaar 2023, termijn loopt af in 2027.

Koos Biesmeijer, plaatsvervangend voorzitter en secretaris

Wetenschappelijk directeur Naturalis Biodiversity Center (Leiden) en hoogleraar Natuurlijk Kapitaal aan de Universiteit Leiden.

Nevenfunctie: bestuurslid Deltaplan Biodiversiteit.

Gekozen 2015, herkozen 2019, termijn loopt af in 2023.

Hanneke Schuiling, penningmeester

Directeur-Generaal Buitenlandse Economische Betrekkingen ministerie van Buitenlandse Zaken.

Gekozen 2016, herkozen 2020, termijn loopt af in 2024.

Frederique de Bruin, bestuurslid

Directeur Indofin Group en mede-eigenaar landgoed Jachthuis Schijf bij Rucphen (NB).

Nevenfuncties: bestuurslid Stichting Vrienden van het Sophia en Stichting Sophia Kinderziekenhuis Fonds, lid College van Gecommitteerden Ambachtsheerlijkheid Cromstrijen en bestuurslid van de Stichting Ambachtsheerlijkheid Cromstrijen.

Gekozen 2014, herkozen 2018, termijn loopt af in 2022.

Jan Willem Baan, bestuurslid

Senior Advisor Noaber Foundation, extern adviseur Van Leer Group Foundation te Den Haag.

Nevenfunctie: penningmeester VVE Landal Greenpark Livingstone, Burgh Haamstede.

Gekozen op 8 april 2016, herkozen 2020, termijn loopt af in 2024.

Marion Koopman, bestuurslid

COCO The Student Hotel

Nevenfuncties: voorzitter VIA,
bestuurslid Stichting Hart voor Vrouwen, Lid DenkWerk.
Gekozen 2018, herkiesbaar 2022, termijn loopt af in 2026.

Marc Oosterhout, bestuurslid

Zelfstandig consultant.

Nevenfunctie: voorzitter SIRE.

Gekozen 2020, herkiesbaar 2024, termijn loopt af in 2028.

Evelien Verbij, bestuurslid

Directeur BoerenNatuur.

Nevenfuncties: bestuurslid Stichting Vakblad Natuur Bos Landschap, bestuurslid Stichting Leerstoel Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer, Raad van Toezicht van de Unie van Bosgroepen.

Gekozen 2018, herkiesbaar 2022, termijn loopt af in 2026.

Martijn Weterings, bestuurslid tot 20 november 2021

Docent Wildlife Management Van Hall Larenstein, postdoc bij Wageningen Universiteit & Research.

Nevenfunctie: secretaris Stichting het Kronendak.

Gekozen 2013, herkozen 2017, termijn loopt af in 2021.

Berno Strootman, bestuurslid sinds 20 november 2021

Eigenaar-directeur van Strootman Landschapsarchitecten.

Gekozen 2021, herkiesbaar 2025, termijn loopt af in 2029.

SAMENSTELLING DIRECTIE EN NEVENFUNCTIES DIRECTIELEDEN

Pim van der Feltz (algemeen directeur per 1 oktober 2021)

nevenfuncties op persoonlijke titel:

- Lid Raad van Commissarissen NV de Nederlandse Spoorwegen (Groep) (benoemd per 1 mei 2017, herbenoemd per 1 mei 2021)
- Lid Raad van Toezicht Kröller-Müller museum (sinds september 2014)
- Lid Raad van Advies NWO (De Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek) (sinds februari 2018)
- Lid Wetenschappelijke Adviesraad IVIR (sinds 2014)

Teo Wams (directeur Natuurbeheer)

nevenfuncties namens Natuurmonumenten:

- Bestuurslid Stichting Onderhoudsfonds Slot Haamstede
- Bestuurslid Stichting Weidegang
- Voorzitter Adviescommissie Kennisnetwerk Ontwikkeling en Beheer Natuurkwaliteit (OBN)

nevenfuncties op persoonlijke titel:

- Lid adviesraad van de Stichting Centrum voor Landbouw en Milieu
- Lid Raad van Advies Louis Bolk Instituut (sinds 2019)
- Lid Raad van Toezicht IUCN Nederland (sinds 2021)

Pauline Mulder (directeur Financien en Bedrijfsvoering vanaf 1 maart 2022)

nevenfunctie op persoonlijke titel:

- Lid van Raad van Commissarissen Triple Jump (sinds 2016)

Martin de la Rambelje (directeur Financiën en

Bedrijfsvoering ad interim per 21 juli 2021)

Marc van den Tweel (algemeen directeur tot 1 juli 2021)

namens Natuurmonumenten:

- lid Raad van Toezicht Stichting Kasteel De Haar
- bestuurslid Goede Doelen Platform
- lid Raad van Advies Lelystad Next Level
- bestuurslid Nationale Monumentenorganisatie (NMo)

op persoonlijke titel:

- lid Raad van Toezicht Rijksmuseum van Oudheden in Leiden
- voorzitter Programmacommissie Civil Power
- aanjager NL2025

Coraline Panis (directeur Financiën en Bedrijfsvoering tot 1 september 2021)

namens Natuurmonumenten:

- lid Raad van Commissarissen Buitenleven Vakanties B.V.
- Voorzitter kascommissie Europarc Conferentie 21

Hoofdkantoor Natuurmonumenten

Bezoekadres

Stationsplein 1
3818 LE Amersfoort

Postadres

Postbus 2166
3800 CD Amersfoort
T (033) 479 70 00

Ledenservice

Postbus 2182
3800 CD Amersfoort
T (033) 479 11 11

Naam

De Vereniging draagt de naam Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland. De Vereniging kan ook naar buiten treden onder de naam vereniging Natuurmonumenten of Natuurmonumenten.

Vestigingsplaats

Zij is gevestigd te Amersfoort. Zij is opgericht op 22 april 1905 en voor onbepaalde tijd aangegaan.

Rechtsvorm

De rechtsvorm is Vereniging.

Natuurmonumenten is dé beweging van mensen met hart voor de natuur. We willen onze fascinatie voor de natuur delen met mensen, van jong tot oud. We activeren hen om de natuur te beleven en ervan te genieten. Natuurmonumenten beschermt natuurgebieden, waardevolle landschappen en cultureel erfgoed. Overal in Nederland. Voor iedereen. Die natuur stellen we veilig door gebieden aan te kopen, te beheren en toegankelijk te maken. Dat doen we met steun van vele Nederlanders. Omdat we houden van natuur.

Doe ook mee, want natuur laat je leven.

Natuurmonumenten voert het CBF-keurmerk voor erkende goede doelen, uitgegeven door het Centraal Bureau Fondsenwerving. Dit is een keurmerk voor adequaat toezicht op het bestuur, het beleid, de bestedingen, de fondsenwerving en de verslaglegging van Natuurmonumenten.